

T.C
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME YÖNETİM ORGANİZASYON
ANA BİLİM DALI

145846

Yüksek Lisans Tezi

SINIF İÇİ ÖĞRETMEN ÖĞRENCİ İLETİŞİMİNİN
ÖĞRENCİ BAŞARISI ÜZERİNE
ETKİLERİ VE BİR UYGULAMA

145846

Tez Danışmanı:
Yard. Doç. Dr. M. Kemal DEMİRCİ

Kenan TATAR
0191014163

Kütahya-2004

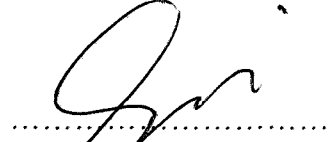
Kabul ve Onay

Kenan Tatar'ın hazırladığı “Sınıf İçi Öğretmen Öğrenci İletişiminin Öğrenci Başarısı Üzerine Etkileri ve Bir Uygulama” başlıklı Yüksek Lisans Tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğin ilgili maddelerine göre değerlendirilip kabul edilmiştir.

17.1.03/2005

Tez Jürisi

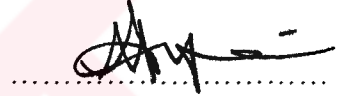
Yard. Doç. Dr. M. Kemal DEMİRCİ (Danışman)

Yard.Doç.Dr. Ercan TAŞKIN

Yard.Doç.Dr. Muzaffer AYDEMİR

Prof. Dr. Ahmet KARAARSLAN

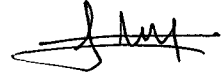
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum "Sınıf İçi Öğretmen Öğrenci İletişiminin Öğrenci Başarısı Üzerine Etkileri Ve Bir Uygulama" adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

17.../03 / 2005

Kenan TATAR

ÖZGEÇMİŞ

1974 yılında Bayburt da doğumdu. İlk orta ve lise öğrenimimi İstanbul'da tamamladı. Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Matematik Bölümünden 1995 yılında mezun oldu. 2001-2002 öğretim yılında D.P.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Bölümü Yönetim Organizasyon Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans çalışmasına başladı. Yüksek lisans tezini "Sınıf İçi Öğretmen Öğrenci İletişiminin Öğrenci Başarısı Üzerine Etkileri Ve Bir Uygulama" konulu çalışmamla yapmaktadır.

ÖZET

Günümüzde hızlı bir değişim yaşanmaktadır. İşletmeler açısından, rekabetçi ortamda verimliliği arttırma önem kazanmıştır. Bu kapsamda yöneticilerin ve iş görenlerin etkili iletişim becerileri kazanmaları gündeme gelmiştir.

Toplumsal değişim bütün organizasyonlarda olduğu gibi okulları da etkilemiş, okullar da misyonunu ve vizyonunu sorgulamaya başlamıştır. Okulun en önemli çıktularından biri olan öğrencinin başarısını arttırıcı yollar aranmaktadır. Eğitimde kaliteyi belirleyici unsurlardan biri de okul yöneticileri, öğretmenler ve öğrenciler arasındaki iyi ilişkilerdir. Bu ilişkiyi etkileyen en önemli unsur ise iletişimdir.

Bu çalışmada öğrenci- öğretmen iletişimi ile öğrenci başarısı arasındaki ilişki araştırılmıştır. Bu ilişkiyi ölçmek için öğretmen-öğrenci iletişim ölçeği kullanılmıştır. Araştırma verileri Eskişehir İlindeki beş Anadolu Lisesi'nde okuyan yüz öğrenciden elde edilmiştir. Veriler üzerinde korelasyon, sıklık dağılımı analizleri yapılmıştır. Öğretmen - öğrenci iletişimi ile öğrenci başarısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

ABSTRACT

A quick alteration is faced nowadays. From the aspect of companies, in the competitive atmosphere; effort for productivity became more important. In this case making the administrators and employees gain effective communication skills is emphasized.

Social alteration has also affected the schools like all other organizations. Mission and vision of the schools has been started to be criticized. Student achievement which is one of the most important outputs of the school is researched. One of the most significant factors in quality in education is good relationship between school administrators, teachers and students.

In this study, relationship between teacher-student communication and academic achievement of the students has been researched. To measure the relationship teacher and student communication inventory has been used. The data of the research have been gathered from one hundred (100) students in five Anadolu Lisesi High Schools in the district of Eskişehir. On the data correlation, frequency, have been used. It is obtained that there is a significant relationship between teacher-student communication and academic achievement of the students

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
TABLolar	xi
ŞEKİLLER	xiii
TEZ HAKKINDA	xiv
GİRİŞ	xvii

BİRİNCİ BÖLÜM

İLETİŞİM KAVRAMININ ANALİZİ

1.1.İLETİŞİM KAVRAMININ ETİMOLOJİSİ.....	2
1.1.1.İletişim Kavramı Ve Tanımı.....	2
1.1.2.Simge,Konuşma Dili Açısından İletişim	6
1.1.3.Süreç Açısından İletişim.....	7
1.1.4.Güç ve iletişim.....	7
1.2.İLETİŞİM SÜREÇLERİ	7
1.2.1.Kaynak.....	8
1.2.2.İleti.....	9
1.2.3.Kodlama.....	9
1.2.4.Oluk (Kanal)	10
1.3.İLETİŞİM ARAŞTIRMALARININ TARİHİ GELİŞİMİ	10
1.4.İLETİŞİM TÜRLERİ	11
1.4.1.Kişi İçi İletişim	13
1.4.2.Kişiler arası iletişim.....	14
1.4.2.1.Sözlü İletişim	15
1.4.2.2.Sözsüz İletişim	16
1.4.2.2.1.Yüz ve Beden.....	18
1.4.2.2.2.Dokunma.....	19
1.4.2.2.3.Mekan Kullanımı	20
1.4.2.2.3.1.Kişisel Alan	21

	<u>Sayfa</u>
1.4.2.2.3.2.Sosyal Alan.....	21
1.4.2.2.3.3.Genel Alan.....	22
1.4.2.2.4.Araçlar.....	22
1.4.2.3. Savunucu iletişim.....	22
1.5.İLETİŞİM KURAMLARI.....	24
1.5.1.Elektronik Kuramı.....	24
1.5.2.Sosyal Çevre Kuramı.....	25
1.5.3.Dil Kuramı.....	25

İKİNCİ BÖLÜM

EĞİTİM ORGANİZASYONLARINDA SINIF İÇİ İLETİŞİM YAPISI

2.1.SINIF İÇİ İLETİŞİM SÜREÇLERİ.....	27
2.1.1. Amacın Belirlenmesi.....	27
2.1.2.Kaynak Olarak Öğretmen.....	27
2.1.3.Kanal.....	28
2.1.4.Sınıf Ortamı.....	28
2.1.5.Alicı Olarak Öğrenci.....	28
2.1.6.Sürekli Olarak Geri Besleme.....	29
2.2.SINIF İÇİ ÖĞRETMEN-ÖĞRENCİ İLETİŞİMİ.....	35
2.2.1.Öğretmenin Sınıf İçi İletişimi.....	37
2.2.2.Sınıf Yönetiminde İletişim.....	39
2.2.3..Sınıf İçi Demokratik Ortam.....	41
2.2.4.Sınıf İçi Öğrenci-Öğrenci Etkileşimi.....	42
2.2.5.Sınıf içi Öğretmen-Öğrenci Etkileşimi.....	43
2.3. ÖĞRETMEN VE BEDEN DİLİ.....	47
2.3.1.Beden Dili Nasıl Şekillenir.....	49
2.3.2.Öğrenci İle Göz Teması Kurma.....	50
2.3.3.Bekleme Süresi.....	50
2.3.4.Kişiler arası Sosyal Mesafe.....	51
2.3.5.Sınıf İçi Etkin Dinleme.....	51
2.3.5.1.Empatik Dinleme.....	54

	<u>Sayfa</u>
2.4.SINIF İÇİ ÖĞRETMEN-ÖĞRENCİ İLETİŞİMDE ENGELLER.....	58
2.4.1.Psikolojik Engeller.....	59
2.4.1.1.Duygusal Engeller	60
2.4.1.2.Algısal Engeller	60
2.4.1.3.Seçicilik Engeli.....	60
2.4.2. Semantik engeller	61
2.4.3.Fiziksel Engeller	61
2.4.4.Örgütsel Engeller	63
2.4.5.Kanal Ve Araç Engelleri.....	63
2.4.6.Ekonomik, Coğrafik Ve Zamana Dayalı Engeller.....	63
2.4.7.Teknolojik Engeller	63
2.4.8. Sınıf İçi Etkili İletişim	64
2.4.8.1.Sunuş Öncesi Hazırlıklar	65
2.4.8.2.Sunuşun Amacının Belirlenmesi	65
2.4.8.3.Sunuş Yapılacak Öğrenci Grubunun Tanınması	65
2.4.8.4. Sunuş Yapan Öğretmenin Durumu.....	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SINIF İÇİ ÖĞRETMEN-ÖĞRENCİ
İLETİŞİM ANKETİNİN UYGULAMASI

3.1.ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ.....	70
3.1.1.Uygulamanın Amacı.....	70
3.1.2. Uygulamanın Kapsamı	71
3.1.3.Uygulamanın Yöntemi.....	71
3.1.4.Uygulama Evreni.....	72
3.1.5.Sınırlılıklar	72
3.1.6.Varsayımlar.....	72
3.1.7.Verilerin Toplanması	73
3.1.8.Sorulara Verilen Cevapların Yorumları.....	74
3.1.9. Genel Bulgular.....	75
3.1.9.1. Anket Sorularına Verilen Cevapların Analizi	75

	<u>Sayfa</u>
3.1.9.2. Öğrencilerin Not Ortalamaları	77
3.1.10. İletişim Düzeyi İle Ders Başarısı Arasındaki İlişki	77
3.1.10.1. Öğretmen-Öğrenci Birebir İletişimi İle Ders Başarısı İlişkisi	79
3.1.10.2. Öğretmenin Ders Anlatımı ve Sınıf ile Olan İletişimi ile Öğrenci Ders Başarısı Arasındaki İlişki	80
3.1.10.3. Öğretmenin Mesleğini Sevmesiyle Öğrencinin Ders Başarısı Arasındaki İlişki	82
3.2.ARAŞTIRMANIN YORUMU	98
3.3. ARAŞTIRMANIN DEĞERLEMESİ VE YORUMU	100
SONUÇ	102
EKLER	105
KAYNAKLAR	107
DİZİN	112

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3.1: Anket Sorularının Aritmetik Ortalaması	76
Tablo 3.2: Öğrenci Not Ortalamalarına Göre Dağılım Tablosu	77
Tablo 3.3: İletişim Düzeyi İle Ders Başarısı Arasındaki Korelasyon Tablosu.....	78
Tablo 3.4: Ders Başarısı İle İletişim Düzeyi Arasındaki İlişkinin Anova Tablosu	78
Tablo 3.5: Öğretmen-Öğrenci Birebir İletişimi İle Ders Başarısı İlişkisi İçin Korelasyon Tablosu	79
Tablo 3.6: Birebir İletişim Düzeyi Dağılım Tablosu.....	80
Tablo 3.7: Öğretmenin Ders Anlatımı Ve Sınıf İle Olan İletişimi İle Öğrenci Ders Başarısı Arasındaki İlişkisi İçin Korelasyon Tablosu	81
Tablo 3.8: Ders Anlatım Ve Sınıf İletişimi Dağılım Tablosu	81
Tablo 3.9: Öğretmenin Mesleğini Sevmesiyle Öğrencinin Ders Başarısı Arasındaki İlişki İçin Korelasyon Tablosu.....	83
Tablo 3.10: Mesleği Sevme Ve Sınıf İletişimi Dağılım Tablosu	83
Tablo 3.11: Okulların İletişim Düzey Ortalamaları.....	84
Tablo 3.12: Öğrencilere İsmi İle Hitap Eder?	85
Tablo 3.13: Bazı Öğrencilere Karşı Hoşgörülüdür.....	85
Tablo 3.14: Her Öğrenci İle Tek Tek İlgilenir	86
Tablo 3.15: Öğrenci Eleştirilerine Açıktır.....	86
Tablo 3.16: Gerektiğinde Kendi Hatasını Kabul Eder.	87
Tablo 3.17: Öğrencilere Karşı Önyargısız Davranır.....	87
Tablo 3.18: Sınıf İçi Etkinliklerin Planlanmasında Öğrencilere Söz Hakkı Verir.	88
Tablo 3.19: Sınıfta Bir Veya Daha Fazla Öğrenci İstenmeyen Davranışta Bulduğunda Tüm Sınıfı Sorumlu Tutmaz.	88
Tablo 3.20: Notu Bir Baskı Aracı Olarak Kullanmaktan Sakınır.....	89
Tablo 3.21: Derste Konuyla İlgili Esprilere Yer Verir.....	89
Tablo 3.22: Bir Sorunun Cevabını Bilmiyorsa, Bilmediğini Açıkça Belirtir.	90
Tablo 3.23: Öğrencileri İlgiyle Dinler.	90
Tablo 3.24: Öğrenciler Sorulan Soruya Yanlış Cevap Verseler Bile, Sabırla Sözlerini Bitirmelerini Bekler.	91
Tablo 3.25: Dili Kuralına Uygun Kullanır.	91

Tablo 3.26: Öğrencilerden Sürekli Şikayet Eder.....	92
Tablo 3.27: Öğrencilere Karşı Nazik Davranır.....	92
Tablo 3.28: Sınıfta Sakin Ve Sabırlı Davranır.	93
Tablo 3.29: Derse Karşı İlgisiz Öğrencileri Derse Teşvik Eder	93
Tablo 3.30: Problemlili Öğrencilerin Hep Kendi Sınıfına Gönderildiğini Düşünür.	94
Tablo 3.31: Öğrencilerle Çalışmaktan Usanmış Gibi Davranır.....	94
Tablo 3.32: Her Kuraldışı Davranışımızı Cezalandırır.....	95
Tablo 3.33: Bazı Kuraldışı Davranışımızı Görmezlikten Gelir.....	95
Tablo 3.34: Öğrencilerin Her Sorusunu Cevaplamaya Çalışır.	96
Tablo 3.35: Öğrencilere Arkadaş Gibi Davranır	96
Tablo 3.36: Öğrencilerle Bir Arada Olmaktan Çok Memnun Olduğunu Davranışlarıyla Gösterir.....	97
Tablo 3.37: Öğretmekten Bıkmış Gibi Davranır.	97
Tablo 3.38: Öğrencilerle Sınıftaki İlişkilerinin En Üst Düzeyde Olması Gerektiğini Düşünür.....	98
Tablo 3.39: Okulların Öğretmen-Öğrenci İletişim Düzeyi Tablosu.....	99

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Genel İletişim Modeli.....	30
Şekil 2.2.Bireyin Yaşantı Alanı.....	32
Şekil 2.3. Sınıf İçi İletişim Süreci Modeli	35
Şekil 3.1:Birebir İletişim Düzeyi Grafiği	80
Şekil 3.2:Ders Anlatımı Ve Sınıf İletişim Dağılım Grafiği.....	82
Şekil 3.3:Mesleği Sevme Ve Sınıf İletişimi	84

TEZ HAKKINDA

ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın amacı; sınıf içi öğretmen öğrenci iletişiminin öğrenci başarısı üzerindeki etkilerini incelemektir. Öğretmenin sınıf yönetim becerileri, sunuş teknikleri, dinleme yetileri, beden dilini kullanma ve dile hakim olmasının sınıf ortamına etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte iletişim engelleri ve bunların öğrenciler üzerindeki etkileri araştırmanın amaçları arasındadır.

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Sosyal bir kurum olarak okulların en büyük girdisi insandır. Eğitimde iletişim eğitimin en önemli ögesidir. Bir ülkenin en önemli varlığı çocuklar ve gençleridir. Milletlerin devamı iyi yetişmiş, donanımları tam bilgi seviyesi yüksek nesillerin yetişmesine bağlıdır. Eğitim ve okul hayatı gerçek hayata hazırlığın en önemli basamaklarından biridir. Okul hayatının en önemli unsurları öğretmen ve öğrencidir. Öğretmen öğrencinin modern hayatın problemleriyle baş edebilmesi için gerekli olan bilginin verilmesiyle görevlidir. Eğitim; bireylerin, çevresinde olan değişmelere uyum sağlaması için gerekli olan davranışları kazandırmakla yükümlüdür. Bunları bir öğretmenin yapabilmesi için öğrenci ihtiyaçlarını anlaması ve kendi birikimlerini öğrenciye anlayacağı bir dilde sunması gerekmektedir. Bunun yolu da iletişimden geçmektedir.

Toplumsal amaçların gerçekleştirilmesi o toplumu oluşturan insanların almış olduğu kaliteli ve nitelikli eğitime bağlıdır. Eğitim örgütlerinin amacı sağlıklı toplumlar oluşturmak için insana gerekli olan bilgi ve beceriyi vermektir. Bu amaçlara ulaşmak yönetici, öğretmen, öğrenci ve diğer çalışanlar arasında iyi bir iletişim kurmakla mümkündür. Kişilerin birbirleriyle olan iletişimlerinin iyi olmadığı yapılan araştırmalar sonucunda ortaya konmaktadır. Eğitim organizasyonlarında verimliliğin sağlanması isteniyorsa doğru iletişim kurma zorunluluğu vardır. Ancak doğru iletişim kurduğumuzda iletmek istediğimiz mesajı karşı tarafa aktarabilir ulaşmak istediğimiz sonuca ulaşabiliriz.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada ilk önce literatür taraması yapılarak ulaşılan kaynaklardan konunun teorisi ortaya konmaya ve açıklanmaya çalışılmıştır. Daha sonra Eskişehir'de dört Anadolu lisesi ve de bir dengi özel okulda 9.sınıf (lise1) öğrencileri arasında bir anket çalışması yapılmıştır. Elde edilen bulgular istatistik analize tabi tutularak yorumlanmış ve değerlendirilmiştir.

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Araştırma konusu geniş ve kapsamlı bir konu olmasına rağmen bu çalışmanın kapsamı beş okulla sınırlı tutulmuştur. Anadolu liseleri dışında meslek liseleri, fen liseleri, düz liselerde aynı araştırma yapıp karşılaştırmalarla daha farklı sonuçlar elde edilebilirdi. Ancak zaman kısıtları sebebiyle beş okulla sınırlı tutulmuştur.

ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

- Uygulanan yöntemin araştırmanın amacını açıklamaya uygun olduğu,
- İstatistik analizde kullanılan yöntem ve tekniklerin mevcut durumun belirlenmesine ve amacı yansıtmasına uygun olduğu,
- Anketteki sorular cevaplandırılırken hiçbir tesir altında kalınmadığı dolayısıyla sonuçların güvenilir olduğu,
- Öğrencilerin soruları aynı şekilde algıladığı ve cevapladığı varsayılmıştır.

ARAŞTIRMANIN HİPOTEZİ

- HP1 Sınıf içi öğretmen-öğrenci iletişim düzeyi arttıkça öğrenci başarısı artar.
- HP2 Öğretmenin öğrencilerle birebir iletişim düzeyi artarsa öğrenci başarısı (notu) artar.
- HP3 Öğretmenin dersini iyi anlatması, sınıfla iletişiminin iyi olması, öğrenci başarısını artırır.
- HP4 Öğretmenin mesleğini severek yapması, öğrenci başarısını artırır.

müfettişlerin öğretmenlerle karşılıklı problemlerini çözmek için nadiren bir araya geldikleri ifade edilmektedir. İletişim yetersizliği hatalara, yanlış anlamaya düşük edimle ve olumsuz tutum ve davranışlara yol açtığı bilinmektedir. Bunların gerçek parasal değerini belirlemek ise zor görünmektedir.

Eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yapıldığı yer sınıf ortamıdır. Sınıf ortamında öğrencinin anlayacağı şekilde eğitimin verilmesi öğretmenin iletişim gücüne bağlıdır. Kullandığı beden dili, açık anlaşılabilir cümleler kurması, iletişim engellerine dikkat etmesi, etkin dinleme becerisinin bulunup bulunmaması eğitimin verimliliğini doğrudan etkileyen faktörler olabilir. Bütün bunlar göstermektedir ki iletişim eğitim örgütlerinde hayati bir öneme sahiptir. Ancak eğitim örgütlerinde iletişimin olması gereken düzeyde gerçekleşmediği ortaya çıkmaktadır.

KISALTMALAR

A.g.e.	Adı Geçen Eser
Ark.	Arkadaşları
Bas.	Basım
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
Fak.	Fakültesi
Hp.	Hipotez
P.	Paragraf
S.	Sayı
s.	Sayfa
SBE.	Sosyal Bilimler Enstitüsü
v.b.	Ve benzeri
v.d.	Ve diğerleri
Yay. No	Yayın no
Yay.	Yayınları

GİRİŞ

Eğitim faaliyeti iletişim üzerine kurulmuştur. Eğitim örgütlerinin en önemli görevi öğrencilerine gerekli olan bilgileri sunmak ve bunların öğrenciler tarafından en üst düzeyde algılanmasını sağlamaktır. Bilginin karşı tarafa iletimi ise iletişim kalitesi ile doğru orantılıdır. Kaliteli bir eğitim ve öğretim hizmetinin üretilmesi eğitim organizasyonlarının en önemli üyeleri olan müdür, öğretmen, öğrenci arasındaki kurulan iyi bir iletişim ile mümkündür. Verilen bilgi ne kadar nitelikli olursa olsun öğrenci ile iyi bir iletişim kurulamazsa bu bilginin öğrenci tarafından anlaşılmadığı görülecektir.

Örgütteki iletişim genellikle kişilerin birbirlerini etkilemeleri için kullanılan yollardan birisidir. İletişim olmadan örgütsel davranış zor görünmektedir. Diğer kişilerle kurulan sosyal, mesleki ve özel ilişkiler yoluyla sürekli olarak onların düşünce, tutum ve davranışlarını etkileme yoluna gidilir. Bu nedenle, bir yöneticinin iletişim becerileri yönetsel başarısının temel öğelerinden biridir.

Sosyal bir kurum olarak okulların en büyük girdisi insandır. Toplumsal amaçların gerçekleştirilmesi o toplumu oluşturan insanların almış olduğu kaliteli ve nitelikli eğitime bağlıdır. Eğitim örgütlerin amacı sağlıklı toplumlar oluşturmak için insana gerekli olan bilgi ve beceriyi vermektir. Bu amaçlara ulaşmak yönetici, öğretmen, öğrenci ve diğer çalışanlar arasında iyi bir iletişim kurmakla mümkündür.

Kişilerin birbiriyle etkileşime girerken yeterince başarılı olmadıkları yapılan araştırmalar sonunda ortaya konmuştur. Bu araştırmasında öğretmenlerin birbirleriyle konuşmak için çok az fırsat bulduklarını ve bunu da öğretmenler odasında teneffüs zamanında yaptıklarını ve sohbetlerinin konularını ise meslek dışı konuların olduğu belirtilmelidir. Öğretmenler dikkate değer ölçüdeki zamanlarını öğrencilerle konuşmaya ve kendi aralarında günlük konuşmalara ayırmakta, ancak öğretimle ilgili problemleri çözmeye zaman ayırmamaktadır. Benzer şekilde, öğretmenlerin kendi aralarında günlük konuşmaların genellikle iki dakikayı geçmediğini ortaya koymaktadır. Buna ek olarak,

müfettişlerin öğretmenlerle karşılıklı problemlerini çözmek için nadiren bir araya geldikleri ifade edilmektedir. İletişim yetersizliği hatalara, yanlış anlamaya düşük edimle ve olumsuz tutum ve davranışlara yol açtığı bilinmektedir. Bunların gerçek parasal değerini belirlemek ise zor görünmektedir.

Eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yapıldığı yer sınıf ortamıdır. Sınıf ortamında öğrencinin anlayacağı şekilde eğitimin verilmesi öğretmenin iletişim gücüne bağlıdır. Kullandığı beden dili, açık anlaşılabilir cümleler kurması, iletişim engellerine dikkat etmesi, etkin dinleme becerisinin bulunup bulunmaması eğitimin verimliliğini doğrudan etkileyen faktörler olabilir. Bütün bunlar göstermektedir ki iletişim eğitim örgütlerinde hayati bir öneme sahiptir. Ancak eğitim örgütlerinde iletişimin olması gereken düzeyde gerçekleşmediği ortaya çıkmaktadır.

TEZ METNİ

BİRİNCİ BÖLÜM
İLETİŞİM KAVRAMININ ANALİZİ

1.1.İLETİŞİM KAVRAMININ ETİMOLOJİSİ

Yakın zamanlara kadar, dilimize Fransızca'dan ve Fransızca söylenişiyle geçen komünikasyon (communication) sözcüğü ile birlikte ve aynı anlamı karşılamak için haberleşme kavramı kullanılıyordu. Ancak günümüzde kullanımı yaygınlaşan iletişim sözcüğü ise haberleşmeyi de içeren daha geniş kapsamlı bir ileti alışverişi anlayışını yansıtmaktadır.¹

Fransızca'da ve İngilizce'de yazılışı aynı, söylenişi ayrı communication kavramı Latince'deki communication sözcüğünün karşılığıdır. Sözcüğün 14.yy Fransızca'sında ticaretin geliştiği dönemde ticaret ve ilişkiler karşılığında kullanılması, belli bir dönemdeki etkinliklerin sözcüklere yükledikleri anlamlar açısından ilginç bir örnektir. Kendisini tanıması, tanıtması ve dönüt alarak kendini değerlendirmesinde bu iletişim süreçleri önemli rol oynar. Kişiler arası iletişimle ilgili olarak yapılan tanımların bulunduğu nokta bu iletişimin psikolojik nitelikli bir bilgi alışverişi olduğu yolundadır.²

Sözcüğün 14.yüzyıl Fransa'sında, ticaretin geliştiği dönemde ticaret ve ilişkiler karşılığında kullanılması, belli bir dönemdeki etkinliklerin sözcüklere yükledikleri anlamlar açısından ilginç bir örnektir. Birçok kişiye ya da nesneye ait olan ve ortaklaşa yapılan anlamlarındaki bu kavramdan hareketle iletişim sözcüğünün özünde, yalın bir ileti alış-verişinden çok toplumsal nitelikli bir iletişimi, değiş-tokuş ve paylaşımı içerdiğini söyleyebiliriz.³

1.1.1.İletişim Kavramı Ve Tanımı

İletişim kısaca, "bilgi üretme, aktarma ve anlamlandırma süreci" olarak tanımlanabilir. Bu durumda, pek çok etkinlik iletişim sayılacaktır. Örneğin bu tanıma dayanarak iki insanın karşılıklı konuşmasını iletişim sayabileceğimiz gibi, araların bal bulunan yeri birbirlerine bildirmelerini de iletişim kabul edebiliriz. Bütün

¹ Merih Zillioğlu, *İletişim Nedir*, Cem yayınevi, İstanbul, 1993, s.30.

² John Cappele, "Deffinitions and Fundamental Questions on Communication" *Interperconel Communication*, 1987, s.29.

³ Zillioğlu, a.g.e, s.2.

organizasyonlar, işletmeler, kurumlar bir iletişim ağı olarak kurulmuştur. İletişim sürecinin olmadığı bir organizasyon olması düşünülemez. Bütün kurumlar, organizasyonlar bu süreci mutlaka yaşarlar.⁴

İletilmek istenen mesajın ilgili herkes tarafından anlaşılması amacıyla kanaat ya da düşüncenin, yazı, konuşma ve görsel araçlarla veya bunların bir arada kullanılmasıyla iletilmesi, alınması veya değiştirilmesi olarak tanımlanabilir. Başka bir ifadeyle bilginin, fikirlerin, duyguların, becerilerin, vb.nin simgeler kullanılarak iletilmesidir.⁵ Bireyler, kümeler, toplumlar arasında söz, yazı, görüntü, el-kol-baş hareketleri vb. simgeler aracılığıyla düşünce, dilek ve duyguların karşılıklı iletilmesini sağlayan bir etkileşim sürecidir.⁶ Bir yerden, bir kişiden, bir makineden, bir başkasına, herhangi bir ortamdan yararlanarak bilgi gönderme işlemidir.⁷

Farklı olarak; En geniş anlamda iletişim, herhangi bir bilgi paylaşma eylemi⁸ ya da anlaşılabilir mesajların alınması ve yollanma sanatıdır.⁹ Kimine göre "bilgilerin aktarılması" kimine göre ise "canlı varlıklar arasında anlam aktarımı" anlamına gelmektedir. Ancak iletişimin klasik fonksiyonu olarak genelde "bilgi aktarımı" tezi yaygındır.¹⁰

Geleneksel anlayışta iletişimin fonksiyonu genelde karşılıklı bir şeylerin (enformasyon, his, duygu, düşünce vb.) değişimsel olarak görülmektedir. Yani iletişim bir nevi, bireysel olarak yapılan bir "gönderim-alım" olayı olarak değerlendirilmektedir, aşağıdaki tanım örnekleri de bu hususu açıkça ortaya koymaktadır.¹¹

İletişim katılanların bilgi yaratıp, karşılıklı bir anlamaya ulaşmak amacıyla bilgiyi birbirleriyle paylaştıkları bir süreçtir.¹² İnsanlarla insanların, insanlarla

⁴ İrfan Erdoğan, "Sınıf Yönetimi" Özel Okullar Derneği Seminerleri, İstanbul, 2002, s.17.

⁵ Erol Mutlu, **İletişim Sözlüğü**, Arkadaş Yayınevi, 1994, s.98.

⁶ Özer Ozankaya, **Toplum Bilim**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1964, s.467.

⁷ Aydın Koksall, **Bilişim Terimleri Sözlüğü**, T.D.K Yayınları, Ankara, 1981, s.53.

⁸ Roger E.Wilhams, "**Genel iletişim Kanal ve Modelleri**", (Çev: Akın Ergüden,) T.Ö.E.F Dergisi, S.5,1999, s.12.

⁹ Ertuğrul Özkök, **Sanat, İletişim Ve İktidar**, Tan Kitap Yayınları, Düşünce Dizisi, Ankara, 1982, s.13

¹⁰ John W.Williams-S.A.Egglan, **Örgütlerde İletişim**, Anadolu üniversitesi yayınları, Eskişehir,1991, s.4.

¹¹ Zillioğlu, a.g.e, s.21.

¹² Mutlu, a.g.e, s.98.

makinelerin, makinelerle makinelerin arasındaki tüm ilişkileri ve karşılıklı etkileşimleri ve bu süreçlerdeki denge kontrol ve yönetim sistemlerinin tasviridir.¹³

Bir başkasına göre bir tarafın; öteki tarafın istenen yönde etkileme veya değiştirme sürecidir, iletişim iletiler yoluyla olan toplumsal ilişkilerdir.¹⁴ Mesajlar aracılığıyla gerçekleştirilen toplumsal etkileşimdir.¹⁵ İletişim sayesinde dünyayı anlamlı kıldığımız bu anlamı başkalarıyla paylaştığımız insani bir süreçtir.¹⁶

İnsanların kolektif olarak toplumsal gerçekliği yaratıp düzenledikleri süreçtir.¹⁷ Diğer bir tanım insan etkinliklerinin tamamlayıcı bir parçasıdır. Nerede bir insan etkinliği varsa orada iletişim vardır.¹⁸ Laswell, bir iletişim eyleminin belirlenmesi için şu soruların sorulmasını öneriyor: kim-ne dedi-hangi kanalla-kime-ne etkiyle dedi. Formül iletişim eyleminin karmaşık yapısına tam anlamıyla yansıtılmamaktadır.¹⁹

İletişim insanın kendi iç dünyasında oluşturduğu mesajları belli vasıtalar kullanarak karşı tarafa iletmesi ve karşı taraftan bir dönüt beklemesi süreci olarak da adlandırılabilir. Burada temel olan duygu düşüncelerin bir köprü vasıtasıyla iletilmesidir. İletişimi fark etme ve fark edilmenin bir yansıması olarak düşünebiliriz. Yani genel olarak iletişim insanlar arasındaki düşünce ve duygu alışverişi olarak ele alınmaktadır.²⁰ İletişimin amacı, alan ve veren arasında düşünce ve tutum ortaklığı yaratmaktır. Fakat iletişim yalnızca bilmek ya da bilgilendirmek değildir.

Karşımızdaki kişiye aktarılan bilgi değil, bilginin aktarılış şeklidir iletişim. Söylemek zorunda olduğumuz mesajı en iyi ifade edecek yöntemi bulmak, doğru ifadeleri kullanmak, karşımızdakinin onu mutlaka anlamasını sağlamak, verilen cevabı anlamak iletişim sürecinin en önemli öğeleridir. Genel anlamda, iletişimin

¹³ Gökhan Evliyaoğlu, *İletişim Psikolojisi*, Gazeteciler Cemiyeti Vakfı Yayınları, Ankara, 1987, s.133.

¹⁴ İrfan Edoğan-Korkmaz Alemdar, *İletişim ve Toplum*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990, s.51.

¹⁵ Mutlu, a.g.e, s.98.

¹⁶ Mutlu, a.g.e, s.98.

¹⁷ Mutlu, a.g.e, s.98.

¹⁸ Edoğan-Alemdar, a.g.e, s.170.

¹⁹ Özkök, a.g.e, s.27.

²⁰ Doğan Cüceloğlu, *İnsan İnsana*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999, s.23.

gerçekleşmesi için iki sistem gereklidir. Bu sistemler, iki insan, iki hayvan, iki makine ya da bir insan ile bir hayvan, bir insan ile bir makine (bir bilgisayar gibi) olabilir. Seçenekleri arttırmak mümkündür. Nitelikleri ne olursa, olsun, iki sistem arasındaki bilgi alışverişini "iletişim" kabul edebiliriz.

Yukarıdaki "alışveriş" sözünden de anlaşılacağı üzere, iletişimde, bilgi akışının iki yönlü olması beklenir. Yeni, iki sistem arasındaki karşılıklı bilgi alışverişini "iletişim olarak adlandırma, tek yönlü bilgi akışını ise, başka bir şey sayma eğilimi vardır. Bu ayrımı dikkate aldığımızda, insanlar arasındaki bütün konuşmaları, iletişim kabul edemeyeceğimizi düşünülebilir.²¹ Örneğin, ana-babalar ya da amirler, çocuklarına/memurlarına sadece bir takım emirler verip, onların bu emirler karşısındaki tepkileriyle ilgilenmezlerse, bu tavır "iletişim" değil, enformasyon "yani tek yönlü bilgi iletimi olarak kabul edilebilir. Enformasyonlar, bazen iletişime dönüşür, bezen de dönüşmez. Örneğin, bir evin penceresindeki "kiralık üç oda" ilanını yalnız okuyup geçerseniz, bu uyarıcı sizin için bir enformasyon olmakla kalır. Ev sahibi ile yüz yüze ya da telefonla konuşmanız durumunda ise, iletişim ortaya çıkar.²²

İletişim kavramına çok farklı anlamlar yüklenebiliyor. Toplumsal bilimlerdeki akademik çalışmalarda terim tanımlamalarının pek çok sayıda yapıldığı görülmektedir. İletişim biliminde de iletişimin birçok tanımı yapılmıştır. Bu tanımlamalar gruplanacak olursa 15 ayrı tarz tanımlama olduğu görülebilir. Tanımlar, iletişim sürecinin ayrı ayrı öğelerini oluşturmaktadır.²³

- i Düşüncenin sözel olarak (konuşmayla) karşılıklı değiş-tokuşu;
- ii İki kişinin birbirini anlaması, insanın karşısındakine kendisini anlatabilmesi,
- iii Organizma düzeyinde olsa bile, ortak davranışa olanak veren etkileşim,
- iv Bireyde benlikle ilgili olarak bilgisizliğin azaltılması,
- v Duyguların, düşüncelerin, bilgi ve becerilerin aktarılma süreci

²¹ Üstün Dökmen, *İletişim Çatışmaları Ve Empati*, Sistem Yayıncılık, Mayıs 1997, 5.Baskı, 1995, s.19

²² Dökmen, a.g.e., s.20

²³ Konca Yumlu, *Kitle İletişim Kavramı ve Araştırmaları*, Makro yayınları, İzmir, 1994, s.8

- vi Bir kiři ya da bir Őeyin bařka bir kiřiye/bir Őeye ićinden aktarımla, deyiř/tokumla d6n6řme ve deęiřme s6reci
- vii Yařayan bir evrenin parćalarının ilintilenmesi, bağlantılarının kurulması s6reci
- viii Bir kişinin tekelinde olanın başkalarıyla paylaştırılması, başkalarına da aktarılması s6reci,
- ix Askeri dilde, iletinin (komutun) g6nderilmesiyle ilgili arać, usul ve teknikler,
- x İletiyi alanın belleğinin, iletiyi g6nderenin beklentisine uygun yanıt verecek bićimde uyarılması.
- xi Organizmanın ortamdaki uyarıcıya verdiği fark edilir yanıt, ortamdaki değişime uyarlanma yanıtı, bu yanıtla diğerini etkileme,
- xii Kaynaktan ćıktıktan sonra, iletiyi alan ićin bir uyaran olan davranıř,
- xiii Kaynağın karşı tarafı etkilemeyi amaćlayan davranışı,
- xiv Belli bir konudan, yapıdan bir dięerine gećiř s6reci,
- xv G6ć (iktidar) kaynaęı olarak kullanılan mekanizma.

Literat6r incelendiğinde iletişim kavramı farklı anlamlara vurgu yaparak aćıklanmaktadır. Kaynak ile alıcı arasında simgesel konuşma dilini 6nemseyen, iletişim olgusunun bir s6reć olduğunu ićeren tanımlar yapılmıştır. Bir başka yerde kişiler arası ortaklık vurgu yapılarak iletişim tanımı yapılmıştır. Aşağıdaki maddelerde farklı boyutlarda iletişim tanımı yapılmaktadır.

1.1.2. Simge, Konuřma Dili Aćısından İletiřim

G6nderen ile alıcı arasında mesaj aktarımı aracılığıyla sağlanan iletişim olayında mesaj meydana getiren simge, işaret ya da konuşma dilini 6nemseyen tanımlar. Her Őeyin bir adının olduğunun 6ęrenilmesiyle simge insanın d6nyasına girmiş olur. Simge de değişkenlik 6zelliği vardır.²⁴

²⁴ Mutlu, a.g.e, s.23.

Aynı isteğin, düşüncenin, nesnenin, kişinin değişik simgelerle belirtilebilmesi gibi, aynı simgenin değişik kişi ve durumlar için kullanılabileceğinin kavranması simgesel düşünce ve dilin temel özelliklerinden biridir.

Anne sözcüğünün bütün anneler için kullanılması gibi. Simgelerin genelleme özelliği vardır. Nesnelere benzerliklerinden hareketle ortak yönleri arasında bağlantı kurma ve genel bir anlam yaratma özelliğidir.

1.1.3.Süreç Açısından İletişim

İletişim olgusunun bir süreç olduğunu, bu sürecin statik bir yapıya sahip olmak yerine dinamik yapıya sahip bir süreç olduğunu altını çizerek savunan tanımlar. Bir olayın belli bir düzen içerisinde seyretmesi ve başka bir olaya dönüşmesidir. Tarihsel gelişime baktığımız zaman şunu göreceksiniz insanların birbirleriyle olan iletişimleri ihtiyaç ve gereksinimlerinin artması ile değişime uğramış ve gelişmiştir. İletişim kişiler açısından da bir süreçtir. Herhangi bir durumda bir kişi ile iletişime girerken geçmişte yaşadığımız tecrübeler, yanlışlar, başarılar ve başarısızlıklar iletişimin boyutunu değiştirecektir. Aynı zamanda gelecekte beklenenimiz, umutlarımız iletişimize katkıda bulunacaktır. Dolayısıyla iletişim o anda anında gelişen bir olay değil bir sürecin sonucu olarak karşımıza çıkan bir durumdur.

1.1.4.Güç ve iletişim

Kitle iletişim araçlarının insanları yönlendirmede önemli bir etki unsuru olduğunu, bu nedenle iletişimin bir güç simgesi olarak önemini vurgulayan tanımlar. Kullanılabildiği takdirde kitleleri harekete geçiren bir güç olduğunu tarih bize göstermektedir. Kitle iletişim araçlarını kullanan şirketler iletişimi bir güç olarak kullandıkları görülmektedir.

1.2.İLETİŞİM SÜREÇLERİ

Belli bir iletişim durumunda kaynak olan kişinin iletilerini hazır kodlayıp bir kanal vasıtasıyla alıcıya gönderir. Görüldüğü gibi bir iletişimin gerçekleşmesi statik

değil dinamik bir süreci gerektirmektedir. Bir iletişim sürecinde kaynak, ileti, kodlama, oluk(kanal) gibi kavramlar yer almaktadır.²⁵

1.2.1.Kaynak

İletişim sürecinde iletiyi başlatan kişilere kaynak denir. Kaynaklar bilgi edinilen insanlar olmak zorunda değildir. Herhangi bir kurumsal örgüt kaynak sayılabilir. İletişimin olduğu yerde mutlaka bir kaynak olmak zorundadır. İletişim kaynakla başlar. İletişim sürecinde kaynak duygu, düşünce belli hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla iletişim sürecini başlatır. Kaynak karşı tarafı etkilemek için iletişime geçer. Kaynak düşüncelerini belli kodlar halinde iletir. Kaynak bir mesajı iletene kadar değiştirme hakkına sahiptir. Söyledikten sonra mesaj kendinden çıkar. Bir genelleme yapmak gerekirse iletişim sürecinde bir mesaj veren ve bir de mesaj alan bulunmaktadır. Mesaj alanla veren bazen yer değiştirir.

Öğrenme ve öğretme süreçlerinde gerçekleşen iletişim açısından konunun önemi öğretmenin kaynak kişi olarak gerçekleştirdiği iletişimin en önemli belirleyicisinin onun kişiliği, dolayısıyla davranışları olduğu görülmüştür.²⁶ Bazen kaynak, malını satmaya çalışan bir pazarlamacı, bazen de hastasını tedavi etmeye çalışan bir doktor olabilir. Kaynak durumundaki bu kişilerin ortak özelliği

- I. Gönderdikleri mesajla alıcıdan bir beklentileri vardır.
- II. Girilen iletişimle mesaj alandan bir davranış beklerler.

Kaynak yukarıdaki beklentilerine cevap aldığı takdirde iletişimi daha sağlıklı devam ettirecektir. Kaynak sadece konuşarak mesaj gönderen kişi değildir. Kitap yazar kaynak okuyan alıcıdır. Resim yapan ressam kaynak resmi inceleyen alıcıdır. Reklam yapan şirket kaynak hitap ettiği kitle alıcıdır. Kaynak bazen kişi olabildiği gibi bazen de kurumsal bir yapıdır. Alıcıların göstereceği davranışa göre kaynağın iletişim

²⁵ Jack A Culbertson ve Diğerleri, *Administrative Relationship*: Prentice Hall Engle Wood Cliffs, s.400.

²⁶ Deniz Deryakulu, *Öğretim Elemanı Öğrenci Arası İletişimde Öğretim Elemanı Davranışlarının Gösterilmesini engelleyen Faktörler*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), A.Ü, Sosyal bilimler Enstitüsü Ankara, 1992, s.12.

şekli devam edecek ya da değişecektir. Buda iletişimin sürekliliği için önemli bir faktördür.

1.2.2.İleti

İleti kaynaktan alıcıya gönderilen bir mesaj veya düşüncedir. Yüz ifadesi, dokunma, el ve kol hareketi bir yazı, bir sözlü ifade ileti olabilir. Bir yazarın yazdığı yazı ressamın resmi karşı tarafa gönderilen bir iletidir. İleti kaynağın mesajını kodladığı haldir. İletinin içeriğine nasıl söyleyeceğine kaynak karar verir.²⁷İleti ögesi iki bölümde incelenir. Bunlar iletinin dili ve iletinin içeriğidir. İletinin dili dendiğinde, iletinin ulaştırılmasında yararlanılan herhangi bir kod olarak kullanılmaktadır. Bu durumda ileti dili ulusal olabileceği gibi, müzik, sanat ve hareketler gibi konuşulan dil dışında bazı kodlar olabilir. İletişim sürecinin en önemli öğelerinden biri olan iletinin açık anlaşılabilir olması kaynak ile alıcının iletişimini etkiler. Söz ağızdan çıkıncaya kadar siz söze hakimsiniz, ağızdan çıktıktan sonra söz size hakim olur. İletinin değiştirilme şansı olmayabilir dolayısıyla yanlı iletiler iletişim çatışmasına yol açabilir. İletinin biçimi işleniş şekli alıcının durumuna göre değişir. Alıcının tahsili yaşadığı sosyal çevre kültür birikimi kaynağın dikkate alması gereken hususlardır. İletişimin en önemli amacı karlı tarafı etkilemektir. Tasarlanan iletinin alıcı tarafından algılanması bu faktörlerin dikkate alınmasıyla gerçekleşir. Kaynak düşündüklerini ifade edemiyorsa mesaj ye anlaşılmayacak ya da eksik anlaşılacaktır. Dolayısıyla istenen iletişim gerçekleşmeyecektir.

1.2.3.Kodlama

Bir iletinin iletme hazır hale gelmesi olarak tanımlayabiliriz. Kodlamalar kaynak tarafından yapılır. Yüz yüze iletişimlerde kodlamaya gerek kalmayabilir. İletiler bir araç vasıtasıyla gönderiliyorsa kodlamalar yapılabilir. Kodlamalar iletişim aracının yapısına göre değişkenlik gösterir, iletişim aracı televizyon ise zaman kısıtlıdır. Yapılan kodlamalar belli bir zaman dilimine sıkıştırılmak zorundadır. Kodlamalar belli semboller, sloganlar, işaretler, simgeler yardımıyla yapılmaktadır. Siyasilerin yaptığı

²⁷ Dökmen, a.g.e, s.51.

belli el hareketleri firmaların ürünlerini tanıtmak için yaptıkları sloganlar etkili kodlama şekilleridir.

Kodlamaların ortak özelliği çarpıcı akılda kalıcı, dikkat çekici, kısa olmalıdır.²⁸ Kodlanan iletiler bu özellikleri taşımazsa istenilen iletişimin gerçekleşmesi mümkün olmamaktadır. Kodlanan bir iletinin içeriği şekli kaynağın birikimlerini tecrübelerini göstermektedir. Kodlamaların hedefi kalıcı bir etki bırakarak beklenen hedefe kısa sürede varmaktır.

1.2.4.Oluk (Kanal)

Kanal diye de ifade edilir. Kaynaktan alınan iletinin alıcıya iletilmesini sağlayan araçtır. Canlı özelliğine göre göre değişen iletişim kanalıdır. Kaynak ileti haline getirdiği mesajlarını bu kanal sayesinde iletir. Kanal, işitme, görme, dokunma, koklama ve tat almayla ilgili duyu organlarını uyarabilecek ve belli fiziksel özellikleri olan araçlardır. Örneğin ışık dalgaları, radyo dalgaları, ses dalgaları, telefon kabloları, sinir sistemi bunlar arasında sayılabilir. İletişim aracı kanallar aracılığıyla iletileri alan, gönderen, yayan fizik ve teknik araçlardır.

1.2.5.Alıcı

Alıcı kaynaktan gelen bilgileri alır. Alınan bilgileri yorumlar gelen bilgileri yorumlar kodlar ve kaynağa iletir. Alıcı bu andan itibaren kaynak durumundadır.

1.3. İLETİŞİM ARAŞTIRMALARININ TARİHİ GELİŞİMİ

İlk olarak Elektronik iletişim kuramı 1949 yılında formüle edilmiştir. Bu kuramda iletişim süreci kaynak, verici, kanal, alıcı ve amaç olarak beş ögeye ayrılmıştır.²⁹ Sözsüz iletişim kavramı 1956 yılında, vücut dili ise 1970 'li yıllarda kitaplarda yer almaya başlamıştır. 1970'lerden sonra sosyal ve kişisel ilişkiler ve iletişim süreci olarak çalışmalar yön değiştirmiştir. Daha sonraları kişiler arası iletişimden daha

²⁸ Mutlu, a.g.e, s.70.

²⁹ Weaver ve Shannon, *Mathematical Model of Communication*, Urbana, University of Illionis Press, 1949, s.7.

çok söz edilmeye başlanmıştır. Allen cohen'in (1969) iletişim ağları ve örgütsel yapı üzerine araştırmaları olmuştur. Devis (1953), Sutton ve porter'in (1968) dedikodu ve söylenti üzerindeki araştırmaları, Dubin ve Spray'ın(1964) yönetici faaliyetleri alanındaki çalışmaları, Simpson'un (1959), Zajanc ve Wolfe (1966) , Landsberger (1961), Read (1962) ve Davis'in (1968) kişinin örgütteki pozisyonları ile emir-komuta zinciri, yatay ve dikey iletişim kanallarının işleyişi konularındaki çalışmalar olmuştur. Jones ve diğerlerinin (1963) işe yönelik gruplarda statü farklılıkları ve informal grupların oluşumu konularındaki çeşitli araştırma incelemeleri olmuştur. Maier (1963) ve Webber'in (1970) ast-üst iletişimi, Slobin'in (1968) konuşma metodları ve Wieckesberg'in (1968) kişisel iletişimin özellikleri üzerine yaptıkları araştırmalar vardır.

1.4. İLETİŞİM TÜRLERİ

İletişim nitelikleri bakımından birçok etkene göre, sınıflandırılabilir. Böylesi bir sınıflandırma denemesinden önce somut bir örnekle, hepimizin değişik ilişkilerimizde karşılaştığımız ya da karşılaşılabileceğimiz iletişim çeşitlerine göz atalım. Bunun için, Ruesch ve Bateson'dan esinlenerek büyük bir kentimizde yaşayan ve çalışan Bay A' nın bir iş günündeki iletişim durumlarından bazılarını varsayalım.³⁰ Sabahleyin bürosuna gelen Bay A, önce sekreteriyle selamlaşır (sözlü iletişim). Daha sonra kendisine gelen mektupları okur (yazıyla iletişim). Mektuplardan sonra işyerinde kurulması düşünülen bilgisayar merkezi için gönderilmiş olan broşürdeki modelleri inceler (resimle ve grafikle iletişim). Bu arada telefonla arayan birisi ile görüşür, konuşur (uzaktan iletişim). Öğleye doğru yardımcısıyla bir toplantı yapar, ithalatla ilgili olarak resmi gazetede yayınlanan hükümet kararların (kitle iletişimini tartışır) ve iş yaptıkları firmalara yazıyla yeni durumu bildirmeye karar verirler (Örgütler arası iletişim). Toplantıdan sonra öğlen yemeğine yakındaki bir lokantaya giden Bay A, yolda yürürken karşı kaldırımında gördüğü bir arkadaşına işaretle öğleden sonra kendisini telefonla arayacağını bildirir (Sözsüz iletişim). Lokantada yemeğini yerken, öğleden sonra bitirmesi gereken işleri düşünür (kendi kendine iletişim), bu arada açık olan radyodan yayınlanan hava durumu ile ilgili tahminleri duyar (işitsel iletişim). Yemekten sonra bürosuna dönen Bay A'nın öğleden sonraki en önemli işi, genel müdüre

³⁰ Zıllıoğlu, a.g.e, s.18.

hazırladığı raporları sunmak ve açıklamalarda bulunmak olur (Formal iletişim). Akşam eve dönerken, arabasıyla kırmızı ışıktaki durduğunda yeni bir reklam afişi ilgisini çeker ve reklamdaki ürünü çekici bulur (görsel iletişim). Oturduğu apartmana girerken karşılaştığı komşusuyla konuşur (yüz yüze iletişim), küçük çocuğunun başını okşar (dokunma ile iletişim). Evde, yemekte eşi ve çocuklarıyla sohbet eder (informal iletişim), yemekten sonra biraz televizyon izler (görsel-ışitsel iletişim), daha sonra da radyodaki bir konser programını dinler (müzikle iletişim). Bu örneklerdeki durumlarda tüm iletişim çeşitleri yer almadığı gibi, bazıları başka bir sınıflandırma grubuna göre değişik bir ad alabilir: Örneğin; televizyonla iletişimim hem görsel-ışitsel, hem de kitle iletişimi sayılabilir.

Bu nedenle aşağıdaki sınıflandırmanın belli ölçütlere göre yapıldığı göz ardı edilmemelidir.³¹;

Bu bağlamda iletişim, bir toplumsal ilişkiler sistemi olarak;

Kişiler arası iletişim

Grup iletişimi

Örgüt iletişimi

Toplumsal iletişim

Grup ilişkilerinin yapısına göre;

Biçimsel olmayan (informal)/yatay iletişim

Biçimsel (Formal)/dikey iletişim

Kullanılan kanallar ve araçlara göre;

Görsel iletişim

İşitsel iletişim

Görsel-ışitsel iletişim

Dokunma ile iletişim

Telekomünikasyon

Kitle iletişimi ya da

³¹ Zılhoğlu, a.g.e, s.s.18-19.

Doğal araçlarla iletişim
Yapay araçlarla iletişim;

Kullanılan kodlara göre;
Sözlü iletişim
Yazılı iletişim
Sözsüz iletişim

Zaman ve mekan boyutlarında;
Yüz yüze iletişim
Uzaktan iletişim olarak sınıflandırılabilir.

Farklı ve çeşitli iletişim türleri sınıflamaları olmasına rağmen genel olarak iletişim türlerini dört ana başlık altında toplayabiliriz.

1.4.1. Kişi İçi İletişim

Bir insanın düşünmesini, duygulanmasını, kişisel ihtiyaçlarının farkına varmasını, iç gözlem yapmasını, rüya görerek kendi içinden mesaj almasını ya da kendine sorular sorarak bunlara cevaplar üretmesini bir iç iletişim sayabiliriz.³²

İnsan içe dönük iletişimini sorular sorarak yönlendirmeye çalışır. Kişiler arası iletişim de iletilen mesaj kadar iletilmeyen mesajlar vardır. İletilmeyen mesajlar insanın iç iletişiminin ürünleridir. İnsanlar sosyal benliklerine zarar vermemek için düşüncelerinin ve bilgilerinin tamamını aktarmazlar. Aynı zaman da bilgi alış verişinde bilgi aktarılmadan önce iç iletişim gerçekleşir. Bilgi iç iletişimle toparlanır, düzenlenir muhabata iletilecek duruma getirilir. İşte tüm bu süreçler iç iletişim vasıtasıyla gerçekleşir. Kaynak değil de hedef iseniz o zaman gelen bilgiyi yorulmayıp algılama tekrar mesaj üretme süreci yine iç iletişimle gerçekleşir. Kişi kendi içinde iletişim sürecine girerken bazı çatışmalar da yaşayabilir. Kişi sahip olduğu bilgiye tutuma aykırı

³² Dökmen, a.g.e, s.21.

bir iş yaptığında bilişsel çelişkiye düşer. Bu çelişkiden kurtulabilmek için şu üç yoldan birisine yönelir.

- 1) Davranışını değiştirir.
- 2) Tutumunu değiştirir ya da yeni bilgiler edinerek, o konudaki mevcut bilgilerini değiştirir.
- 3) Psikolojik savunma mekanizmalarında birisini, Örneğin mantığa bürümeyi kullanarak, çelişkisinin yarattığı rahatsızlıktan kurtulmaya çalışır.

Mesela bir öğrenci ders çalışmayınca bilişsel çelişkiye düşer. Bu rahatsızlıktan kurtulmak için yukarıdaki yollardan birini seçecektir. Mesela mantığa bürümeyi seçerek "dünyayı ben mi kurtaracağım" bakın hocam zengin olan insanlara hepsi okumuş mu çoğu ilkokul mezunu diyerek iç rahatsızlığını gidermeye çalışacaktır.

1.4.2. Kişiler arası iletişim

Kişiler arası iletişimin tanımı genel olarak kaynak ve alıcının insan olduğu iletişim şeklidir. Kişiler arası iletişim kaynakla hedef arasında devam eden bir süreçtir. Kaynak iletileri kodlayacak karşı tarafa iletecek karşı taraf bu mesajı yorumladıktan sonra karşı bir mesaj tasarlayacak aynı şekilde karşı tarafa iletecektir. Dolayısıyla bir göndericiden alıcıya mesaj iletilmesi olayında "iletişim" vardır.

Bu durumda tüm algılamalar örneğin bir ağacın görülmesi de bir iletişim sayılır. Kişiler arası iletişimde beceri sahibi olabilmek, dolayısıyla bireyin kendini daha iyi ifade etmesi ve karşısındakileri daha iyi anlayabilmesi için uygun dinleme ve konuşma alışkanlıklarını kazanmış olması önem taşımaktadır. Bir öğretmenin de başarılı olabilmesi, öncelikle sınıfındaki öğrencilerle iyi bir iletişim kurabilmesine bağlıdır. İletişim denilince kimilerinin aklına sadece sözlü iletişim, yani konuşulan dil aracılığıyla kurulan iletişim gelmesine karşın, iletişim sözsüz olarak da kurulabilir. Aynı ortamda birbirlerini algılayan kişiler hiç konuşmasalar bile bakışlarıyla, vücutlarının duruşuyla, aralarında bıraktıkları mesafe ile vb. birbirlerine mesaj yollar; sözsüz bir

iletişim kurarlar. İletişime giren kişilerin birbirlerini doğru olarak anlayabilmeleri için hem gönderilen sözlü mesajların içeriğine, hem de sözlü mesaja eşlik eden beden diline, yani kişinin yüz ifadesi, jest ve mimikleri gibi görsel ipuçlarına, dikkat etmeleri gerekmektedir. Kişiler arası iletişim sayılabilmesi için aşağıdaki şartların sağlanması gerekmektedir.³³

I Kişiler arası iletişime katılanlar, belli bir yakınlık içerisinde yüz-yüze olmak zorundadırlar.

II.Katılımcılar arasında tek yönlü değil, karşılıklı mesaj alış verişi olması gerekmektedir.

III.Söz konusu mesajlar sözlü sözsüz nitelikte olmalıdır; bu iki mesajın kullanıldığı mesaj dışındaki mesajlar örneğin yazışmalar kişiler arası mesaj sayılmazlar.

Genel olarak söylenebilecek nokta tanımların ortak görüşü "kişiler arası alışverişin psikolojik nitelikli bilgi alış verişidir."³⁴

1.4.2.1.Sözlü İletişim

İletişimlerimizin en temel kodunu oluşturan (konuşma) dilinin doğası ve kaynağı Antik Yunan Felsefesi'nden beri yoğun tartışmaların odağını oluşturmuştur. Günümüzde benimsenebilecek görüş, dilin bir simge sistemi, kod olduğu görüşüdür. Dil, toplumsal ve kültürel bir etkinliktir. Bu nedenle bir dilin yapısı ve sözcük dağarcığı kültürel sistemle yakından ilişkilidir; buna bağlı olarak da, bireylerin algılama biçimlerini etkiler.Dil, bir anlamlandırma haritasıdır. Dile getirilmek istenen anlamlar için seçenekler sunduğu gibi bu anlamları biçimlendirir ve sınırlandırır.³⁵

İletin kodlanması çok kısa, çarpıcı, dikkat çekici, kolay akılda kalıcı olmalıdır. Böyle olmayan iletiler hedef kitleye ulaşabilse bile, onun tarafından algılanmayacak; yarım yamalak algılanarak taşıdığı anlamsal içerik tam bir biçimde

³³ Tubbos ve Moss.Human Communication: An İnterpersonal percpective. New York: Random Hause, 1974, s.98.

³⁴ Cappele, a.g.e, s.33.

³⁵ Zillioğlu, a.g.e, s.145.

iletilmediğinde ise, bizim kodlarken amaçladığımız ileti çarpıtılarak algılanmış olacaktır.³⁶ Sözlü iletişimler "dil ve dil-ötesi" olmak üzere iki alt sınıfa ayrılmaktadır. İnsanların karşılıklı konuşmalarını hatta mektupla aşmalarını "dille iletişim" kabul edebiliriz.

Dille iletişimde kişiler, ürettikleri bilgileri birbirlerine ileterek anlamlandırır. Dil-ötesi iletişim, sesin niteliği ile ilgilidir; ses tonu, sesin tonu ve sesin hızı, şiddeti, hangi kelimelerin vurgulandığı, duraklamalar vb özellikler, dil-ötesi iletişim sayılır. Dille iletişimde kişilerin "ne söyledikleri", dil ötesi iletişimde ise, "nasıl söyledikleri" önemlidir. Araştırmalar, insanların günlük yaşamda, birbirlerinin ne söylediklerinden çok nasıl söylediklerine dikkat ettiklerini göstermektedir.³⁷

Karşımızdakinin sözlerinin kapsamı kadar-hatta daha da fazla- ses tonundaki canlılık da bizi ilgilendirir. Yani semantik öğeler kadar dil-ötesi öğeler de iletişimde etkilidir. Yüksek sesle halimizi, hatırımızı soran birisi, daha sonra sesini kısarak "Akşama bize buyur" derse, bu sözden, "Gelmeni pek istemiyorum" anlamını çıkarız. Bu tür, alçak sesle çabucak söylenivermiş davetlere "yarım ağızla yapıldı" deriz. Bir de davetin yürekten mi, yoksa yarım ağızla mı yapıldığını anlamaya çalışırken, başvurduğumuz önemli ölçütlerden birisi, dil-ötesi öğelerdir. İsteyerek, farkında olarak yaptığımız konuşmalara "niyet edilmiş dil davranışı" adı verilir. Konuşurken dilimizin sürçmesi ise, niyet edilmemiş dil davranışlarına bir örnektir. Bazı kelimelerin üzerine basa basa konuşmalarımız ya da karşımızdakini korkutmak için bağırmanın, niyet edilmiş dil-ötesi davranışlarıdır. Konuşurken farkında olmadan ses tonumuz açılıp, yükseliyorsa, ya da sesimiz titriyorsa, bu durumda niyet edilmiş dil-ötesi davranışlar söz konusudur.³⁸

1.4.2.2.Sözsüz İletişim

İnsanın zaman ve mekandaki ilişki sınırlılıklarını genişletmede en etkin ilk iletişim biçimidir. Uzaktan haberleşmede, bilgi ve deneyimleri zamanda biriktirme de

³⁶ Unsal Oskay, *İletişimin ABC'si*, Sistem Yayınevi, İstanbul, 1992, s.541.

³⁷ Ailen Mehrabian, "Communication Without Words". *Psychology Today*, Vol:2, 1968, s.s.53-58.

³⁸ Dökmen, a.g.e, s.56.

sözlü iletişime göre daha güvenilir bir yol olan yazı ile iletmenin kökeni, mağara resimlerindedir. Figüratif mağara resimlerinin izleri stilize çizimler, bir tümceyi ya da tümce grubunu temsil eden bireşimli yazı, kavramları dile getiren ideografik yazı, sesleri karşılayan simgelerden oluşan fonetik (alfabetik yazı), yazı tarihinin bilinen ve genelde birbirini izleyen şamaları sayılırlar.

Bu aşamalar, aynı zamanda insanı simgesel düşüncesinin, geçirdiği değişimleri de yansıtır. Ekonomik gereklerle ortaya çıkan, bazı, toplumsal, kültürel ilişki ve kurumlar üzerinde, etkili olmuştur. Buna karşılık bu kurumlar da yazının evrim ve yayılma süreçlerinin yönünü ve hızını belirlemişlerdir. Avrupa'da 15.yy'da matbaanın icadı ve yoğun kullanımı, yazılı iletinin hızla çoğalmasına, bilgi ve düşüncelerin yayılmasına neden olmuştur.³⁹

İyi bir dinleyici, iletişim kurduğu kişinin, yalnız söylediklerini değil, yüz, el, kol ve bedeniyle yaptıklarını da "duyar"; Çünkü yüz ifadeleri, el ve kol hareketleri, beden duruş tarzı, sesin tonu gibi sözsüz mesajlar kullanılarak da iletişim kurulur. Karşı karşıya gelerek kurulan kişiler arası iletişimlerde, hem sözlü, hem de sözsüz mesajlar aynı anda kullanılır. Bu konuşmalarda, mesaj alışverişinin ancak küçük bir bölümünü sözlü mesajlar oluşturur. Yüz ifadeleri, el kol hareketleri, beden konumları ve sesin yükselip alçalmasıyla gönderilen sözsüz mesajlar iletişimde kullanılan mesajların daha büyük bir bölümü kapsar. Kimi zaman insanların duygularını anlamak gerçekten zordur. Kendilerine soramazsınız, çünkü ne hissettiklerini çoğunlukla söylemek istemezler; söylemek isteseler bile çoğu kez, duygularını kendileri de pek bilmezler. İnsanlara tüm iletişim kanalları açık olmasına karşın, sadece sözcüklerin oluşturduğu kanal, bunlar arasında belkide anlamları taşıma kapasitesi en az olan kanaldır.⁴⁰

İnsanlar söz dışında jest mimikleri ile beden yüz ifadeleri çok etkili mesajlar verebilirler. Farklı dillere sahip insanların iletişimlerine şahit olursanız sözsüz iletişimi daha iyi görürsünüz. Küs olduğumuz bir insana karşı olan tavrımızı nasıl ifade ederiz.

³⁹ Zillioğlu, a.g.e, s.174.

⁴⁰ İsa Halis, **Sınıf Yönetimi**, Mikro Yayınları, İstanbul, 2002, s.83.

Veya sevdiğimiz bir insana bakışımızda nasıl bir yüz ifadesi kullanırız. Milletlerin dilleri ortak olmayabilir ama sözsüz mesajlarında birçok ortaklıkların olduğundan söz edilebilir

Bu kişilerin kafalarının içine girip ne hissettikleri öğrenilemeyeceğine göre, yüz ifadelerine, beden belirtilerine bakarak, o anda nasıl bir duygu içinde olduklarını anlamaya çalışırız. Bedensel belirtileri anlayabilmek, için, bu belirtilere duyarlık kazanması gerekir.⁴¹ Sözsüz iletişimi kendi arasında gruplara ayırabiliriz.

1.4.2.2.1.Yüz ve Beden

Yüzümüzdeki ifade, el ve vücut hareketlerimiz, vücudumuzun duruşu ve göz temasımız, sözsüz iletişimde önemli yer tutar. Sözlü iletişimde seslik sistemimiz (ses telleri, dil, dişler vb) "gönderici" olarak görev yapmaktaydı; sözsüz iletişimde ise yüzümüzü ve bedenimizi "gönderici" olarak kullanırız.

Evrim merdiveninin en üst basamağım işgal eden, en evrimli hayvan olarak tanıdığımız insan jest ve mimikleri en iyi kullanan, gelişmiş refleks ve içgüdülerinin yanında dili de içine alan çok karmaşık öğrenilmiş davranışlarla iletişim yapan yegane varlıktır.⁴²

Yüz ve beden ifadeleri niyet edilerek ya da niyet edilmeden yapılır. İnsanlar, niyet edilen ifadeler yoluyla birbirlerine bir takım anlamlar iletirler. Baş "evet-hayır" anlamında sallamak, kaşları kaldırarak "hayır", dudakları büzerek "belki" demek ya da omuzları kaldırarak "umursamazlık belirmek", niyet edilen ifadelere örnektir. Niyet edilmemiş yüz ve beden ifadelerine ise, "duygusal ifade" adı verilmekte, çeşitli kaynaklarda, "yüz ifadeleri (facial expressions)" denildiğinde, duygusal yüz ifadeleri kastedilmektedir. İnsanların yüzlerinde aniden korku ya da hayret ifadesi belirmesi, duygusal yüz ifadelerine örnektir. Bu tür ifadeler, niyet edilmeden yapıldıkları için sözlü anlatımdan farklıdır.⁴³

⁴¹ Cüceloğlu, a.g.e. s.33

⁴² Aktif Ergin, **Öğretim Teknolojisi**, İletişim Yayınları, Ankara, 1995, s.s.75. 21.

⁴³ Dökmen, a.g.e, s.28.

Bir insana karşısındaki insana ilgi duyduğunda gözbebekleri büyür sizden bir şey saklamak istediğinde gözlerini kaçırır. Birçok konuşmacı konuşurken muhatabının gözünün içine bakmak ister çünkü bazen gözler çok şey anlatır. Yüzü asık olan bir insanın moralinin bozuk olduğunu sözel olarak ifade etmesine gerek kalmayabilir. Morali iyi bir insanın suratının asık olduğunu göremezsiniz. Sözel olarak yalan söyleyen bir insan yüz ifadelerinden gerçekleri anlayabilirsiniz.

1.4.2.2.2.Dokunma

Sözsüz iletişim yollarının birisi de, bedensel temastır. Farklı bedensel temaslar kurarak, karşımızdakine çeşitli mesajlar vermeye çalışırız. Örneğin, birisinin elini öpüp başımıza koyduğumuzda, onun bizden büyük/üstün olduğunu kabul ettiğimizi gösteririz. El sıkıştığımızda, karşımızdakini kendimize -en azından bir ölçüde- eşit kabul ettiğimizi göstermiş oluruz. Karşımızdakinin dostluğunun bizim için özel bir önemi olduğunu göstermek istediğimizde, elini avuçlarımızın arasına alarak, sıkarız. Bir başka dostluk gösterme şekli karşımızdakinin koluna, omzuna, dokunmak, yakasındaki görünmeyen tozları silmektir. Diğer sözsüz iletişim şekilleri gibi bedensel temasın anlamı kültürden kültüre değişebilir. Örneğin ülkemizde iki erkeğin, özellikle gurbete çalışmayan giden genç erkeklerin el ele, kol kola dolaşmaları bir dostluk ifadesi olarak kabul edilip yadırganmazken, bazı ülkelerde, cinsel içerikli bir gösteri olarak yorumlanabilir.⁴⁴

XIX. yy sonlarında XX. yy. başlarında yetimhanelerde bebek ölüm oranı çok yüksekti, o zamanki hekimlik bebeğin sadece biyolojik beslenmesine, temiz çevrede bulunmasına önem veriyor, fakat psikolojik ihtiyaçlarının olabileceğini düşünmüyordu. Yıllar sonra yapılan araştırmalarda bebeklerin gıda yoksunluğundan değil kucağa alınıp sevilmemekten kaynaklanan çeşitli ruhsal kökenli hastalıklardan öldüğünü ortaya koydu. Bu araştırmalardan sonra batı ülkelerinde bebeğin günde birkaç kez kucağa alınıp sevilmesi yöntemi uygulanmaya başlandı.

⁴⁴ Dökmen, a.g.e, s.29.

Dokunma duygusu her zaman olumlu olarak kullanılmaz. Birisinin omzuna dokunarak destek olma mesajı verilirken üstünlük göstergesi anlamına da gelebilir. Birisine temasta bulunarak şiddet uygulanabildiği gibi sevgi mesajı da verilebilir. Bedensel temasın kullanılış şekli insanın duygularını iletmede önemli yöntemlerden biridir.

1.4.2.2.3.Mekan Kullanımı

İnsanlar, kendi çevrelerinde oluşturdukları boş mekanlar yoluyla da, iletişimde bulunurlar. Başka insanlarla olan uzaklığımızı ayarlayarak, onlara uzak ya da yakın durarak, bir takım mesajlar iletiriz. Sevdiğimiz insanlara yakın durmayı tercih ederken daha az sevdiklerimizle aramızda biraz daha fazla mesafe bulunmasına dikkat eder, hiç tanımadığımız insanlara ise daha da uzak dururuz. Kişisel mekanın nasıl kullanılacağı konusunda kişiler arasında bir takım farklılıklar, bulunabileceği gibi, kültürler arasında da bazı farklılıklar vardır.⁴⁵

Birbirleriyle iletişim kuran kişiler, algıladıkları yakınlık derecelerine göre, aralarında "sosyal" bir mesafe bırakırlar. Araya konulan mesafe arttıkça, iletişim kuran kişiler arasındaki ilişkinin resmîleştiği varsayılabilir. Kırk santimle seksen santim arasında değişen mesafe yakın bir ilişkinin, seksen santimle iki metre arasındaki mesafe *sosyal* bir ilişkinin göstergesi olarak kabul edilir.⁴⁶

Genelde günümüzdeki Batı kültüründe kişisel mekanlar daha büyük, Doğu ve Akdeniz kültürlerinde kişisel mekanlar daha küçüktür. Yani doğulu, Akdenizli insanlar bu arada bizim insanlarımız Batılılara oranla daha az rahatsızlık duyuyor olabilirler. Değişen yaşam şartları içinde, insanlarımızın mekan kullanımına ve kalabalığa ilişkin tavırlarının incelenmesinde yarar vardır. Mekanların kullanılış şekli dostluğun bir göstergesi olabileceği gibi statünün de göstergesi olmaktadır. Genelde, önde olmak, yüksekte oturmak, yüksek statü anlamına gelir.⁴⁷

⁴⁵ Le Compte, **Human Consequences Of Crowding**, Plenum Pres New york, 1977, s.65.

⁴⁶ Doğan Cüceloğlu, **İnsan İnsana**, Altın Kitaplar, İstanbul, 1979. s. 87.

⁴⁷ Sam Duck. "Human Relationships: An Introduction To Social", **Beverly Hill Psycholog**, 1986, s.37.

Krallar, sultanlar, yüksek rütbeli yöneticiler, din adamları, bilginler ve zenginler önde yürürler; yargıcılar, profesörler, yüksek kürsülerde otururlar Önde yürümek yüksek statünün işaretidir. Ama önde yürüyenlerle arkada yürüyenler arasında statü farkından doğan bir kopukluk ortaya çıkabilir. Çünkü en azından öndeki kişi ile arkasındakiler, yüz yüze iletişimde bulunmamaktadırlar. Statünün yarattığı bu sorun bence bir Nasreddin Hoca fıkrasında çok güzel bir şekilde irdelenmektedir.

Nasreddin Hoca, eşeğiyle cemaatin önünde gittiğinde onlarla yüz yüze olamadığı, onlara sırtını döndüğü için sıkıntı duymaktadır. Cemaatin arkasından yürümesi ise, hocanın statüsü ile bağdaşmaz. Hoca bu sorunu, cemaatin önünde giden eşeğine ters binerek çözümler. Artık hem öndedir hem de cemaatle yüz yüzedir. Bulduğu bu çözüm yoluyla hoca yüksek statülü kişilerle halk arasındaki kopukluğu pek zarif bir biçimde parmak basmıştır.⁴⁸ İnsanlar belli ihtiyaçlarını görmek için belli bir alana ihtiyaçları vardır. Beslenmek, uyumak, çalışmak hareket etmek için alan ihtiyacı gereklidir. Alanı genel olarak üç kısma ayırabiliriz.

1.4.2.2.3.1.Kişisel alan

45–50 cm ile 120 cm arasındaki alan kişisel alan olarak adlandırılır. Bu alan insanın özel işlerine ve çok yakın dostlarına ayırdığı alandır. Bir insan kişisel alanına bir kişiyi alıyorsa o insan ile çok samimi olduğu mesajını verir. Bir öğrenci yazılı sınava devam ederken öğretmenin öğrencinin kişisel alanına girmesi öğrenciyi rahatsız edecektir. Alan kullanma önemli bir sözsüz mesaj yöntemidir.

1.4.2.2.3.2.Sosyal Alan

Arkadaşlar, tanıdıklar, akrabalar sosyal etkinlikte bulunduğumuz insanlarla paylaştığımız alandır. 120 cm ile 350 cm arasında olan alandır. Öğretmen, öğrenci, veli arasındaki alan bu türden bir alandır diyebiliriz.

⁴⁸ Dökmen, a.g.e, s.s.30–31.

1.4.2.2.3. Genel Alan

Bireyin 3,5 metre ile 7 metre arasında kullandığı alandır. 7 metreden sonraki alan ise uzak alan olarak adlandırılabilir. İnsanların genel alandaki konuşmaları daha formal olduğu görülmektedir

1.4.2.2.4. Araçlar

Kişiler arası iletişimde mesaj iletmek için başvurduğumuz yollardan birisi de bir takım araçlar kullanmaktadır. Rozetler ya da takılara takarak, kokular sürerek, belirli kıyafetlere bürünerek çevremize çeşitli mesajlar iletebiliriz.⁴⁹

İlkel topluluklardaki insanların savaş vb etkinlikler öncesinde yüzlerine sürdükleri boyalar, resamlara poz veren flamalar birer iletişim aracıdır. Bu tür araçlar çeşitli anlamlar iletir ve kişiler arası iletimde insanların birbirlerine nasıl davranacaklarını önemli ölçüde belirler.⁵⁰ Araç ve mekan kullanımı yoluyla statü belirtmekte mümkündür. Genelde insanların statüleri büyüdükçe masaları da büyür.⁵¹

1.4.2.3. Savunucu iletişim

İletişim sürecini anlamının bir yolu da onu bir ileti alış verişi görmekten de öte insanlar arası ilişkilerin gerçekleştiği bir süreç olarak değerlendirmektir. İletişimde taraf olan kişiler benlik anlayışları, özel yaşam deneyimleri, duyguları, amaç ve beklentileriyle, toplumdaki kurumlarıyla ayrı kişiliklerdir. Hiç bir insan bir diğersinin aynısı değildir. Ancak kültürel ve bireysel açıdan daha çok şeyi paylaşanlar olduğu gibi daha az ortak yönü olanlar vardır. İlişkiler ve iletişim bu bağlamda kurulur. İnsanlar arası ilişki ve iletişimde en önemli psikolojik engellerden biri savunucu iletişimdir.⁵²

⁴⁹ Jr. Sam Duncan, "Communication", Nonverbal Communication. Psychological Bulletin, No:72, 1969 s.s.118-137.

⁵⁰ Dökmen, a.g.e, s.32.

⁵¹ John R. Davitz, *The Communication Of Emotional Meaning*. New york: McGrawv- Hill Book Company, 1964, s.98.

⁵² Zıllıoğlu, a.g.e, s.281.

Başkaları tarafından kabul edilmek için dışarıya sosyal benlik gösterilir. Sosyal benlik, diğer insanları düşünerek oluşturulan görünüş, düşünce, davranış ve duyguların bir bileşimi, bir sentezidir. Sosyal benlik bilinci olduğu gibi bir de iç benlik bilinci vardır. Bu da, görünüş, düşünce, davranış ve duyguların kişiye görünümü onu etkilemiş biçimidir. Bu etki son derece ona özgü ve onun iç dünyasına ait bir bileşim oluşturur. İşte buna iç benlik adı verilir.⁵³

Dışa dönük sosyal benlik toplumsal yaşamın bir gereğidir. Bu gereksinimi karşılamak için sosyal maskeler kullanılır. Sosyal maskeleri kullanmaya yöneltten böyle bir gereksinim acaba nereden kaynaklanır. Sosyal maskeler takarak iletişim kurulmasının temel nedenlerinden biri kabul edilmek, başkalarının uzağa itilmemek isteğidir. Her maskeli iletişimin altında "sana nasıl bir kişi olduğumu, ne düşündüğümü, neler hissettiğimi olduğu gibi söylersem, beni kabul etmez, benimle alay eder ya da bana kızarsın" anlayışı vardır. Böylece ne olduğumuzu değil başkalarının bizi nasıl göreceğini düşünerek iletişimde bulunuruz. Normal şartlar altında kimse yalancı ve sahtekar olmak istemez. Fakat diğerleriyle iletişimde içinden geçenleri olduğu gibi açıkça söylerse, kişi iç dünyasının reddedilme tehlikesini göze almış demektir. Herkes, her yerde ve her zaman bu riski göze alamaz ve almamalıdır da. Gelişi güzel herkese kişinin kendi iç dünyasını açması sağlıklı bir davranış değildir. Bu nedenle sosyal meslekler, insan ilişkilerini kolaylaştırıcı, gereksiz sürtüşmeleri ortadan kaldıracı önemli bir işlev görürler. Ne var ki, yakın ilişki içinde olduğumuz, yaşamımızı paylaştığımız kişilerle ilişkilerde bu sosyal maskeleri kullanmak, bizi onlardan uzaklaştırır, sahte ve güvensiz bir ortam yaratır. Maskeleri o kadar sık kullanabiliriz ki, bu "göstermelik" davranış ikinci bir doğa haline gelebilir.⁵⁴

İnsan ne zaman savunma davranışı içine girer? Bu soruya herhangi biri durumda ve ortamda kendisine yönelik bir tehditle karşılaştığında ya da tehdit edilmeyi beklediğinde, savunmaya geçer diyebiliriz. Böyle bir davranışa yönelmesinde, kendisini korumak istediği kadar, başkalarının katında değerini sakınmak, yüceltmek eğilimi, gelebilecek cezalardan kaçınma ya da ödüllendirilme isteği çoğu kez birlikte etkili olur.

⁵³ Cüceloğlu, a.g.e, s.137.

⁵⁴ A.g.e, s.138.

1.5.2.Sosyal Çevre Kuramı

Bu kurama göre iletişimin gerçekleştirildiği sosyal çevre dikkate alınmalıdır. İletişime girmek için o çevrenin hem resmi kurallarını hem de yazılı olmayan kurallarını ve mevcut kültürünün anlaşılması gerekmektedir. Bu kuram mesaja gönderilecek tepkiye dikkate almamıştır. Bundan dolayı yeni bir kurama gerek duyulmuştur.

1.5.3.Dil Kuramı

Bu kuramda amaç, sadece mesajı göndermek değil, alıcıda bir tepki üretmektedir. Bu nedenle statik değil dinamik bir kuramdır.⁵⁸Göndericiler mesajların doğruluğuyla ve duruma uygunluğuyla çok fazla ilgilenmekte ve dinleyicilerden uygun tepki almak gibi çok önemli bir değişkene gereken önemi vermemektedirler. Doğru ve tutarlı olmak kadar dinleyicilerin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurulması gerekliliğini belirten bu kuram, bu nedenle daha kapsamlı olarak nitelendirilmektedir. Konuşmalar yapılırken açık, sade, uzun olmayan cümlelerin kullanılması iletişimdeki yanlış anlamaları engelleyecektir. Dil kullanırken önce zihinsel hazırlık yapılması belli kodlamalar yapıldıktan sonra ileti yapılmalıdır. İyi bir konuşma yapılması için belli hazırlıklar yapılabilir. Hazırlıkları şöyle sıralayabiliriz

- i.Alıcı ihtiyaçlarının belirlenmesi
- ii.Konuşma için bir süre belirlenmesi
- iii.Konuşmanın amacının belirlenmesi
- iv.Alıcıdan beklenen tepkilerin belirlenmesi Alıcının göstereceği tepkiler önceden belirlenebilir.

⁵⁸ Burke Keith, *A Rhetoric of Motives*, Berkley Universty Pres, California, 1969, s.6.

İKİNCİ BÖLÜM
EĞİTİM ORGANİZASYONLARINDA SINIF İÇİ İLETİŞİM YAPISI

2.1.SINIF İÇİ İLETİŞİM SÜREÇLERİ

İletişim süreci, bir düşüncenin kelimeler yoluyla kodlanması formüle edilmesi ve o düşüncenin başka bir düşünceye çevrilmesiyle başlar. İletişim sürecinin tanımlamak ve açıklamak için altı kavram gereklidir. Bunlar; amaç, iletişimci(verici), kanal, içerik ve alıcıdır. İletişim süreçlerini şimdi sınıf içi düzeyde ele alalım.

2.1.1.Amacın Belirlenmesi

Bir iletişim girişiminde her zaman iki amaç düzeyi mevcuttur. Bunlar gösterilen ve gizlenen olarak ikiye ayrılır. Gösterilen düzeyde amaç, görevin veya okul işlerinin bazı yönleriyle ilişkilidir. Eğitimin amacı bireyin çevresinde olan değişmelere ayak uydurması için gerekli olan bilgileri vermektir. Hayatta kalmanın ya da varlığını devam ettirmenin olmazsa olmaz şartlarından biri "uyum"dur. Mevcut şartlara uyum sağlayamayan her türlü yapılanmanın akıbeti yok olmakla sonuçlanır. Uyumda eğitim öğretim ile mümkündür.⁵⁹ Okulun birinci işlevi, herkesçe bilinen öğretim görevini yerine getirmektir. Okul öğrenciye bilim dünyasının verilerini ve sosyal kavramları öğretmeye çalışır. Okul sadece bilgi değil öğrencinin sosyalleşme sürecine yardımcı olur. Okul bireye huzurlu bir hayat yaşamaları için gerekli olan argümanları kazandırmaya çalışır.

2.1.2.Kaynak Olarak Öğretmen

Sınıfta verici olan öğretmendir. Eğitimin planlanması öğretmen tarafından yapılacaktır. Eğitimin amaçlarına ulaşmasında en önemli faktör öğretmendir. Öğretmen değişik bilişsel süreçlerde ürettiği iletileri belli simgeler aracılığı ile öğrenciye yani alıcıya gönderir. Kaynak olarak öğretmen sözlü, sözsüz iletişim türlerini uygulayarak eğitimin amaçlarına ulaşmaya çalışır. Sınıf içinde iletişim süreçleri verici (kaynak) olan öğretmenin vereceği mesajların zihinde planlanmasıyla başlar.

⁵⁹ Savaş Büyükkaragöz, **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**, Mikro Yayınları, Ankara, 1998, s.140.

2.1.3.Kanal

Problem çözümü çoğunlukla kanallarda gerçekleşmektedir. Örgütün bütününde en üretken şekli yatay üretken şeklidir. Yatay kanallar aynı düzeydeki insanları birbirine bağlar. Kabul edilebilirlik, tanınma ve güvenle ilgili olarak eşgüdümü artırır.⁶⁰ Kanal, işitme, görme, dokunma, koklama ve tat almayla ilgili duyu organlarını uyarabilecek belli fizikleri olan araçlardır. Işık dalgaları, radyo dalgaları, sinir sistemi örnek olarak verilebilir. İletişim araçları kanallar aracılığıyla iletileri alan ve alıcıya gönderen fizik ve teknik malzeme araçlardır. Ses, yüz, vücut, kitap veya benzeri araçlardır. Formal kanallar hiyerarşi oluşturur informal kanallar kişiler arası ilişkiler meydana getirir.⁶¹

2.1.4.Sınıf Ortamı

En geniş anlamda ortam yazılı ve sözlü olarak ikiye ayrılır. Okul ortamında notlar, kitaplar, bültenler, broşürler, dergiler, vb. yazılı ortam örnekleridir. Toplantı, konferans telefon sözlü ortamın örnekleridir. Duygu, düşünce, belli davranış ve tutumlar mesajlar yoluyla alıcılara ulaştırılırken iletişimde konusunu oluşturmaktadır. Verilen mesajlar sözlü olduğu gibi sözsüz olabilmektedir. Dolayısıyla beden dilinin ifade ettiği mesajlarda bu konunun içine girmektedir.

2.1.5.Alıcı Olarak Öğrenci

Alıcı iletişime girmek istenen belli kişiler örgütler ve gruplardır. Okul ortamında alıcı müdür, öğretmen ve öğrenci arasında değişmektedir. İletişim sürecinin bir başka boyutu da iletişim yönüdür. Bu boyut tek yönlü veya çift yönlü olabilir. Bilginin örgütün bir kısmından diğer bir kısmına herhangi bir tepki almadan aktarılmasıdır. Yöneticinin görevi, astlarına ne yapmalarını söylemek, astların görevi de söyleneni yapmaktır. Mesajın alıcı ve verici arasında kesin ve doğru iletilmesi ve iletilen

⁶⁰ Schneider, a.g.e, s.54

⁶¹ Servet Özdemir, *Eğitimde Örgütsel Yenileşme*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000, s.103

mesajın kesin ve doğru biçimde anlaşılıp anlaşılmadığının belirlenmesi dönüt yoluyla sağlanır.⁶²

2.1.6.Sürekli Olarak Geri Besleme

Altı sürecin dışında önemli bir süreç de dönüt tür. Dönüt vericinin sözlü veya sözsüz mesajına alıcının gösterdiği tepki veya davranış değişikliğidir.(Şekil-1) İngilizce'de "feedback" anlamına gelen bu sözcüğün dilimizde ki belli anlamları "aydınlatıcı yankı", "geri besleme", "geri bildirim" dir. Dönütün içeriği alman mesajın doğru veya yanlış algılandığının bir göstergesidir. Kaynak dönüte bakarak vereceği mesajı düzenlemek zorundadır.⁶³

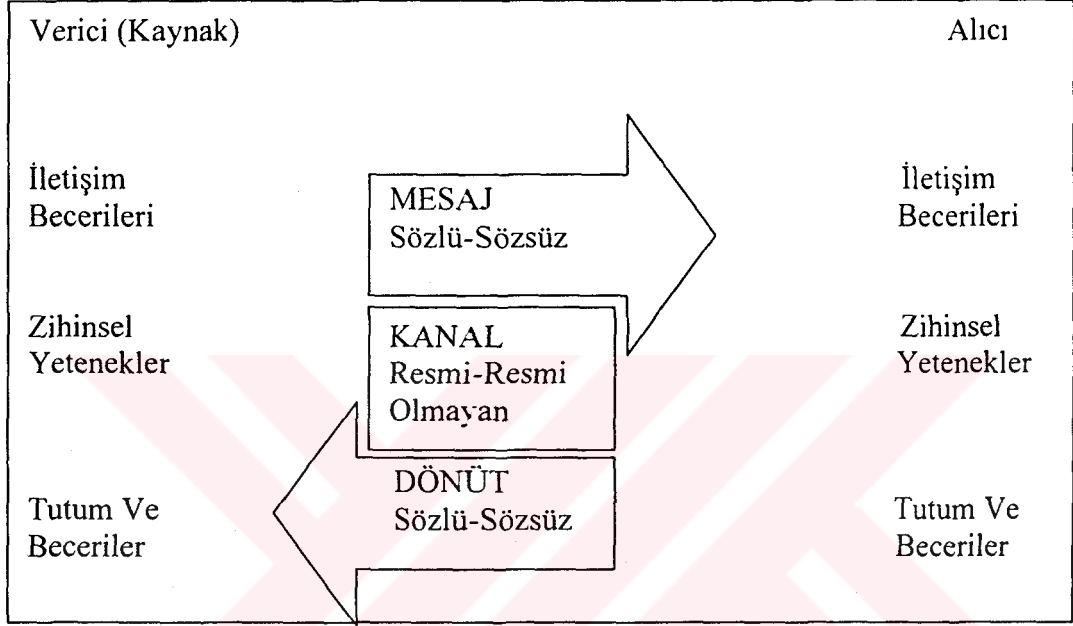
Kişisel gelişmeye kapalı olan bireyler aldıkları bilgilerden nasıl yararlanacaklarından çok, bu bilginin hangi durumlarda, ne işe yarayacağını düşünürler. Bu kişiler eğitim programlarından yeterince yararlanamazlar. Doğru ve sağlıklı bir iletişim için geri bildirimde yer alması gereken özellikler şunlardır:

- i. Vericiyi tam olarak dinlemek ve anlamaya hazır olmak.
- ii. Kelimelerin içeriğine ve aktarılmak istenen duygulara açık olmak.
- iii. Kelimelerin sözlük anlamları dışında "vericide" ne anlama geldiklerini tanımayı istemek.
- iv. Kodu açılan mesaj ile kodlanan mesajın anlam bütünlüğünü kontrol etmek.
- v. Ana konuyu kaçırmamak, özetlemeler yapmak.
- vi. İletişimi ön yargı ve dirençle kesmemek.
- vii. Vericinin duygularını anlayabilmek, farklı insanların bakış açılarından bakmayı başarabilmek.
- viii. Üzerinde fikir birliği olmayan noktalardan önce, anlaşılan noktaları açıklığa kavuşturmak.

⁶² Leavitt Harold J, *Managerial Psychology*: The university of Chicago Pres: Part II, Part III, 1978.

⁶³ Redfield Charles E. *Communication in management :The Theory and Practice of Administrative Communication*, The university of Chicago Pres 1958, s.5.

- ix. Üzerinde fikir birliği olmayan konuların ele alınışında kelimeleri ve bedeni kontrol etmek. Duygusal gerginliğin bedene ve ses tonuna yansımaları önlemek gerekir.
- x. Karar anında bile iletişimi kapatmadan doğru dinlemek ve sağlıklı geri bildirimleri sürdürmek çabasıyla vazgeçmemek.

Şekil 2.1. Genel İletişim Modeli

Huseman Richard C, *Business Communnacition*, Richard D.Irwin, New york, 1989, s.19 dan uyarlandı.

Kaynak kötü ise mesaj alıcı tarafından iyi anlaşılabilir. Mesajın anlaşılır olabilmesi için kaynağı iyi ve alıcının da yeterli düzeyde olması gerekir. Yeterince bilgiyle donatılmamış alıcıya (öğrenci) iyi bir kaynaktan anlaşılır bir mesaj iletilse de tam etkili olmayabilir. Örneğin, ilköğretim okulunda yeterince matematik öğretilmemiş diye yakınabiliyoruz". Mesajın anlaşılabilirliğine aşağıdaki kilit sorular yardımcı olur.⁶⁴

- i Ne aktaracağım? (Mesajım ne ile ilgili?)
- ii Mesajımı aktaracağım kişi kim? (yaşı, cinsiyeti, fiziki, genel psikolojik özellikleri)

⁶⁴ Halis, a.g.e, s.82.

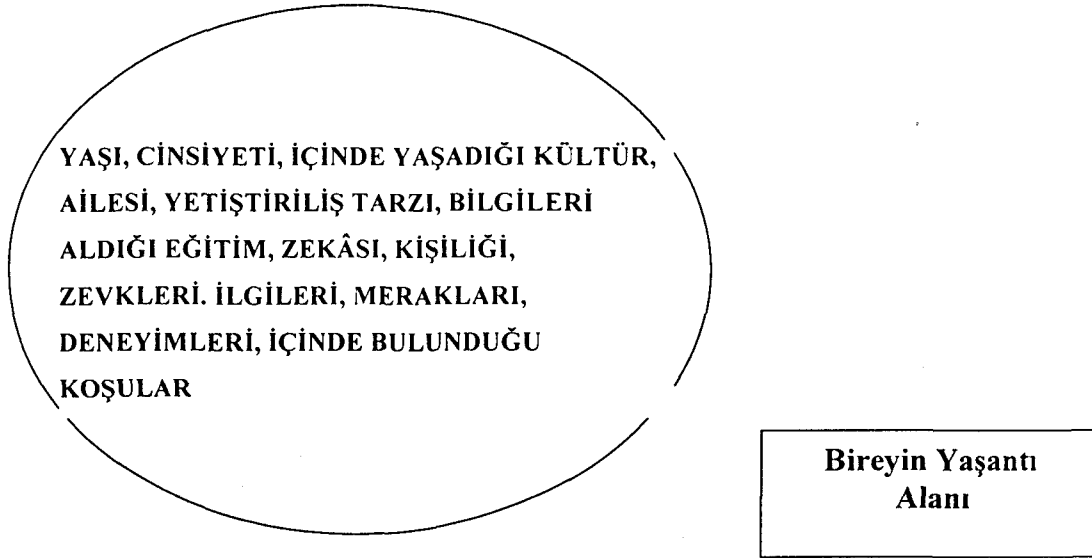
- iii Mesajımı aktarmak için doğru bir zaman mı?
- iv Beni anlaması için mesajıma ilgi ve ihtiyaç duymasını nasıl sağlayabilirim?
- v Konu ilgi alanına giriyor mu?
- vi Konu hakkında bilgisi var mı? Ne düzeydedir?
- vii Mesaj undaki sözcük, kavram ve terimlerin anlamlarını biliyor mu?
- viii Bilmediği anlamları nasıl tanımlayabilirim?
- ix Mesajımı ne zaman göndermeliyim, ne kadar sürmeli?
- x Mesajımda mantık zinciri nasıl olmalı?
- xi Ne şekilde anlatırsam mesajım zihninde canlanır?
- xii Mesajıma nasıl bir tepki gösterebilir?
- xiii Mesajımı doğru anladığını nasıl anlamalıyım?

Bu özelliklere dikkat edilerek oluşturulan mesajın anlaşılabilirliği daha etkili olacaktır. Alıcı tarafından anlaşılmayan mesaj "gürültü" dür. Mesajın mutlaka alıcı tarafından anlaşılması sağlanmalıdır. Kaynak, mesajın anlaşılır olduğuna özen göstermenin yanında alıcıya iyi bir kaynak olmalı, ayrıca mevcut bilgileri iyi bir anlatımla mesaja dönüştürmelidir. Örneğin;

- i Anladın mı, yerine aktarabildim mi? o Anladınız mı, yerine anlatabildim mi?
- ii "Anladın mı, anladınız mı?" derken karşındakini sorguluyorsun.
- iii "Anlatabildim mi, aktarabildim mi" derken kendini sorguluyorsun.

Sorgulayıcı şeklindeki iletişimi alıcı tarafından tepkiyle karşılanıp geri bildirim yapabilme olasılığı yüksektir. Öğrenme bireyin yaşadığı yaşantı alanıyla da ilintilidir. Örneğin; aynı yumurta ikizleri olan çocuğun biri kültürlü diğeri kültürsüz ailede yetiştiriliyor. Kültürlü ailede yetiştirilen çocuğun algılama gücünün daha yüksek olduğu saptanıyor. Bireyin yaşantı alanı içinde olanlar şunlardır⁶⁵

⁶⁵ Kamuran Çilenti, Eğitim Teknolojisi, Kadıoğlu Matbaası, 1984, s.28

Şekil 2.2: Bireyin Yaşantı Alanı

Çilenti, Eğitim Teknolojisi, Kadioğlu matbası, İstanbul, 1984, s.28

Etkili bir iletişimde bireyin yaşantı alanının da dikkate alınması gereken etkenlerdendir. İletişime bir an için bile ara vermeyiz. İletişim yaşamımızın o kadar doğal bir parçasıdır ki, bir şeyler ters gitmeye başlamadıkça bu konuda edindiğimiz deneyimler aklımıza gelmez. Bir yöneticinin aldığı resmî ve gayri resmî eğitimin büyük bir kısmının iletişimle ilgisi vardır. Yönetici; bir elemana nasıl görev vereceğini, onun performansını nasıl değerlendireceğini, nasıl tartışacağını, nasıl disiplin uygulayacağını, nasıl eğitim vereceğini, nasıl görüşme yapacağını ve iş görenleri nasıl motive edeceğini öğrenir. 'Bunların hepsi de iletişim becerisi gerektiren işlerdir. Yöneticinin iletişim konusundaki eğitimi ilk işiyle birlikte başlamaz. Öğrenciliğinin ilk yıllarında nasıl okuyup yazacağını öğrenir, daha sonra insanlarla ve topluluk önünde nasıl konuşacağını öğrenir. Şansı varsa (Ne yazık ki birçok yöneticinin böyle bir şansı olmamıştır.) dinlemeyi de öğrenir. Hatta okula gitmeden önce bile hepimiz ihtiyaç duyduğumuz bir şeyi ağlayarak, gülerken ya da jestlerle elde etmeyi öğrenir. İletişim becerisi insana güç verir.⁶⁶ Ne var ki bütün bu eğitime ve uyanık olduğumuz her an iletişimde bulunmamıza rağmen iletişim sanatının ustaları azdır. İletişim kolay bir iş değildir. Bu sanatın sırrı, istediğimiz şeyi, istediğimiz kişiye, istediğimiz zaman, istediğimiz yerde ve istediğimiz şekilde iletmektir.

⁶⁶ Gordon, a.g.e, s.13.

Yöneticiler olarak, bazen iletişime başlamadan önce mesajımızı kendimizden başka kimsenin anlayamayacağını unuturuz. Başkalarının da mesajımızı bizim kadar anlayabilmesi için uygun bir ortam yaratmaya çalışmamız gerektiğini fark etmeyiz. Bu mesaj; bir şirketin ön gördüğü satış rakamları gibi karmaşık, "İşe alınmadınız." bildirim gibi basit, "Üretimi saptanan standart düzeyine yükseltmek istiyorum." sözü gibi güç, "Ateş!" emri gibi dolaysız ve "Onu bulup şuraya götürmesini söyle." direktifi gibi belirsiz olabilir.

İletişim, çeşitli amaçlara varmak için sözcüklerin ve diğer simgelerin kullanılmasıdır. Belli yüz ifadeleri, vücut hareketleri ve fiziksel görünüm, bu diğer simgelerden bir kaçıdır.⁶⁷ Bu bölümün başındaki örnekte görüldüğü gibi, yaptığımız ya da yapmadığımız şeyler başkalarına bir şey söyler. Mesajların birçoğu kasıtlıdır. Yardımcınıza bir direktif vermeniz, patronunuzdan yeni bir proje için ek fon istemeniz, rapor sunacağınız bir personel toplantısına giderken en iyi elbisenizi giymeniz, bu kasıtlı mesajlara örnek olarak gösterilebilir. Sık sık işe geç gitmek, grup toplantısında bir birine hiç bakmamak, güç bir durumda kaldığında kekelemek gibi, kasıtsız mesajlar da vardır. Yani bu davranışlar bir anlam iletmek maksadıyla yapılmaz. Ama gene de işe geç gitmeyi alışkanlık haline getirmiş biri "İşimi ciddiye almıyorum." mesajını verebilir; toplantıda gözden kaçan kişi "Yaptığım katkılara değer vermiyor." diye düşünebilir, "Şey, p-p-proje saat dokuzda masanızda olacak." diyen biri de inandırıcı olamayabilir. Mesajı veren ve alan, karşılıklı olarak birbirini anlamamanın sorumluluğunu paylaşır. Bir mesaj verirken, mesajı alanın onu anladığından emin olana kadar göreviniz bitmiş olmaz; bir mesaj alırken de, mesajı anladığınızı vericiyi tatmin edecek ölçüde gösterene kadar göreviniz bitmiş olmaz. Dolayısıyla da, iki kişi arasındaki konuşmada bazı oyunlar vardır;

- i Vericinin alıcıya yönelik konuşması,
- ii Vericinin konuşurken alıcının tepkilerini ve anlama düzeyini ölçmek için onun yüz ifadesini, duruşunu, başka işaretleri yorumlaması,

---

⁶⁷ Halis, a.g.e, s.105.

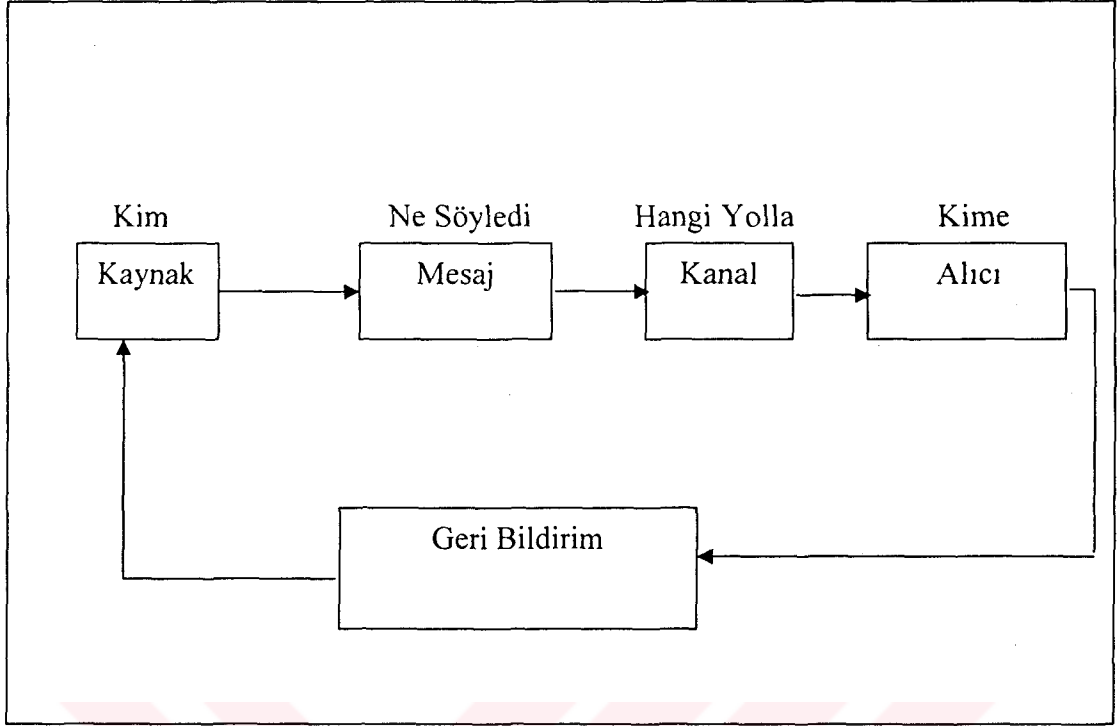
- iii Alıcının vericiyi dinlemesi ve mesajın bütününe anlamak için onun yüz ifadesine, duruşuna ve başka işaretlere dikkat etmesi (Mesajın anlamı sadece sözcüklerde yatmaz.)
- iv Alıcının mesajı anladığını vericiye göndermesi,
- v Vericinin mesaja daha da fazla açıklık getirmesi ya da alıcının tepkilerine bakarak konuşmayı yeni bir yöne kanalize etmesi.

Bütün bunlar, boşlukta meydana gelmez. Konuşma bir bağlam içinde, geçmişten gelen bir durum içinde gerçekleşir. Daha önce aralarında birçok tartışma geçmiş iki kişiyi düşünelim. Bunlardan biri diğerine "Merhaba ortak!" gibi basit bir şey söylediğinde diğeri kıpkırmızı kesilip ağza alınmaz sözler geveleyebilir. İkisinin arasında daha önce neler geçtiğini bilmeyen biri, bu duruma tanık olduğunda şaşkınlığa düşebilir.

İletişimde bulunmak, karmaşık ve zaman alan bir iştir. Ama iletişim sürecini daha iyi anlamak böylece onu daha etkili bir şekilde kullanmak mümkündür. Bunun kilit adımlarından biri, iletişimin etkili olmasını engelleyen etkenlerin farkında olmak ve bunların üstesinden gelmenin yollarını bulmaktır. Gönderilen mesajlar kısa sürede uygulama olanağı bulunduğu ve uygulama sonuçlarına göre elde edilen dönütlere dayalı olarak yeni mesajların düzenlenmesi gerekliliği bu örgütlerin iki yönlü iletişime olan gereksinimlerini göstermektedir.⁶⁸ Benzer bir modeli eğitimde iletişim süreçlerinde görmek mümkündür.

---

⁶⁸ Dicle, a.g.e, s.45.

Şekil 2.3: Sınıf İçi İletişim Süreci Modeli

Huseman Richard C, Business Communnacition, Richard D.Irwin, Newyork, 1989, s.21 Modelinden uyarlanmıştır.

2.2.SINIF İÇİ ÖĞRETMEN-ÖĞRENCİ İLETİŞİMİ

İletişim, iletilmek istenen mesajın ilgili herkes tarafından anlaşılması amacıyla kanaat ya da düşüncenin, yazı, konuşma ve görsel araçlarla veya bunların bir arada kullanılmasıyla iletilmesi, alınması veya değiştirilmesi olarak tanımlanabilir.⁶⁹ İletişimin en önemli amaçlarından birisi etkilemektir. Yani genel olarak iletişim insanlar arasındaki düşünce ve duygu alışverişi olarak ele alınmaktadır.⁷⁰

Bireyin en büyük amaçlarından birisi kendi dışındaki insanların üzerindeki etkisini azaltmak için kendi etkinliğini arttırmaktır. İletişimin amacı, alan ve veren arasında düşünce ve tutum ortaklığı yaratmaktır. Fakat iletişim yalnızca bilmek ya da bilgilendirmek değildir. Karşımızdaki kişiye aktarılan bilgi değil, bilginin aktarılış

⁶⁹ Stuart Sillars, *İletişim*, Özgün Matbaacılık, Ankara, 1995, s.87.

⁷⁰ Cüceloğlu, a.g.a, s.94.

şeklidir iletişim. Aktarılış şekli alıcının kavrama, algılama düzeyi önemlidir. Kaynak durumunda olan öğretmenin iletileri buna göre kodlaması gerekmektedir. İletişimin önemi neden kaynaklanmaktadır? Eğer bir şeyler elde etmek istiyorsak hayatın hangi alanında olursa olsun doğru iletişim kurma zorunluluğumuz vardır. Ancak doğru iletişim kurduğumuzda iletmek istediğimiz mesajı karşı tarafa aktarabilir ulaşmak istediğimiz sonuca ulaşabiliriz.

Söylemek zorunda olduğumuz mesajı en iyi ifade edecek yöntemi bulmak, doğru ifadeleri kullanmak, karşımızdakinin onu mutlaka anlamasını sağlamak, verilen cevabı anlamak iletişim sürecinin en önemli öğeleridir.⁷¹

Gerçek yaşamda mükemmel olarak gerçekleşen iletişim çok azdır. Çoğu zaman iletiyi aktarmak isteyen kişi, iletili konusunda tam bir görüş sahibi olmamakta ve bu nedenle iletiyi eksik ifade etmektedir. Çoğu kez alıcı iletiyi alırken başka iletiler de araya girmektedir. Bu; küçük bir odada herkesin aynı anda konuşması ve bu nedenle dinleyicinin dinlemekte olduğu kişinin konuşmasını tam anlayamamasını anımsatmaktadır. Bilindiği gibi, istenilen belirtkenin alınması sırasında istenmeyen belirtkelerin araya girmesi, istenen iletinin algılanmasını güçleştirmektedir. Bu nedenle iletişim öğelerinden biri eksik olduğunda anlamamak ya da anlaşılamamak kaçınılmaz olmaktadır. Öğrenci öğretmen ilişkisini ele alalım, eğer öğrenciler kendilerinden istenenin ne olduğunu bilemezlerse başka bir ifade ile öğretmen mesajını doğru bir şekilde iletememişse öğrenciler kendilerinden beklenen doğru davranışı gerçekleştiremeyeceklerdir. Yani iletişim neyin ne zaman nasıl söylenmesi gerektiğinin bilinmesidir. Yapılan araştırmalar öğretmenin kişiliğinin tüm özellikleri öğrencinin kişiliğinin şekillendirdiğini göstermektedir. Sınıf ortamında öğretmen-öğrenci arasındaki sözlü ve sözsüz iletişimin öğrencinin kişiliği ve başarısı üzerinde etkili olduğu bilinmektedir.

---

⁷¹ Sillars, a.g.e, s.75.

2.2.1.Öğretmenin Sınıf İçi İletişimi

Sınıf içinde öğretmen bilgiyi belli ders araç gereçlerini kullanarak eğitimin amaçları doğrultusunda öğrenciye iletir. İnsan davranışlarının değişmesinde en önemli görev öğretmene düşmektedir. Pektaş öğretmenin örnek davranışları ile insan niteliklerinin geliştirilmesinde önemli bir işleve sahip olduğunu belirtmektedir.⁷²

Buna ilave olarak öğretim hizmetinin oluşturulmasında etkili öğelerden biride öğretmenin sözel davranışlarıdır. Öğretmen sınıf içindeki davranışlarıyla öğrencinin kişilik ve akademik başarısını etkileyen önemli bir kaynak durumundadır. Bir öğretmenin gerçekleştirdiği iletişimin etkilerini üç grupta toplamak mümkündür.⁷³

- i. Öğrencilerin bilgi düzeylerindeki değişme,
- ii. Öğrencilerin tutumlarındaki değişme,
- iii. Öğrencilerin açık davranışlarındaki değişme,

Öğretmen bu üç önemli etkiyi oluşturmak için kendi tutum ve davranışlarını, duygu ve düşüncelerini, iletişim düzeyini ortaya koyacaktır. Öğretmenin bu üç değişimi gerçekleştirmesinde etkili olan önemli etmenler vardır. Bunlardan birisi öğretmenin bilgi düzeyinin yeterli olmasıdır. Bir diğeri de sınıf içerisinde sağlıklı bir iletişimin oluşması adına çift yönlü bir iletişimin oluşmasını sağlamaktır. Öğretmenin olumlu tutumu, öğrencinin onu benimsemesine dolayısıyla okul çalışmalarından zevk almasına sebep olacaktır.⁷⁴ İletişimin en önemli özelliklerinden biri birlikteliği esas almasıdır. İletişim tek başına kurulan bir ilişki değildir, karşılıklı etkileşime ve beraberliğe dayanır. Eğer iletişim çift taraflı yani karşılıklı değilse gücü ya da yetkiyi o an için elinde bulunduran taraf isteklerini gerçekleştirecek, diğer taraf baskı altında tutulacaktır. Fakat bu sorunu sadece geçici olarak ortadan kaldıracak, güç ya da yetki ortadan kalktığında sorun devam edecektir.⁷⁵

⁷² Suat Pektaş, *Sözel Olmayan Öğretmen Davranışlarının Öğretime Etkilerinin Değerlendirmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi. SBE, Ankara, 1998, s.93.

⁷³ Ahmet H Yüksel."İletişim Süreci Sistem Yaklaşımı Açısından İletişim Sürecinin İncelenmesi" Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi İletişim Bilimleri Dergisi, Sayı:6 Eskişehir, 1997, s.23.

⁷⁴ Savaş Büyükkaragöz, ve Diğ., *Öğretmen Mesleğine Giriş*, Mikro yayınevi, İstanbul, 1998, s.76.

⁷⁵ Cüceloğlu, a.g.e, s.54.

Konumuz açısından yine öğrenci öğretmen ilişkisini örneklendirmek yerinde olacaktır; eğer öğretmen sınıfta genel olarak ya da sorunlar karşısında tek taraflı iletişim kurmayı tercih ediyorsa sorun hiçbir şekilde çözülmeyecek. Öğretmenin olmadığı zamanlarda sorun yaşanmaya ya da kendini üretmeye devam edecektir. Böyle bir öğrenci öğretmen ilişkisinde daima öğrenci ve öğretmen arasında aşılamayacak bir mesafe ve büyüyen bir yabancılaşma yaşanacaktır. Öğrenci okula, öğretmene ve kendisine karşı, öğretmen ise zamanla işine karşı bir yabancılaşma yaşayacaktır. Öğretmenin sadece bildiklerini aktaran bir kimse olmaktan çok, sağlıklı iletişim ortamları hazırlayan, mesajların içeriğini, etkilerini, akış yönünü ve dönüşü göz önünde bulundurup, öğrencilerin gelişimi olarak kullanan rehber kişi olduğunu belirlemiştir.⁷⁶

Öğrenme ve öğretme süreçlerinde gerçekleşen iletişim açısından konuyu önemi öğretmenin kaynak kişi olarak gerçekleştirdiği iletişimin en önemli belirleyicisinin onun kişiliği, dolayısıyla davranışları olduğunu vurgulamıştır.⁷⁷

İyi bir iletişim genel olarak sorunların çözümünde en etkili yöntemdir ve iletişim sorunları çözülmeyen doyurucu bir yaşam sürmek olanaksızdır. İletişim konusunda bilinçlenmek bireye önemli etkileşim olanakları sağlar. İletişim sevgi hoşgörü ve anlayış temeline dayanmalıdır. Aksi halde yapmacık ve anlamsız olacaktır. Özellikle öğretmenlik mesleği düşünüldüğünde bu özelliklerin daha fazla dikkate alınması gerekir. Bir öğretmenin etkililik derecesinin gerçek anlamda gösterdiği iletişim becerisinin düzeyi ve çeşitliliği ile ölçülebileceğini ifade etmektedir. İletişimin çeşitliliğini ise sözel iletişim, sözsüz iletişim ve diğer iletişim ortamlarının (araç-gereç) kullanılmasıyla gerçekleştirilen iletişim oluşmaktadır.⁷⁸

⁷⁶ Hikmet Bayram Eğitim Yüksek Okullarında Öğretim Elemanı Öğrenci İletişimi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1992, s.1.

⁷⁷ Deniz Deryakulu, Öğretim Elemanı Öğrenci İletişiminde Öğretim Elemanı Davranışları Gösterilmesini Engelleleyen Faktörler Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara, 1992, s.12.

⁷⁸ İlhan Özdi, Eğitimsel İletişim Ve Eğitim Teknolojisi, Yüksek Öğretmen Okulu Yayını Ankara,1998, s.45.

2.2.2.Sınıf Yönetiminde İletişim

Eğitimde iletişim eğitimin en önemli ögesidir. Bir ülkenin en önemli varlığı çocuklar ve gençleridir. Milletlerin devamı iyi yetişmiş, donanımları tam, bilgi seviyesi yüksek nesillerin yetişmesine bağlıdır. Eğitim ve okul hayatı hayat okuluna hazırlığın en önemli basamaklarından biridir. Okul hayatının en önemli unsurları öğretmen ve öğrencidir. Öğretmen, öğrenciye modern hayatın problemleriyle baş edebilmesi için gerekli olan bilginin verilmesiyle görevlidir. Eğitim; bireylerin, çevresinde olan değişmelere uyum sağlaması için gerekli olan davranışları kazandırmakla yükümlüdür. Bunları bir öğretmenin yapabilmesi için öğrenci ihtiyaçlarını anlaması ve kendi birikimlerini öğrenciye anlayacağı bir dilde sunması gerekmektedir. Bunun yolu da iletişimden geçmektedir. Bir öğretmenin görevini iyi yapabilmesi için ruh bilimi ve iletişim kuramıyla ilgili bilgi sahibi olması gerekir.⁷⁹

Çünkü eğitim bireye, aileden bütün insanlığa ve evrene doğru yayılıp gelişen sevgi ve bilgi aktarmaktır. Amaç seven, sayan güvenli, bilgili, başarılı, verimli ve doyurucu bir yaşam sürdürecektir kişiler yetiştirmektir. Görülüyor ki eğitimin amacı aynı zamanda ruh sağlığının da amacıdır.⁸⁰ Çünkü öğretmenler öğrencilere istenen davranışları öğretmede ve öğrenilen davranışları pekiştirmede eğitimin ilk sorumlularıdır.⁸¹ Öğretmenlerin görevi çeşitli yöntem ve tekniklerden yararlanarak öğretim yaşantılarını düzenlemek ve istedik davranışların öğrenci tarafından kazanılıp kazanılmadığını değerlendirmektir.⁸²

Burada önemli olan nokta iyi bir sınıf yönetimi için öğretmen en önemli unsurdur. İyi bir sınıf yönetimi öğretmenin davranışları ile doğrudan orantılıdır. Öğretmen iyi bir orkestra şefi gibi sınıf içinde etkili bir yönetim sergilemek zorundadır. İyi sınıf yönetiminin en önemli noktası öğretmenin sınıf içinde öğrenci ile iyi bir iletişim kurmasıdır. Etkili bir iletişimin en önemli noktası ise öğretmenin konuyu iyi bir şekilde anlatabilmesine bağlıdır.

⁷⁹ Haluk Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1997, s.32.

⁸⁰ a.g.e, s.34.

⁸¹ İbrahim Ethem Başaran, *Eğitime Giriş*, Kadioğlu Matbaası, Ankara, 1994, s.43

⁸² Nurettin Fidan, Münire Erden, *Eğitime Giriş*, Meteksan Matbaacılık, Ankara, 1994, s.67.

Sınıf üzerinde öğretmenin temel yönetim görevi, davranış düzensizliklerini cezalandırmak ya da tek tek öğrencilerin katılımlarını arttırmak değil sınıf içinde işler bir sistem oluşturmaktır. Sınıf yönetimi büyük ölçüde öğrencilerin kişisel ve psikolojik gereksinimlerinin karşılanmasına dayanmaktadır. Öğretmenler ilk önce öğrencilerin gereksinimlerini ve bu gereksinimlerle ilintili olan davranışların ilişkisini anlamalı, sınıfta öğrencilerin kişisel gereksinimlerini karşılamak için iyi bir sınıf yönetimi sağlamalıdır. Sınıf yönetimi olumlu öğrenci- öğretmen ilişkisi ve sınıf ortamı destekleyici koşulların varlığına bağlıdır.

Daha çok istenen öğrenci davranışı oluşturmak, bireyin öğrenmelerini temel alan, psikolojik gereksinimlerini karşılayan, çevreleyen sınıf ortamının varlığına bağlıdır.⁸³ Bu varlığı ortaya koyarak sınıfta bir iklim oluşturan da öğretmenlerdir. Öğretmen öğretme-öğrenme sürecinin en önemli noktasıdır. Sınıf iletişimde öğrenci davranışları da etkili olmakla beraber öğretmenin davranışları daha da önem kazanmaktadır.

Öğrenme öğretme ortamlarında, sınıflarda öğrenci öğretmen ilişkilerinin niteliği başarıyı ve erişimi etkileyen ilişkilerdir. Bu nedenle iyi düzenlenmeleri gerekir. Öğrenci öğretmen ilişkisi birincil bir ilişki türüdür. Bu nedenle birebir ve insancıl yaklaşımı olan ben- sen ilişkisidir.⁸⁴

Sınıf yönetimi ile oluşturulacak öğrenme çevresi öğrencilerde öğrenme isteğini, bilgiyi almaya hazır bulunuşluğu, derslerin içeriğinin anlaşılmasını artıran bir öğretim çevresidir. Öğrenme etkinliklerinin düzenleyicisi olarak öğretmen, öğrenci üzerine odaklanan öğrenci merkezli bir öğretmeni de ifade etmektedir. Öğrenme çevresi; fiziksel, sosyal ve eğitimsel çevre olmak üzere üç kavramı ihtiva eder. Öğretmen ihtiyaçlara göre her kavramı öğrencileriyle etkili bir iletişime girerek iyi plânlayabilmeli

⁸³ Cevat Celep, "Orta Öğretim Öğrencilerinin Psikolojik ve Akademik Gereksinimlerini Karşılama ile Sınıf İçi Öğrenci Dönütleri", *Eğitim Araştırmaları*, Sayı.9, Ankara 2002, s.27.

⁸⁴ Demirtaş, Hasan, "Orta Öğretim Kurumlarında Sorumluluğa Dayalı Sınıf Yönetimi", *Öğretmen Dünyası*, Sayı 238, Ankara, 1999, s.48.

ve yönetebilmelidir.⁸⁵ Sınıf içinde uygun iletişim ortamı hazırlanmalı. Öğretmen öğrencilerin katılımının sağlanması adına karşılıklı güven ortamı oluşturulmalıdır.

Öğretmen tutarlı, öğrenci ihtiyaçlarını düşünen saygılı, muhatabına değer veren bir davranış sergilemelidir. Bu güven ortamından sonra öğretmen uygun anlaşılabilir bir bilgi akışı sergilemelidir. Öğrencinin tanınması, ihtiyaçlarının belirlenmesi ilgi ve yeteneklerinin bilinmesi bilgi akışının ayarlanmasına yardımcı olacaktır. Aynı zamanda tek taraflı bilgi aktarımı önemli değildir. Dönüt alınarak öğrencinin konuyu ne kadar anladığı anlaşılabilir. Sınıf içinde çift yönlü iletişim ile dönütlerin daha sağlam alınmasına yardımcı olacaktır. Öğretmen aldığı dönütlerle öğrencilerin ne kadar anladığını ve nasıl öğreteceğini anlayabilir. Sınıf yönetimi, kaynakları örgütleme, çevreyi etkili bir biçimde düzenleme, öğrenci gelişimini gözleme, ortaya çıkabilecek öğrenci sorunlarını önceden tahmin edebilme gibi unsurları içeren sınıftaki hayatın bir orkestra gibi yönetilmesidir.⁸⁶

Lingren'e göre sınıf içinde sağlıklı bir iletişim ortamı ile öğretmen öğrenci çelişkisinin giderilmesi, çift yönlü iletişim yolu ile öğrencinin öğretmeni, öğretmenin öğrencileri kavraması, yerini öğrencileşen öğretmenlere öğretmenleşen öğrencilere bırakmasıyla mümkündür.

2.2.3.Sınıf İçi Demokratik Ortam

İletişimle ilgili kavram literatürü incelendiğinde öğretmenlerin sevecen, bilgili, sevgi, saygıyı bünyelerinde bulunduran öğrencilerin farklı farklı olduğunu bilen ve her bir öğrencinin ihtiyaçlarının da ayrı ayrı olduğunu bilen, anlayışlı, olgun, dersini iyi anlatan yansız davranan özelliklere sahip olmasının gerektiği ileri sürülmektedir. Öğrencilerin korkuya kapılmadan kendini ifade edecekleri demokratik ortamı sağlamak öğretmenlerin en önemli görevlerinden biridir. Etkili bir eğitim öğretim demokratik bir ortamda geliştirilebilir.⁸⁷

⁸⁵ Shirley Bull ve Jonathan Solity. *Classroom Management*, Roudledge, London, 1987, s.35.

⁸⁶ Kasin Lemlech. *Classroom Management*, Longman Press, Nevyork, 1988, s.3.

⁸⁷ Ziya Selçuk, *Eğitim Psikolojisi*, Atlas Kitabevi, 1995, s.21.

Yapılan anketler öğretmen davranışlarının gösterme sıklığı öğretmenler tarafından "çok" kategorisinde gösterilirken öğrenciler tarafından "az" kategorisinde gösterilmiştir. Demokratik davranış biçiminin yerleşmesi için öğretmen-öğrenci iletişiminin "katılımcılık" esasına göre tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir. Sınıf içerisinde öğrenme öğrenci, öğretmen taraflarının öğrenme sürecine ortak katılımıyla gerçekleşir. Demokratik sınıf ortamındaki en önemli kavramlar arasında "eş zamanlılık" ve "dinamizm" gelmektedir. Eşzamanlılıktan anlamamız gereken iletişim sürecinde kaynağın aynı anda hem kaynak hem alıcı olması; alıcının da aynı anda hem alıcı hem de kaynak olması anlaşılmalıdır. Diğer bir özellikte dinamizmdir. Dinamizm ile kastedilen; tarafların sürece etkin katılımıdır. Tarafların ürece etkin olarak katılmasıyla ve birbirlerini katılmaya zorlamasıyla süreç dinamizm kazanmaktadır.⁸⁸

Katılımın sağlanması illa öğrencinin sözel iletişime girmesi anlaşılmalıdır. Öğrencinin öğrenme gayreti içerisine girmesi zihinsel olarak ortamdaki mutluluk duyması öğrencinin iletişime katılması demektir. Biliş kuramcılarının savunduğu gibi öğrenci, uyarıcıların pasif bir savunucusu değil, onların özümleyicisi, bilgi ve davranışların aktif oluşturucusudur. Öğrenme sürecindeki etkili iletişimi öğretmenin bakış açısı kadar öğrencinin bakış açısı belirleyecektir.

Öğretmen iletişim sürecinde baskıcı bir tutum ve davranış yerine, öğrencinin kendisiyle iletişim kurmasına imkan verecek demokratik bir tutum ve davranış gösterebilmelidir. Öğretmen davranışları temel olarak iki yönde ele alınmalıdır. Birinci yöndeki davranışlar öğrencide sevgi, saygı yaklaşma yaratırken, ikinci yöndeki davranışlar ise endişe, korku ve uzlaşma yaratır.

2.2.4.Sınıf İçi Öğrenci-Öğrenci Etkileşimi

Öğretmen eğitim öğretime başladıkta belli bir süre sonra sınıfları kafasında kategorize etmeye başlayabilir. Çalışkan sınıf, tembel sınıf, zeki öğrenci, tembel öğrenci, ödev yapan ödev yapmayan şeklinde bir yaklaşım gerçekleşebilir. Sınıfta farklı

⁸⁸ Halis, a.g.e, s. 101.

özelliklere sahip öğrenciler olmasına rağmen, öğrencilerin birbirleriyle etkileşimi sonucu sınıf bütün olarak çalışkan yada tembel olarak algılanmaktadır.⁸⁹

Sınıf içerisinde öğrencilerin belli davranışlarında belli benzerlikler vardır. Bunun sebebi öğrenciler kendilerini üyesi olduğu grubun davranışlarını sergilemek zorunda hissederler. Tersini yaptıklarında ise gruptan uzaklaştırılacaklarını düşünürler. Örneğin sınıfın büyük bir kısmı bir öğretmene karşı bir tavır içerisine giriyorsa sınıfın kalan kısmı öğretmenle arası iyi olmasına rağmen aynı tavrı sergilemeleri için birinci grup tarafından baskıya zorlanabilir. Ders çalışmayı seven bir öğrenci ders çalışmayan bir grubun içerisine girince ders çalışmayı bırakıp gruba ayak uyduracaktır. Sınıf içerisinde ders çalışan grubun üyesi ders çalışmayan grubun üyesinden fazla ise bu grubun üyesi gün geç tikçe artacaktır. Sınıf içerisinde popüler davranış çoğunluğun yaptığı davranış olduğundan bu grubun üyesi olmakta en popüler yaklaşım olacaktır. Sınıf içerisinde oturma düzenlerine dikkat edildiği zaman sınıf dışında aynı sosyal faaliyetleri gösteren öğrenciler belli gruplar halinde otururlar. Mesela ders çalışan ödevlerini yapan öğrenciler ön sıralara otururken ders dışı aktivitelerle uğraşan öğrenciler arka sıralarda kümelenmektedir.

Olumsuz sınıf ortamı yaratılmasını engellemek için öğretmenin sınıfta alt gruplar oluşturmak için gayret sarf etmesi, mümkün olduğunca farklı özelliklere sahip öğrencilerden oluşan küçük gruplar oluşturarak grupla öğretim metotları uygulaması gerekir. Bu uygulamalar öğrencilerin kendilerinden farklı öğrencilerle tanışmalarını ve olumlu davranışlara sahip öğrencilerden etkilenmelerine yardımcı olabilir.⁹⁰

2.2.5.Sınıf içi Öğretmen-Öğrenci Etkileşimi

Öğretmen öğrencinin bütün kişiliğini olumlu, olumsuz davranışlarını etkileyen önemli bir yapıya sahiptir. Sadece öğrencinin ders başarısını etkileyen bir kişilik değildir. Öğrencinin alışkanlıklarının çoğunda öğretmenin pay sahibi olduğu söylenebilir. Öğretmenin sınıf içerisinde uyguladığı sözlü ve sözsüz iletişim öğrencinin

⁸⁹ Münire Erden, *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Alkım Yayınları, İstanbul, 1998, s.71.

⁹⁰ Erden, a.g.e, s.72.

okul başarısının yanında kişiliğinin oluşumuna yardımcı olacaktır. Pek çok araştırmacı tarafından yürütülen çalışmalar öğretmenlerin esas olarak iki kategoriye ayrıldığını göstermektedir.⁹¹

- i. Birleştirici tip Öğretmen
- ii. Hükmedici tip Öğretmen

Birleştirici tipteki öğretmenler, öğrenciler tarafından girişken, iyi huylu, dostça, neşeli, güvenilir, hassas, sabırlı, kabul edici olarak nitelendirilir. Hükmedici tipteki öğretmenleri ise öğrenciler anti sosyal, sinirli, soğuk iletişim kurmakta güçlük çeken insanlar olarak görmekteler. Öğretmenler öğrencileri bir yandan etkilerken kendileri öğrencilerden etkilenirler. Bir öğretmen farklı iki sınıfa ta farklı davranış sergileyebilir. Bunun sebebi sınıf içerisindeki öğrencilerin ortaklaşa takındıkları tutum ve davranışlardan ileri gelmektedir. Öğretmeni öğrencinin uyumlu, sevimli, iyi giyimli, uslu olması etkiler. Öğretmen bu tarz öğrencilere karşı daha olumlu anlayışlı davranacaktır. Bu öğrencilerin olumsuz bir davranışında ise daha sabırlıdır. Öğrencilerin sosyo-ekonomik seviyeleri öğretmen tutumlarını etkileyen etmenlerden bir tanesidir. Okulun bulunduğu yöre geldiği aile ve genel görünüşü öğretmenlerin tutumlarında ekili olmaktadır. Sınıf ortamında sevgi, ilgi ve öğrenme ortamı hazırlanmalıdır.⁹² Sınıf ortamını derse hazırlıklı hale getirme öğretmenin en önemli görevlerinden birisidir. Dolayısıyla öğretmen sınıfı kendi lehine çekecek tavır ve davranışlar sergilemelidir. Öğrenciler öğretmenin ne bildikleri ile değil de kim oldukları ile ilgilenirler. Öğrencinin kişiliği üzerinde önemli etkiye sahip öğretmenin öğrencilerle olumlu bir etkileşim içinde bulunması gerekir. Anderson ve Arkadaşlarının yürüttükleri bir seri proje sonucunda ise şu üç noktaya dikkat çekmişler.

- i. Öğretmenlerin davranışları sınıfın iklimini etkilemektedir. Öyle ki öğretmen sınıfta olmadığı zaman bile öğrenciler üzerinde etkisi görülmektedir.

⁹¹ Büyükkaragöz, a.g.e, s.46.

⁹² Selçuk, a.g.e, s.136.

- ii. Öğretmen öğrencileriyle ilişkilerinde üst seviyede bir birlik havası yarattığı zaman öğrenciler daha girişimci olmaktadır. Gönüllü olarak sosyal faaliyetlere katılmakta ve problemleri çözmeye gayret sarf etmektedirler.
- iii. Öğretmenin hükmedici ve baskıcı davranışlarında öğrenciler okul çalışmalarına karşı uyumsuzluk göstermektedir. Bu durumda hem itaat hem tepki söz konusudur.

Kuşkusuz her zaman mesajlar gönderildiği gibi anlaşılmaz. Sık sık yanlış anlamalar ortaya çıkabilir. Örneğin öğretmenin, görüşünü almak ya da konuşma fırsatı vermek için soru yönelttiği bir öğrenci, öğretmenin kendisini küçük düşürmek için soru sorduğunu düşünebilir. Bu durum kaynağın duygu ve düşüncelerini uygun iletişim biçimine çevirememesi, doğal davranmaması, alıcının gönderilen mesajı çözümleyememesi vb. nedenlerden kaynaklanıyor olabilir. Bu, tarafların etkili iletişim becerilerinden yoksun olması demektir.⁹³

Öğretmenin örnek davranışları öğrencilerin öğrendiklerinin pekiştirmelerine yardımcı olur. Öğrencinin öğretmeni örnek almaya yatkın oluşu, öğretmenin bu konuda daha dikkatli olmasını gerektirir. Bu dikkat, öğretmenin söyledikleri ile yaptıkları arasında bir uyumun olmasını zorunlu kılar.

Genel olarak öğretmen - öğrenci ilişkileri arasında yapılan araştırmaların yansıttığı temel gerçek öğrencilerin öğretmenlerle olan kişisel ilişkilerinden etkilendikleri ve öğretmen davranışlarının niteliğinin öğrenci başarısını doğrudan etkilediği yönündedir.⁹⁴ Sınıftaki korku ve kaygı kaynaklarından biri öğretmendir. Öğrenci öğretmenin kendisini arkadaşlarının önünde sıkıntıya sokabileceğinin düşünmeleri bu kaygıyı meydana getirir.

⁹³ Kamile Ün Açıkgöz, *Etkili Öğrenme ve Öğretme*, İzmir, 1996, s.54.

⁹⁴ Mualla Ulusavaş, "Eğitim Sürecinde İletişimin Önemi", *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt. 1, Sayı 1, Bursa, 1986, s.167.

Öğretmenin sabırlı ve soğukkanlı olmayı bilmesi gerekmektedir. Öğretmen durum ne olursa olsun sinirlenmemeli olumsuz duyguları varsa bunları bastırmayı bilmelidir. Sınıf içinde güç uğraşına girmesi öğrenciyi tehdit etmesi sınıf havasını bozar. Öğretmenin sınıf içinde yasal gücünü kullanırken öğrencileriyle ilişkilerini koparmamasına dikkat etmelidir. Öğretmen öğrenci arasında karşılıklı güvenin sağlanması, özür dileme davranışını her iki taraf için kazanılması barış ve huzur ortamının oluşmasına yardımcı olacaktır. Teşvik edici bir ortama ulaşmak için öğretmenin bir-iki şaka ile öğrencinin gönlünü hoş etmesi, öğrenciye bir yetişkin gibi davranması, adıyla çağırması, değişik lakaplar takmaması, öğrencinin görüşlerini ciddiye alması, onu küçümsememesi, dinleyip anlamaya çalışması, güler yüzlü olması ve öğrencilerinde hata yapabileceklerinin kabul edilmesi gerekmektedir.⁹⁵

Öğretmen davranışları öğrenci davranışlarına yansımaktadır. Eğitilmiş kişilerin davranışları ile kendilerini eğiten kişilerin davranışları arasında sıkı bir ilişkinin var olduğu bilinmektedir. Öğretmen ve öğrenci ilişkileri, karşılıklı ihtiyaçlara cevap verdiği oranda eğitim ortamını da olumlu yönde etkilemektedir. Etkili ve verimli ilişkilerin kurulması ise bir taraftan öğretmene diğer taraftan öğrencilere sorumluluk yüklemektedir. Özellikle öğretmenler, öğrencilere yaklaşırken tecrübe ve bilgi aktarımlarını gerçekleştirirken olumlu ilişkiler kurma yönünde çaba harcamak zorundadırlar.⁹⁶

Öğretmenin öğrencilere yol gösteren ve arkadaşça ilişkiler kuran bir yaklaşım sergilemeleri gerekmektedir. Öğrencilere karşı açık, içten ve dürüst davranan yanılabilceğini kabul eden, iyi ilişkiler kurarak sınıfın havasını sosyal yönden olumlu yönde yapılandırmayı başarabilen kişi olma durumundadır. Buna ilaveten öğretmen otoriter ve savunmacı olmadan öğrencileri ilgiyle dinlemeli, kazanan kaybeden çatışmasına girmemeli, öğrencilere karşı saygılı olmalı bazen lider bazen de sınıfın bir üyesi olarak davranmalı.⁹⁷ İyi ders anlatan, bilgili, dürüst, güven verici, öğrencilerle iyi ilişkiler kuran, onlara arkadaş gibi davranan, güler yüzlü, şaka yapan, alay etmeyen,

⁹⁵ Jean Hull, *Classroom Skills: A Teacher Guide*. Davit Fulton Publondon, 1990, s.8.

⁹⁶ Dilek Gözütok, *Öğretmen Eğitiminde Öğretmen Formasyonu Öğretimin Öğretim Elemanı Davranışlarına Yansıması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, A.Ü.SBE Ankara, 1988, s.28.

⁹⁷ David Jacobsen ve Diğerleri, *Metod For Teaching: A skills approach*. Charles nd merril pub. Compus Colombus, 1985, s.234.

tarafsız ve eşit davranan, nota önem vermeyip, cezaya başvurmayan özellikler sevilen öğretmen özellikleridir.⁹⁸

2.3. ÖĞRETMEN VE BEDEN DİLİ

Günlük yaşamda karşımızdakine yönelik olumsuz, kızgın duygularımızı dile getirmek için çoğunlukla "Sen zaten hep böyle davranırsın çok anlayışsızsın" gibi, sen dilinin hakim olduğu ifadeler kullanırız. Öğretmenler, öğrencilerinin istenmedik davranışlarını düzeltmek için sık sık "Neden dikkat etmiyorsun, sınıfın düzenini bozuyorsun? Gibi, sen dilinin ağırlıkta olduğu ifadeler kullanırlar. Sen dilinin kullanıldığı mesajlar, çoğu kez mesajın yollandığı kişileri doğrudan suçlayıcı ve olumsuz olarak yargılayan bir ifadeyi içerdiği için, mesajı alan kişilerin savunucu bir tutuma girmelerine ya da kendilerine olan güvenlerinin sarsılmasına neden olur. Oysa öğretmenler sen diliyle öğrencilerini eleştirirken, öğrencilerde gözledikleri istenmedik davranışları ortadan kaldırmayı amaçlarlar. Ancak sonuçta, sen diliyle gönderilen ifadenin, istenmeyen davranışın ortadan kalkmasında çok az olumlu etkisi olmasına karşın, öğrencinin benlik sayısını zedelemesi ve öğretmeni ile olan iletişimini bozması açısından, olumsuz etkilerinin çok daha fazla olduğu görülmektedir.⁹⁹

İletişim temel bir yönünü sözsüz iletişim oluşturur. Kişiler arası yüz yüze iletişimde yer alan ses tonlaması, yüz ifadeleri, mimikler, beden hareketleri, jestler sözlü iletişimin çerçevesini ve anlamını belirlemede her zaman etkili olagelmıştır. Beden dili iletişim yokluğunu ortadan kaldırır. Kişiler konuşmasada değişik türde ileti olmaktadır. Bedenin her türlü hareketi sözlü değil sözsüz bir mesajdır. Bakışlar, dokunuşlar el kol hareketleri bazen duyguların aktarımında sözlü ifadeden daha etkili olmaktadır. İlişkilerin tanımlanmasında etkilidir. Karşımızdakinin bize yakın veya uzak olduğunu belirlemede yardımcı olur. Sen dili yerine ben dili kullanıldığı zaman öğrencinin davranışlarının olumsuzluğuna odaklanma yerine davranışı yerine davranış karşısında öğretmenin duygusunu belirtmesi söz konusudur. Dolayısıyla öğrencinin benliği zarar görmemiş olacaktır. Beden dilinin etkili olması için sorun olan davranışın tanımı

⁹⁸ Mahmut Tezcan, *Kuşaklar Çatışması*, Kadioğlu Matbaası, Ankara, 1981, s.52.

⁹⁹ Thomas Gordon, *Etkili Öğretmenlik Eğitimi*, YA-PA Yayınları, İstanbul, 1993, s.41.

yapılmalı ve davranışın öğretmen üzerine etkisi belirtilmelidir. Davranışa yönelik duygular belirtilmelidir, örneğin "ben ders anlatırken arkadaşınla konuşma" yerine "siz konuşurken arkadaşlarınızın ve benim dikkatim dağılıyor denebilir.

Etkili beden dili için göz teması önemlidir. Kişiler arası ilişkilerde, iletişim kurulan kişinin doğrudan gözlerine bakmak, genellikle "Sana ve senin anlattıklarına önem veriyorum" mesajını, sözsüz bir biçimde diğer kişiye iletir.¹⁰⁰ Öğretmenlerin de öğrencileriyle iletişim kurarken, öğrenciye doğru yönelmiş bir beden duruşu ve ilgili bir yüz ifadesiyle birlikte onların gözlerinin içine bakması, öğrenciye "Ben ve benim anlattıklarım dinlenmeye değer" mesajını vererek, öğrencilerin benlik saygılarını artırıcı etkiler yaratabilir. Ders anlatırken öğrencilerle gözle iletişim kurma, öğrencilerin konu üzerinde dikkatlerini toplamalarını da kolaylaştıracaktır.

Öğretmenlerin bazıları ders anlatırken konunun anlaşılıp anlaşılmadığını kontrol etmek ya da öğrencilerin dikkatini toplamak için öğrencilerden herhangi birine sorular sorarlar. Ancak sorunun cevaplanması için çoğu kez birkaç saniye kadar kısa bir süre bekleyerek, cevap gelmeyecek olursa hemen bir başka öğrenciye yönelirler. Öğretmenin bu tutumu, öğrenciler tarafından da model alınabilir. Onlar da içlerinden birine soru sorulduğunda yeterince beklemeden, cevaplamak için söz istemeye başlarlar. Bu durum, özellikle kendine güveni az ve sıkılgan öğrencilerin iyice kitlenerek, bildikleri konularda bile cevap verememelerine yol açabilir. Oysa yapılan araştırmalar, öğrencilere cevaplamaları için daha uzun süre tanındığında, verilen cevapların daha açıklayıcı ve üst düzeyde olduğunu göstermektedir.¹⁰¹

Yüz yüze iletişimin yapılandırılmasında, ortalama olarak sözcüklerin %10, ses tonunun % 30, beden dilini oluşturan mimik ve jestlerin % 60 rol oynadığı belirtilmiştir. Beden dili jest ve mimiklerle gerçekleşir. Birbirleriyle iletişim kuran kişiler, algıladıkları yakınlık derecelerine göre, aralarında "sosyal" bir mesafe bırakırlar. Araya konulan mesafe arttıkça, iletişim kuran kişiler arasındaki ilişkinin resmîleştiği varsayılabilir. Kırk santimle seksen santim arasında değişen mesafe *yakın* bir ilişkinin,

¹⁰⁰ Dökmen, a.g.e, s.33.

¹⁰¹ L.K. Seifert, *Educational Psychology*, U.S.A.Houghton Mifflin Company, 1991 s.69.

seksen santimle iki metre arasındaki mesafe *sosyal* bir ilişkinin göstergesi olarak kabul edilir.¹⁰²

Öğretmen merkezli klasik anlayış yerini öğrenci merkezli daha modern ve günümüzde daha geçerli bir anlayışa bırakmıştır. Öğretmen öğrenci ile arasına mesafe koyması ben sadece ders anlatır giderim manasına gelmektedir. Bu düşünce okulları eğitim mekanları olmaktan çıkarır öğretim mekanları yapar. Ders anlatırken öğrenciler içerisinde dolaşmak öğrencilerin kendini öğretmene daha yakın hissetmesini sağlayacaktır. Bu da öğrencinin öğretmene olan güven duygusunun artmasına yardımcı olacaktır.

2.3.1. Beden Dili Nasıl Şekillenir

Bedenimiz, vücudumuzun eldivenidir. Beden dili de, vücudumuzun duygu ve düşüncelerine göre hareket eden bir eldivendir. Ne hissederseniz, ne düşünersek, ona uygun beden dilimiz olur. Dıştaki eldiven, iç dünyayla benzeşmiyorsa, hormonal sistem onu beslemediği için bir yerde kopacaktır. Bu, organizmanın otomatik olarak ortaya çıkardığı bir durumdur. Sizi sevindiren bir şey görmüşseniz, gülersiniz. Hormonal düzeyde meydana gelen değişikliklerle bedeniniz tepki verir ve siz de bu yüzden gülersiniz. Rol yapılması zor bir konudur beden dili. Bazı iş rollerini benimsemek için beden dilinizi kullanabilirsiniz, fakat beden dilinizi kullanma hormonal dengenizi değiştirirsiniz. Bunun tersi de mümkün. İnsan, beyninin komutlarını değiştirebilir mi? Gayet tabii. Bunlar karşılıklı etkileşen bir dönüşüm içerisindedir. Duygularınız beden dilini, beden diliniz duygularınızı şekillendirir. Kılıf, içi etkileyebilir. Başlangıç noktası kılıfın içi, fakat sonra sosyal yapı dışı şekillendirir. Psiko-fizyolojik araştırmalar gösteriyor ki dışın şekillenmiş olması, hormonal yapıyı değiştirdiği için, iç değişir. Zaten buna bağlı olarak bir takım tedavi yöntemleri belirlenmiştir. Davranışı tedavi, bunların başında geliyor. Nasıl davranıyorsanız öyle hissediyorsunuz. Davrandığınız gibi hissetmeye başlamanız; beden dilinizin, bedeninizin iç dünyanızı ve duygularınızı kontrol etmesiyle ilgili bir süreç tabii. Güldüğünüz zaman endomorfün salgılıyorsunuz ya da endomorfün salgıladığınız zaman gülüyorsunuz. Gülmeye kendinizi

¹⁰² Cüceloğlu, a.g.e, s.71.

şartlandırduğunuzda da tekrar serotonin düzeyiniz yükseliyor, endomorfinitiz yükseliyor, gerginliğiniz azalıyor ve kendinizi iyi hissettiğiniz bir hâle girmeye başlıyorsunuz.¹⁰³

Biz nasıl düşünürsek öyle bir beden dilimiz olur. Nasıl durursak öyle bir iç düşünceimiz oluşur. Duygularımız ve düşüncelerimiz otomatik olarak beden dilimizi etkiler. Sosyal öğrenmelerde beden dilimizi kontrol ederiz veya birine bir şekilde verirken bir diğerini doğururuz.

2.3.2.Öğrenci İle Göz Teması Kurma

Kişiler arası iletişimlerde kişi ile göz teması kurulması "ben sana ve senin anlattıklarına önem veriyorum" manasına gelmektedir. Tam tersi fikirlerine ve kendine değeri vermediğimiz insanlarla kurulan iletişimlerde göz teması kurmaktan göz teması kurmaktan kaçındığımız görülmektedir. Aynı zamanda öğrenci ile göz teması kurma öğrencinin dersi dikkatli bir şekilde dinlemesine faydalı olacaktır. Öğrenci ile göz teması kurularak beden dili iyi bir şekilde okunabilir. Dolayısıyla öğrencinin ders ile alakalı hissettiği fakat size söylemekten çekindiği düşüncelerini göz teması kurularak anlaşılabilir. Öğrenciler dersle alakalı anlamadığı yerleri sormaktan çekinmektedir. Öğretmen iyi bir göz teması ile öğrencinin anlamadığı yerleri fark edebilir ve ders akışını bu duruma göre düzenleyebilir. Aynı zamanda öğrencilere hitap ederken kısa sürelerle, her bir öğrenciyle ayrı göz kontağı kurulmalıdır. Bir öğrenci ile kurulan doğrudan göz teması ile davranışın onaylanmadı da belirtilir. Bu anlık duraksama ile çocuğa hissettirilebilir.¹⁰⁴

2.3.3.Bekleme Süresi

Öğretmenlerin bazıları ders anlatırken konunun anlaşılıp anlaşılmadığını kontrol etmek ya da öğrencilerin dikkatini toplamak için öğrencilerden herhangi birine sorular sorarlar. Ancak sorunun cevaplanması için çoğu kez birkaç saniye kadar kısa bir süre bekleyerek, cevap gelmeyecek olursa hemen bir başka öğrenciye yönelirler.

¹⁰³ Halis, a.g.e, s.76.

¹⁰⁴ Yavuzer, a.g.e, s.134.

Öğretmenin bu tutumu, öğrenciler tarafından da model alınabilir. Onlar da içlerinden birine soru sorulduğunda yeterince beklemeden, cevaplamak için söz istemeye başlarlar. Bu durum, özellikle kendine güveni az ve sıkılgan öğrencilerin iyice kitlenerek, bildikleri konularda bile cevap verememelerine yol açabilir. Oysa yapılan araştırmalar, öğrencilere cevaplamaları için daha uzun süre tanındığında, verilen cevapların daha açıklayıcı ve üst düzeyde olduğunu göstermektedir.¹⁰⁵

2.3.4. Kişiler arası Sosyal Mesafe

Birbirleriyle iletişim kuran kişiler, algıladıkları yakınlık derecelerine göre, aralarında "sosyal" bir mesafe bırakırlar. Araya konulan mesafe arttıkça, iletişim kuran kişiler arasındaki ilişkinin resmîleştiği varsayılabilir. Kırk santimle seksen santim arasında değişen mesafe *yakın* bir ilişkinin, seksen santimle iki metre arasındaki mesafe sosyal bir ilişkinin göstergesi olarak kabul edilir.¹⁰⁶

Öğrencilere sınıf içinde ders anlatırken devamlı tahtanın önünde durmak, sınıf içinde öğrenciler arasında gezmemek, beden dilinde siz bana yabancı kişilersiniz sizinle samimiyet kurmak istemiyorum ve sizinle samimi diyaloga girmek istemiyorum manaları taşıyabilir. İyi bir iletişim kurmak için sınıf içerisinde gezebilir, öğrencilerin takıldığı noktalarda birebir ilgilenilebilir. Bu yaklaşım öğretmen ile öğrenci arasında iyi bir iletişimin kurulmasına yol açacaktır.

2.3.5. Sınıf İçi Etkin Dinleme

Sınıf içinde iyi bir iletişim kurmada etkin dinleme önemli bir yere sahiptir. Muhatabını etkin ve dikkatli dinleme aynı zamanda saygı duymanın bir işaretidir. Etkili dinleyen kişi, karşısındakinin beden diline de dikkat eder. Sözlü mesajlarla, sözlü mesajlar arasındaki uyumu, pekiştirmeleri anlar ve doğru yorumlar. Aktif dinleme becerisi öğrencilerin ekserisinde harika sonuçlar doğurur. Çünkü her öğrenci dinlenilmek, anlaşılmaq ve kabul edilmek ister.¹⁰⁷

¹⁰⁵ L.K. Seifert, a.g.e, s.74.

¹⁰⁶ Cüceloğlu, a.g.e, s.32.

¹⁰⁷ Thomas Gordon, *Aile İletişim Dili*, Sistem yayıncılık, İstanbul, 1996, s. 71.

Etkin dinlemede yapılması gereken belli fizyolojik ve psikolojik davranışlar vardır. Öğrenciyi dinliyorken beden olarak öğrenciye dönmemiz ve iyi bir göz teması kurulması öncelikli olarak yapılması gereken davranıştır. Yani öğrencinin yüzüne bakılması ve göz teması kurulması öğrenciye ben seni dinlemeye hazırım mesajı verecektir. Öğrenci konuşurken yan dönmek, başka şeylerle ilgilenmek, öğrencinin yüzüne bakmamak öğrenci tarafında saygısızlık olarak nitelendirilecektir.

Öğretmen öğrenciyi dinlediğini ifade ederken pencereden dışarıyı gözlüyorsa, önündeki kitabı karıştırıyorsa, "bu duruma çok üzüldüm." Derken yüz ifadesi tam aksini veya hiç etkilenmediğini söylüyorsa "sana yardım etmek istiyorum" derken ilgisiz bir tavır içindeyse tutarlılıktan, içtenlikten söz edilemez.¹⁰⁸ Bu noktada Yavuzer'in naklettiği on iki yaşındaki bir kızın aşağıdaki mektubu dikkate alınabilir. Zaman zaman anneme bir şey anlatmak istediğimde, "Anne sana bir şey söyleyebilirliyim?" derim. O da "tabi söyle" der. Bunun üzerine bende anlatmak istediğimi anlatırım. Tam bitirdiğimde, bana "ne söylemiştin?" diye sorar.¹⁰⁹

Öğrenci ile kurulacak doğru göz teması öğrenciyi korkutabileceği ve heyecanlandırılacağı düşünülebilir. Ama gözünü dikerek bakma değil normal seyir içindeki doğal bir bakma ile rahatsız edici göz temasından sakınılabılır. Etkin dinlemede öğrenci ile durulacak mesafe önemli yer sahibidir. Öğrenci ile çok yakın mesafede durmak öğrenciyi tedirgin edebileceği gibi öğrenciyle mesafeyi uzak tutmak ilişkileri soğutabilir. Oturarak dinlemelerde öğrenciye doğru dönerek hafifçe öğrenciye doğru eğik bir pozisyonda dinleme yapılabilir.

Aynı zamanda kolların durumu açık bir vaziyette olmalıdır. Kollar göğüste kapatılmamalı öğrenci ile aramıza engel konmamalıdır. Öğrencilerin sözlü ifadelerinin yanında sözsüz ifadelerlide dinlenmelidir. Öğrencinin beden duruşu, jest mimikleri öğretmene sözlü ifadelerinden çok daha fazla mesaj verecektir. Söylemek isteyip te söylemekten çekindiği mesajlar beden hareketlerinde gizlidir. Öğrenciyi dinlerken

¹⁰⁸ Halis, a.g.e, s.10.

¹⁰⁹ Yavuzer, a.g.e, s.13.

önemli bir birey olduğunu ona hissettirmek onun daha rahat olmasını sağlayacaktır. Dinlerken araya girip konuşmalarına müdahale etmek, düzeltmeler yapmak öğrencinin benlik yapısını ve kendine olan güvenini zedeleyebilir. Müdahale etmeden onun kendine özgü bir birey olduğunu herkesin kendine göre bir konuşma ve kendini ifade etme yöntemi olduğu düşünülmelidir. Etkili öğretmenlik eğitimi üzerine bir kitap yazan Gordon'a (1993) göre etkili dinleme becerisini kazanan öğretmenler, öğrencilerin düşünme, tartışma, soru sorma ve araştırmada kendilerini özgür hissedecekleri bir ortam yaratarak, öğrenmeyi kolaylaştırmaktadırlar. ¹¹⁰ Alıcı-verici arasındaki ön yargı ve bundan doğan iletişim problemleri alıcı ya da vericiden herhangi birinin etkin dinleme özelliklerini sergilemesi durumunda olumlu iletişime dönüşebilir. Etkin dinlemenin önündeki engeller şunlardır. ¹¹¹

- i Farklı bakış açıları ve önyargılar,
- ii Düşünsel tembellik,
- iii Fiziksel yorgunluk ve rahatsızlık,
- iv Konuşma arzusu,
- v Dikkat dağılması ve akla başka şeylerin takılması,
- vi Konuşmaya karşı tepkiler.

Başarılı bir dinleme için şu hususlara dikkat edilmesi gerekir:

- i Konuşmayı bırakın. ¹¹²
- ii Bakın ve ilgili görünün.
- iii Anlatılan konuları belirleyin.
- iv Sabırlı ve eleştiriye açık olun. ¹¹³
- v Yargılamayı konuşmanın sonuna bırakın.
- vi Soru sorun. ¹¹⁴
- vii Anlayıp anlamadığınızı kontrol edin.
- viii Duygularınızı bir yana bırakın ve not alın.

¹¹⁰ Gordon, a.g.e, s.42

¹¹¹ Stimson, a.g.e, s.51

¹¹² Gordon, a.g.e, s.86

¹¹³ Stimson, a.g.e, s.50

¹¹⁴ Stimson, a.g.e, s.5.

2.3.5.1. Empatik Dinleme

Tanım olarak kişinin iç dünyasını anlayarak onun gözüyle dünyayı görebilme sürecinin dinleme yapılırken gerçekleşmesi. Bu süreç kişinin davranış duygu ve düşüncelerini yargılamadan onun kişisel bağlamı içinde onu anlamayı ve yorumlamayı içerir. Empatik dinleme başkasının değer yargılarını kavramaktır. Onun söylediklerini onun gözüyle anlamaya çalışmaktır. Onun söylediklerine kendi gözümüzle ve değer yargılarımızla bakarsak empati yapmış olmayız.¹¹⁵ Ayrıca Empatik dinlemeyi karşı taraf hissettiğinde kişi kendisini güvende hissedecektir.¹¹⁶

İşitmek ve dinlemek arasında büyük farklar vardır. İyi bir dinleyici karşısındaki insanı yargılamadan dinlemeyi bilir. Yargılama sadece sözle olmaz, yüz ifadeleri, beden duruşu, sesin tonu, söylenmeyen düşünceler ile de insanlar birbirlerini sürekli yargırlar. Sadece gelişmiş olgun insan karşısındakini olduğu gibi yargılamadan duyabilir. Bu beceri ve tutumun altında kişinin olgunluğu ve gelişmişliği yatar. İnsanı gerçekten anlamak isteyen kişinin, dinlediği kişinin kendisine özgü değerler dizisi, dünyaya bakar kullandığı gözlükleri tanıması ve bilmesi gerekir. Bireyi tek ve emsalsiz yapan, onun kendine özgü değerler dizisidir. Kişiyi tek ve emsalsiz görmedikçe onu anlamak için gerekli dikkat ve ilgiyi göstermeyiz. Demek oluyor ki bireyi anlamadan ona yardım edilemez. Kişiyi anlamak onun iç dünyasını karşısındaki ile paylaşabilmesinden geçer. Bireyin karşısındakine güven duyabilmesi için kendisini dinleyen kişi karakter sahibi bir kimse olduğuna inanması gerekir.¹¹⁷

Şimdi Empatik dinleme ile diğer dinleme arasındaki farkı bir örnekle görelim. "Bir baba ile ergenlik çağındaki oğlu arasındaki tipik sayılabilecek bir iletişime göz atalım. 'Baba okuldan bıktım artık! Tam ineklere göre bir iş bu.¹ 'Ne var oğlum?' 'Hiç pratik değil okumak. Yararlı bir şey öğrendiğim yok.' 'Yararını henüz göremezsin oğlum. Ben de senin yaşındayken aynı şeyleri hissettim. Bazı derslerin ne kadar gereksiz olduğunu düşündüğümü hatırlıyorum. Ama daha sonra en çok o derslerin yararını gördüm. Biraz sık dişini. Sabret. (Öğüt) ' 'Ben zaten on yılımı okulda geçirdim.

¹¹⁵ Stephen Covey, *Etkili İnsanların Yedi Alışkanlığı*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1998, s.256.

¹¹⁶ Myers, a.g.e, s. 39.

¹¹⁷ Doğan Cüceloğlu, *İyi Düşün Doğru karar Ver*, Sistem Yayınları İstanbul, 1998, s.s.359-360-361.

Bir oto tamircisini x+y' nin ne gibi yararı olacağını söyleyebilir misin?' 'Oto tamircisi mi? Şaka mı ediyorsun?(Değerlendirme)'

'Hayır, Joe' ye baksana, okuldan ayrıldı. Arabalarla uğraşiyor, çok da iyi para kazanıyor. Pratik olan budur.' 'Şimdilik böyle görülebilir. Birkaç yıl sonra okulunu bitirmediğine pişman olacaksın. Sen oto tamirciliği falan istemiyorsun. Kendini daha iyi bir işe hazırlaman için eğitim gerekli. (Öğüt)' 'Bilmem ki Joe' nun durumu çok iyi.' 'Seni bu duruma getirmek için annemle benim ne kadar özveride bulunduğumuzun farkında mısın? Buraya kadar geldikten sonra vazgeçilir mi artık? (Değerlendirme)' 'Özverilerinizi biliyorum baba. Ama buna değmez.' 'Bak TV nin önünde daha az vakit geçirip ev ödevlerini biraz daha zaman ayırırsan belki...(Öğüt, değerlendirme)' 'Babacım boşa konuşuyoruz. Off... Boş ver, bu konuda konuşmak istemiyorum zaten.' Babanın iyi niyetli olduğu belli oldu. Oğluna yardımcı olmak istediği de belli. Ama oğlunu gerçekten anlamaya başladı mı dersiniz? Oğluna daha dikkatle bakalım. Sadece sözlerini değil, parantez içinde açıklanan düşünce ve duygularına da bakarak babasının otobiyografik karşılıklarının onun üstünde yapabileceği etkileri görelim. 'Baba okuldan bıktım artık! Tam ineklere göre bir iş bu.' 'Ne var oğlum?(İlgilendin demek, iyi.)' 'Hiç pratik değil okumak. Yararlı bir şey öğrendiğim yok.(Okulla bir sorunum var, moralim çok bozuk.)' 'Yararımı henüz göremezsün oğlum. Ben de senin yaşındayken aynı şeyleri hissettim. (Eyvah, yine babamın hayat hikayesini dinleyeceğim. Benim konuşmak istediğim bu değil ki. Okula gitmek için karda yalın ayak kaç kilometre yürüdüğünden banane. Ben sadede gelelim istiyorum.) Bazı derslerin ne kadar gereksiz olduğunu düşündüğümü hatırlıyorum. Ama daha sonra en çok o derslerin yararını gördüm. Biraz sık dişini. Sabret.(Sabırla çözülecek sorun değil bu. Bir anlatabilsem sana)'

'Ben zaten on yılımı okulda geçirdim. Bir oto tamircisini x+y' nin ne gibi yararı olacağını söyleyebilir misin?' 'Oto tamircisi mi? Şaka mı ediyorsun?(Oto tamircisi olmam hoşuna gitmeyecek anlaşılın. Okulu bitirmezsem de hoşlanmayacak benden. Gerekeç göstermem lazım.)' 'Hayır, Joe' ye baksana, okuldan ayrıldı. Arabalarla uğraşiyor, çok da iyi para kazanıyor. Pratik olan budur.' 'Şimdilik böyle görülebilir. Birkaç yıl sonra okulunu bitirmediğine pişman olacaksın. (Hadi bakalım, eğitimin değerleri hakkındaki 16. konferans başlıyor.) Sen oto tamirciliği falan istemiyorsun.

Kendini daha iyi bir işe hazırlaman için eğitim gerekli. (Nereden biliyorsun baba? Ne istediğim hakkında hiç fikrin var mı ki senin?) 'Bilmem ki Joe' nun durumu çok iyi. (Başarısız değil, okulu yarım bırakmasına karşın hayatta başarısız olmamış işte.) 'Seni bu duruma getirmek için annemle benim ne kadar özveride bulunduğumuzun farkında mısın?

Buraya kadar geldikten sonra vazgeçilir mi artık? (Tamam, şimdi de suçluluk duymam gerekiyor herhalde. Belki germeğin biriyim. Okul harika, annem babam harika, ben ise gerzeğim)' 'Özverilerinizi biliyorum baba. Ama buna değmez.(Beni anlamıyorsunuz işte mesele bu.)¹ 'Bak TV nin önünde daha az vakit geçirip ev ödevlerini biraz daha zaman ayırırsan belki... Sorun bu değil ki baba ilgisi yok. Sana hiç anlatamadım derdimi zaten. Denemem bile aptallıktı.' 'Babacım boşa konuşuyoruz. Of.. Boşver, bu konuda konuşmak istemiyorum zaten.' Birini sadece sözlere dayanarak anlamaya çalıştığımızda; özellikle de bu insana kendi gözlüğümüzle baktığımızda ne kadar yetersiz kaldığımızı görebiliyor musunuz? Saf bir istek, kişiye özgü güçlü bir karakter ile empati becerimizi geliştirmedikçe bir başkasının içerisine giremez, dünyaya onun gözüyle bakamazsınız.

Her insan dinlenilmek, anlaşılmaq ve kabul edilmek ister.¹¹⁸ Karşınızdakini gerçekten anlamaya çalışır, içeriğini kendinizce ifade eder ve duyguyu yansıtırken ona psikolojik bir soluma imkanı tanımış olursunuz. Ayrıca onun kendi duygu ve düşüncelerini incelemesine de yardım edersiniz. Karşınızdaki, onu dinlemeyi ve anlamayı içtenlikle istediğinize gitgide daha fazla inanıp güveni artarken içinden geçenlerle size söyledikleri arasında engeller ortadan kalkar. Böylece ruhtan ruha bir akım başlar. Artık karşınızdaki belirli bir şeyi hissederken, size bununla ilgisi olmayan sözler de söylemez. En derin savunmasız duygularını ve düşüncelerini size açıklayabileceğine inanır. 'Baba okuldan bıktım artık! Tam ineklere göre bir iş bu.(seninle konuşmayı dikkatini çekmeyi istiyorum) 'düş kırıklığına uğramışsın(bu doğru. Gerçekten de böyle hissediyorum) 'bu doğru hiç pratik değil okumak.

¹¹⁸ Gordon, a.g.e, s.13.

Yararlı bir şey öğrendiğim yok.' 'yani okulun sana bir yararı olmadığını düşünüyorsun öyle mi?(dur da düşünüyem. Benim kastettiğim bu mu?) 'şey, evet. Bana yararı dokunacak bir şey öğrenemiyorum. Yani Joe'ya baksana. Okuldan ayrıldı. Arabalarla uğraşiyor. İyi de para kazanıyor pratik olan da bu.' 'yani Joe'nın akıllıca bir iş yaptığını düşünüyorsun öyle mi?(eh...) 'eh bir bakıma öyle! O artık iyi para kazanıyor.

Ama birkaç yıl sonra herhalde kendi kendine kızacak. ' 'yani Joe'nın yanlış karar verdiğini düşüneceğini hissediyorsun, 'kesinlikle öyle olacak. Baksana kaçırdığı fırsatlara! Eğitimin yoksa bu dünyada hiçbir yere varamazsın. ' 'eğitim, gerçekten önemli' 'ah, evet. Yani diploman yoksa, işe ya da üniversiteye giremezsen ne yaparsın? Eğitim görmek şart. 'geleceğin açısından önemli' 'öyle. Hem de... bak, beni kaygılandıran bir şey var. Anneme bir şey söylemezsin değil mi? 'Annemi durumu öğrenmesini istemiyorsun öyle mi? 'Şey, pek öyle değil. Yani ona söyleyebilirsin sanırım. Zaten nasıl olsa öğrenir. Dinle. Bugün sınava girdim. Şu okuma testine. Ama baba, bana okumamın dördüncü sınıf düzeyinde olduğunu söylediler. Dördüncü sınıf ve liseyi bitirmeme bir yıl kaldı.' Gerçek bir anlayış durumu nasıl da değiştiriyor! Gerçek soruna yönelmedikçe, dünyanın bütün iyi niyetli öğütleri bir araya gelse beş para etmez. Kendi paradigmalarımıza gömülüp kalmışsak, dünyayı başka bir bakış açısıyla görecektik kadar uzun süre gözlüğümüzü çıkarmamışsak, soruna da hiçbir zaman ulaşamayız. 'Ben sınıfta kalacağım baba. Sınıfta kalacağıma göre okulu bırakmam daha doğru olacak. Ama okuldan ayrılmayı da istemiyorum.' 'Kendini sıkışmış hissediyorsun ikileme düşmüşsün. 'Sence ne yapmalıyım baba.' Bu baba, önce anlamaya çalışarak, karşılıklı konuşma fırsatını yeni bir dönüşüm fırsatı haline sokuyor, 'iş bitir' düzeyindeki statik iletişim yerine, yalnız oğlunu değil ilişkilerini de etkileyecek, bunu değiştirecek bir durum yaratıyor.

Oğlunun katman katman açılıp asıl soruna ulaşması için onu güçlendiriyor. Şimdi baba oğul masanın iki yanında oturup birbirlerine bakmak yerine, yan yana oturmuş soruna bakıyorlar. Oğul babasının otobiyografisini açarak onun fikrini almak istiyor. Ancak baba, öneride bulunurken bile oğlunun iletmek istediği şeye duyarlı olmak zorunda. Verilen karşılık mantıklı olduğu sürece baba etkili biçimde sorular sorup, fikir verebilir. Ama verilen karşılık duygusal olmaya başlar başlamaz tekrar

Empatiyle dinlemeye geri dönülmesi gerekir, 'şey., göz önünde bulundurmamak isteyeceğin bazı şeyler geliyor aklıma' 'ne gibi baba' 'okuma konusunda özel ders alabilirsin, belki de teknik okulda bunun için bir kurs vardır. ' 'ben bunu sordum bile. Ama çok zaman istiyor.' Baba, bu yanıtta duyguyu hissederek tekrar Empatiye dönüyor. ' bunun bedeli biraz ağır.' 'baba zaten altıncı sınıf takımına kaptanlık yapacağıma söz verdim. ' 'onları düş kırıklığına uğratmayı istemezsin." ama sana şunu söyleyeceğim baba. o kursun gerçekten bir işe yarayacağını düşünseydim, oraya her gün giderdim.' 'yardım istiyorsun ama kursun bir işe yarayacağından da emin değilsin. ' 'yararı olur mu sence, baba? Oğul yine açık ve mantıklı. Tekrar babasının otobiyografisini açıyor. Şimdi babanın eline etkilemek ve dönüştürmek için bir fırsat daha geçiyor. İnsanlar gerçekten acı çekerken salt anlama isteğiyle onları dinleyince, size ne denli çabuk açıldıklarına hayret edersiniz. Açılmak isterler. İkiyüzlülük ve hilekarlık yapmadan, gerçekten anlamaya çalışırsanız başka bir insandan size akacak saf bilgi ve anlayış sizi kelimenin tam anlamıyla sersemletecektir. Ama samimi değilseniz bunu denemeyin bile. Bunun yaratacağı açık sözlülük ve savunmasızlık, karşınızdaki kişi kendisinin umursanmadığını hissederse, sizin zararınıza olabilir. Onu aslında dinlemek istemediğinizi anladığı an, her şeyi boşu boşuna gözler önüne serdiğini hissederek size kırılır. Empatiyle dinleme zaman alır; ama yolun sonuna gelmişken dönüp hataları, yanlış anlamaları düzeltmek, her şeyi yenilemek, açıklanmamış, çözümlenmemiş sorunlarla yaşamak, insanların psikolojik sorunlarını engellemenin sonuçlarıyla uğraşmak kadar değil.¹¹⁹

2.4.SINIF İÇİ ÖĞRETMEN-ÖĞRENCİ İLETİŞİMDE ENGELLER

Bir öğretmen ne kadar etkili konuşursa konuşsun anlatılanın tam olarak anlaşıldığından tam olarak emin olamaz. Alıcı durumundaki öğrenci öğretmene ve ye sınıf ortamına, arkadaşlarına birtakım tepkiler geliştirirler. Kişiler arası iletişimde kişilerin geliştirdikleri tüm duygusal ve fiziksel tepkiler iletişimde "gürültü" olarak adlandırılır ve anlamda kaybolmayla sonuçlanır. En iyi durumda bile iletişimde kaçınılmaz engeller olabilir. Bu olası engeller aşağıda sıralanmaya çalışılmıştır. Bazı durumlarda iletişimi başlatan kişi sadece "o durum" a ilişkin duygu ve düşünceleri

¹¹⁹ Covey, a.g.e, s.s.263-269.

aktarmakla kalmayıp, bazı yan mesajları da ana mesajına eklemeye yönelebilir. Bu durumda alıcı kişi de mesajların bu engelleri ile ilgilenebilir veya o da ana konuya kendince bazı yan duygu ve düşüncelerini ekler. Şekil-3'de görüldüğü gibi engelli iletişimlerde ana konunun kaybolma ihtimali çok yüksektir. Konuşmaya konu olan probleme çözüm bulma ihtimali giderek azalır.

Böyle bir iletişimde verici ve alıcı kişiler kendi iç çatışmaları ile konuyu kaybetme ve karmaşıklaştırma eğilimindedirler. Kişilerin geçmiş yaşantılarına ilişkin soruları, o durumdaki iletişimi iyice zorlaştırır. Böylece, anlaşma, çözüm bulma ve yeniye yönelme imkânı ortadan kalkar. Üzerinde konuşulmakta olan konu üçüncü dördüncü sıraya atılarak kişilik sorunları tartışılmaya başlanır. Sorun değil kişiler öne geçer. Tartışmacılar sorunu değil kişiliği tartışmaya başlarlar. Bu da tartışılan konuyu içinden çıkılmaz hâle getirir.

Böyle bir iletişimde geçmişten kaynaklanan hesaplaşmalar " Sen zaten her zaman" diye başlayan cümlelerle tekrar tekrar yaşanır ve çatışma çıkar. Kişi, amacına bağlı olarak aynı durumu tanımlayan şu iki ifadeyi kullanabilir: " Saat beşte geleceğini umuyordum. Seni bekledim" , " Saat beşte geleceğini umuyordum ama biliyorum ki sen her zaman beklenenin dışında şeyler yaparsın", Birinci cümlede beklentimiz ve yaşadığımız duygu, ikinci cümlede ise beklentimizden çok karşımızdaki insanın kişiliği ile ilgili olumsuz yargı belirgindir.

2.4.1. Psikolojik Engeller

Kişilerin duygusal, algısal ve seçiciliği ile ilgili engellerdir. Psikolojik engellerin ortadan kaldırılabilmesi için öğretmenin iyi bir gözlemci olması gerekmektedir.¹²⁰ Öğrenci genelde psikolojik engelleri paylaşma yoluna gitmeyebilir. Buda sınıf içi iletişimde büyük bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Psikolojik engellere takılan bir öğrencide belli yaklaşımlar görebiliriz. Örneğin sınıfta kafayı sıraya vurup yatabilir. Dersle alakalı olmayan sorular sorabilir. Ödev ve sorumluluklarını yerine getirmedeği zaman birçok bahane üretebilir. Karşılıklı birebir

¹²⁰ Gordon, a.g.e, s.51.

iletişimlerde tahrik edici ve kışkırtıcı konuşabilir. Bu belirtilerin tamamı öğrenci engellerden bahsedemediği için bunları bir tepki olarak yapar. Gerçek problemi anlamak öğretmenin gözlem gücüne kalmıştır.

2.4.1.1.Duygusal Engeller

İletişim kurulan kişiler duygusal engellere maruz kalabilir. Öğrenci, öğretmeni sevmiyor olabilir. Anlatılan konuyu sevmiyor olabilir. Sınıf ve sınıf ortamına karşı önyargıları olabilir. Öğrenci öncelikle öğretmeni benimser ve severse dersine karşı ilgi duyacaktır. Öğretmen sınıfa ilk girdiği andan itibaren sınıfla iyi bir iletişim kurmamışsa, sınıf içinde demokratik bir ortam hazırlamamışsa öğrenci bir önyargıya kapılabilir.

2.4.1.2.Algısal Engeller

İletişim algılamayı içerir ve algılama asla kesin değildir. Tamamıyla aynı iletiyi herkes farklı algılayabilir. Sınıfta her öğrencinin algılama kavrama yapısı farklıdır. Son zamanlarda çoklu zeka kuramları kullanılmaya başlandı. Öğretmenin öğrencilerinin farklı zeka yapılarına sahip olduğunu bilmeli ve dersini buna göre anlatmaya çalışmalıdır. Öğrenciler farklı verilere karşı farklı tepkiler gösterebilirler. Ve farklı yorumlar getirebilirler. Algılamadaki bu öznel davranma algılama engelini oluşturur,

2.4.1.3.Seçicilik Engeli

Birden fazla kaynaktan gelen birden fazla ilginin alınması mümkün değildir. Bundan dolayı seçici davranır. Seçicilikte ilk etken zamandır. İkinci olarak ortam ve son olarak uç noktaların hatırlanıp, ortadakilerin unutulması etkenlerine dikkat edilmesi gerekir.

2.4.2. Semantik engeller

Semboller ve kelimeler herkes tarafından farklı algılandıklarından dolayı sınırlıdır. Bu durum bir iletişim engeli oluşturur. Dolayısıyla kelime seçiminden kaynaklanan engellere semantik engeller denir, bir kelime sizin için farklı başka biri için farklı anlamlara gelebilir. İletişim kısaca anlamı paylaşarak, ortak hale getirme süreci olarak tanımlanabilir, anlam; duygusal ve düşünsel planda ortak amaçlar üzerinde yoğunlaşmanın ürünüdür.¹²¹

- i Dersi anlatırken öğrencilerin duyabileceği bir ses tonu kullanıyor muyum?
- ii Dersi anlatırken öğrencilerin daha iyi anlayabilmesi için kısa net ve anlaşılır cümleler kurabiliyor muyum?
- iii Sınıfta dersin işlenmesi sırasında öğrencilerin bir kısmına değil de sınıfın tamamına hitap edebiliyor muyum?
- iv Ders anlatırken vurgu ve tonlamalara dikkat ediyor muyum?

2.4.3. Fiziksel Engeller

Öğretmenin iletişimcinin fiziksel görünüşü, ders araç gereçleri sözlü iletişimde konuşma becerisinin olmamasının yanında çok hızlı konuşma veya mimiklerin iticiliği, ortamdaki ısı, nem durumu fiziksel engeller grubuna girmektedir. Öğrenciler sıra ya da sandalyelerini çevirmeden, arkaya ya da yana dönmeden, yerlerinde otururlarken öğretmenin sunumunu, tahtayı, haritayı, tepegözü ya da kullanılan başka bir aracı rahatlıkla görebilmeli ve izleyebilmelidirler.

Bu dört anahtar noktaya dikkat ederek sınıfını düzenleyen öğretmen, etkili sınıf yönetimi için altyapıyı oluşturmuş demektir. Öğretmen, sınıf alanını nasıl kullanacağını planlarken öncelikle sunumu hangi nokta ya da noktalardan yapacağına karar vermelidir. Öğretmen sınıfı incelemeli, sözel ya da görsel sunumların nerelerden yapılırsa daha etkili olacağını düşünmeli ve karar vermelidir. Öğretme masasının,

¹²¹Mehmet Aydın, *Eğitim Yönetimi*, Hatiboğlu Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1988, s. 173.

öğretmenin yüzünün öğrencilerin yüzlerine dönük olacak şekilde sınıfın önünde ya da yana doğru yerleştirilmesi gerekir. Öğretmen masasının sıralara yakın olması, öğrencileri izlemeye kolaylık sağlar. Ancak, bu durum masada öğrencilerle bireysel çalışma yapılırken, yakındaki öğrencilerin dikkatlerinin dağılmasına da neden olabilir. Öğretmen masası ile öğrenci sıraları arasındaki uzaklığı öğretmen; çalışma yöntemlerine, öğrenci sayısına, sınıfın büyüklüğüne göre ayarlanmalıdır.

Kontrol öğrencinin sınıfın neresinde oturduğu ders süresince etkileşimlerini etkilemektedir. Öğrencinin sınıf içi etkileşimleri ise, onun ne öğrendiği anlamına gelmektedir. Yapılan araştırmalar arka arkaya dizilmiş sıra düzeninde; ilgili öğrencilerin öğretmene yakın sıralarda, kaçmaya; yatkın öğrencilerin kapıya yakın sıralarda, öğrenme isteğinde olan öğrencilerin ön sıralarda, kendine güvenmeyen ve ilgisiz öğrenciler arka sıralarda ve pencere kenarlarında oturduklarını ortaya koymuş. Sınıf içi oturma düzeni, öğretimin sonuçlarını etkileyen çok öner bir faktördür. Öğrenciler gruplar halinde mi, U ya da V şeklinde yoksa arka arkaya dizilmiş sıralar biçiminde mi oturacak? Öncelikli buna karar verilmelidir. Öğretimin konusu ve kullanılacak öğretim yöntemine göre sınıf oturma düzeni değiştirilmelidir. Araştırma sonuçları öğrencinin öğrenmeye yoğunlaşmasının ve öğretmenle etkileşimin niteliğinin sınıf içi davranışlar üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.¹²²

Sıraların sınıfta yerleştirilme biçimlerinin eğitim etkileşimlerine getirilen ve götürülen vardır. Arka arkaya dizilen sıralarda oturan öğrencilerin bulunduğu sınıfta, sınıf yönetimi daha kolay fakat öğrenci sosyalleşmesi daha azdır. Küme, çember, U ya da V şeklinde yerleştirilmiş sınıflarda ise öğrenci sosyalleşmesi daha fazla ancak sınıf yönetimi daha zor almaktadır. Sınıfta öğrencilerin oturtulma biçimi yalnızca bir düzen değil aynı zamanda öğrencilerin bilgiye, öğrenmeye ve birbirlerine karşı konum alışlarıdır. Bu nedenle öğretmen öğretilen konuyu, kullanılacak öğretim yöntemlerini dikkate alarak sınıfının yerleşim düzenini yapılandırmalar.

---

¹²² Gordon, a.g.e, s.55.

2.4.4. Örgütsel Engeller

Okulda öğretmen, öğrenci, idareciler arasındaki hiyerarşik düzenlemeler, görevlerin bazı fonksiyonlarında uzmanlaşma, güç ve otorite, statü ilişkileri ile alakalı engellerdir.

2.4.5. Kanal Ve Araç Engelleri

Öğrenciye iletilecek mesaj yazılı, sözlü, görsel olarak iletilebilir. Bu seçimin yanlışlığından oluşan engeller kanal ve araç engelleri grubuna girmektedir. İlgi ve öğrenme köşelerinin ekonomik şekilleri düşünülebilir. Resim, broşür, yazıların asıldığı duvar panoları; halı veya kilim konmuş albenili kitaplar serpiştirilmiş, bir oturma köşesi düşünülebilir. Bunlar etkili iletişimde birer kanal rolü görecektir. Sınıf ilgi, merkez ve köşelerinin yanında, öğrenme merkezleri de olmalıdır. Sınıf düzeyi yükseldikçe, bu merkezlerin sınıftaki sayısı azalır, okuldaki sayısı artmaktadır.¹²³

2.4.6. Ekonomik, Coğrafik Ve Zamana Dayalı Engeller

Mesajın alınış zamanı üzerine zamanın etkisi, parasal bedeli ve konum farklılıklarına dayanan engeller. Farklı coğrafya ve kültürde yaşamış olan bir öğretmenin vereceği mesajların algılanmamasından oluşabilecek engellerdir.

2.4.7. Teknolojik Engeller

Teknolojik gelişmelerin hızla arttığı bir gerçektir. Bilgisayar eğitim- öğretim açısından önemli bir yer taşımaktadır. Dolayısıyla teknoloji eksikliğine dayalı engeller ortaya çıkmaktadır.¹²⁴ İletişim sürecinde bir mesajın karşı tarafa iletilirken istenilen doğrulukta mesaj kesintiye uğramadan alıcıya ulaşmasıyla birlikte, rol, statü ve kuralların dikkate alınarak istenilen tepkiyi oluşturmak etkili bir iletişimi gerçekleştirmek oldukça zor özel bir yetenek isteyen bir süreç olma özelliği taşır. Bu

¹²³ Başar, a.g.e, s.31.

¹²⁴ Erdoğan, a.g.e, s.25.

nedenle öğretmen öğrenci ile iletişime girerken öğrencinin durumuna ihtiyacına uygun hareket etmek zorundadır. Ancak bu şekilde öğrenciden istenen tepkiler alınabilecektir. Sınıf ortamında Psikolojik, Fizyolojik, semantik engeller ne kadar aza indirgenirse daha iyi bir iletişim ortamı sağlanacaktır.

2.4.8. Sınıf İçi Etkili İletişim

Yapılan son araştırmalar, grup karşısında konuşmanın pek çok kişi için korkulu rüya olduğunu ortaya çıkarmıştır. Eğer olağanüstü bir kişi değilseniz, grup karşısında konuşmaya kalkıştığınız zaman dizlerinizin titrediğini, sesinizin çatallaştığını, başınızın ağrımaya başladığını görürsünüz. Gözleriniz kontrolünüzün dışında açılıp kapanır ve hiçbir neden olmadığı hâlde belleğiniz sizi terk eder; söylemek istediklerinizi bir türlü hatırlayamazsınız. Konuşma korkusunun çok yaygın olmasına karşın; toplumun kişilerde en çok takdir ettiği yeteneklerden biri, bireylerin grup karşısında etkili ve güzel konuşmasıdır. Bunun da ötesinde, diğer yetenekleri açısından pek fark bulunmayan bireylerden, fikirlerini diğerlerine açık seçik iletebilenlerin daha başarılı oldukları saptanmıştır. Uzmanlar, konuşmayı sadece bir yetenek değil; aynı zamanda, beceri olarak ele alınca, bu gücün eğitimle geliştirilebileceği gerçeği ortaya çıkar. Bu durumda: "Konuşmanın Tanrı Vergisi" olduğu görüşünü bir yana bırakarak, burada anlatılan ilkelere bağlı kalarak, bu becerinizi geliştirmeğe çalışabilirsiniz.

, Okulda öğrencilere bazı dersleri severek dinlerken bazı dersler hiç ilgilerini çekmez. Bazı derslere öğrenci katılırken belli derslere hiç katılmaz. Ödevlerini hiç aksatmadan yaptığı ders vardır. Ödevine hiç bakmadığı ders vardır. Şöyle bir düşündüğünüzde hayatınız boyunca önyargılı olduğunuz belli dersler olduğunuzu göreceksiniz. Sıraladığımız şeyler neden kaynaklanmaktadır? Sınıfta yapılan bazı sunuşlar çok etkili olurken, beğenilirken bazı sunuşlar öğrencinin sıkılmasına ve dersten uzaklaşmasına engel olur. Öğretmen sınıfta öğrenci için etkileyici bir modeldir.¹²⁵ Sunuşun başarılı olmasında birçok etken vardır. Sunuşun amacı, hedef kitlesi, konuşmacı, fiziksel çevre düzenlemesi, zamanlama, sunuş tekniği, kullanılan araç-

¹²⁵ Şişman, a.g.e, s.151.

gereçler öğrenci ile kurulan etkileşim sunuşun başarılı olmasını etkileyen değişkenlerdir.

2.4.8.1. Sunuş Öncesi Hazırlıklar

Etkili bir sunuş öncesinde yapılması gereken belli hazırlıklar vardır. Öğretmen öncelikle öğrenciye yapacağı her sunuşta bir model olduğunu unutmamalıdır.¹²⁶ Hedef kitle olan öğrenciler hakkında bilgi sahibi olma dersin anlatış şeklini etkileyecektir. Sınıfın bilgi düzeyinin bilinmesi kullanılacak örneklerin belirlenmesine yardımcı olacaktır. İçeriğin belirlenmesi yapılması gereken ön hazırlıklardan sayılabilir. Anlatılacak dersin planı konunun belirlenmesi, yapılacak örnekler tespit edilerek içerik tespiti yapılmış olacaktır. Ortamı düzenleme önceden yapılması gereken hazırlıklar arasında yer alır.

2.4.8.2. Sunuşun Amacının Belirlenmesi

Sunuşun amacı nedir? Sınıfa bilgi vermek mi, sınıfın bir şeye ikna edilmesi mi, tartışma yapmak mı yoksa bunların ortak karışımı bir şey ortaya koymak mı? Amaç belirlenmesi sunuşun ne için yapılacağı ortaya konmuş olacaktır. Eğer öğrenciler yapılacak sunuşun amacını biliyorlarsa o dersten ne alması gerektiğini alacağı bilgiyi nasıl kullanacağını belirleyecektir. Öğrencinin derse katılımının sağlanabilmesi için sunuş amacı açık bir dille ifade edilmelidir. Sunuş amacı anlaşıldığı takdirde öğrencinin öğretmenle iletişime geçmesi kolaylaşacaktır.

2.4.8.3. Sunuş yapılacak Öğrenci Grubunun Tanınması

Yaptığımız konuşmanın türü ne olursa olsun, hedefimiz diğer kişilerle iletişim kurmaktır. Yani söylemek istediklerimizin dinleyici durumunda olanlar tarafından paylaşılması gerekir. Bu durumda konuşmacıların temel sorumluluğu, mesajlarını dinleyicilerinin anlayacağı şekle sokmaktır

¹²⁶ Münire Erden, *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Alkım Yayınları, Ankara, 1998, s.75.

İnsan ilişkilerinde başarılı olmak için insanın doğasını iyi tanımak gerekir. Başarılı bir iletişimde bulunabilmek için insanın bu ilişkiden beklentilerini anlayabilmek gerekir. İnsanlar oldukları gibi kabul edilmek, söyledikleri ve yaptıklarının onaylanması ve değerlerinin bilinmesini isterler.¹²⁷ İnsanlarla konuştuğumuz zaman önce ihtilafı noktalardan başlamamak gerekir. Anlaştığımız, birleştiğimiz noktalar üzerinde durarak, bunları takviye ederek başlamalıyız.¹²⁸

İyi bir iletişimde bulunmak için karşımızdaki insanın gereksinmelerini anlayabilmek ve ona uygun davranabilmek gerekir. Covey şöyle der: "insanlar arasındaki ilişkilerde öğrendiğim en önemli ilkeyi bir tek cümlede özetlemem gerekseydi şöyle derdim: önce anlamaya çalışın sonra anlaşılmaya. Bu ilke insanlar arasındaki etkili iletişimin altın anahtarıdır."¹²⁹

Etkili iletişim bir kaynaktan ise şöyle tanımlanmıştır. Temelinde farkında olma ayrıntılı olarak iç ve dış dünyanın bilincinde olma yatan iletişim. Kişinin kendini bilmesi, onun kendi algılama, yorumlama, yansıtma, duygu ve arzularının farkında olması demektir. Karşısındakinin farkında olan kişi ise onun davranışının nasıl bir iç dünyayı yansıttığını onun deneyimlerinin ve yaşantılarının ne olduğunu anlar.¹³⁰

Mesajlarını dinleyicilerin anlayacağı şekle sokabilmek için, konuşmacıların ellerinden geldiğince onlar hakkında çok bilgiye sahip olmaları gerekir. Dinleyiciler hakkında bilgi edinmenin iki güvenilir yöntemi vardır: Birinci yöntem, dinleyicilerin yaş, cinsiyet, rütbe, tecrübeleri gibi özelliklerden hakaret ederek; konuşmacının dinleyicilerin kendisine benzemeyen yönlerini analiz etmesidir. Eğer bu özelliklerden bir ya da bir kaçını sizi dinleyicilerinizden ayırıyorsa, ayrımları ortadan kaldırmak için özel dikkat harcama ve onlardan biri olduğunuzu hissettirme durumundasınızdır. İkinci yöntem ise, daha önce hiç yüz yüze gelmediğiniz dinleyici gurubu hakkında arkadaş ya da meslektaşlarınızdan bilgi toplamanızdır. Belki de meslektaşlarınızdan bazıları bu

¹²⁷ Giblin Les, *İnsan İlişkilerinde Kendine Güven Ve Güç Elde Etmenin Yolları*, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1995, s.71.

¹²⁸ Camegie Dale, *Dost Kazanma Ve İnsanlar Üzerinde Tesir Yapma Sanatı*, Kitsan Yayınları, Sosyal Bilimler Dizisi, Ankara, 1989, s.55

¹²⁹ Covey, a.g.e, s.252.

¹³⁰ Doğan Cüceloğlu, *Yetişkin Çocuklar*, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1997, s.79

grupla daha önceden iletişimde bulunmuştur ve size onlar hakkında bilgi verebilir. Diyelim ki bir gruba bilgi vermek üzere konuşma hazırladınız. Daha önceden arkadaşlarınızla yaptığınız görüşmelerden bu grubun konuşmacılara çok fazla soru sorduğunu öğrendiniz. Bu durumda, dinleyicilerin soru yağmuruna baştan hazırsınız demektir. Fakat bu bilgiye sahip olmadan konuşma görevini yerine getirmeye kalkışırsanız düşeceğiniz durum her hâlde pek iç açıcı olmayacaktır.

Bunların dışında algılama ve öğrenmeyi doğrudan etkileyen başka hedef kitle (öğrenci) özellikleri de vardır. Öğrencilerin bilgi düzeyleri yetenekleri ilgi alanları ön bilgi, miktarları, güdülenme durumları ve öğrenme biçimleri gibi etkenlerde olabildiğince dikkate alınmalıdır. Ancak tüm bunları yapabilmek için öğretmen öğrenciler hakkında önceden bilgi toplamalıdır. Hiç tanınmayan bir öğrenci grubuna sunuş yapmak genellikle zordur ya da başarı olasılığı şansa bırakılmış demektir.¹³¹

2.4.8.4. Sunuş Yapan Öğretmenin Durumu

Belli bir konuyu anlatan öğretmenin genel kültürü geniş, alan bilgisi iyi olan, sunuş becerileri yeterli birisi olması gerekir. Öğretmen, sürekli "ben buradayken", "ben şuradayken" şeklindeki "ben" le başlayan konuşmalardan kaçınmalıdır. Dinleyicilerine ve fikirlere saygılı olmalı, karşı tavır göstermemelidir. Konuşmacı olarak dinleyicinin fikirlerine karşı olsa dahi sakın davranıp fikirlerine saygı göstermelidir.

Aksi hâlde dinleyiciden tepki alınır. Bu tepki tüm dinleyicilere yayılır. Grupta fark edilmek istenenleri tespit ederek onlara uygun davranışlar göstermelidir. Dinleyicinin geneli dinlemeye gelmiştir. "Anladınız mı? " yerine "anlatabildim mi? " demelidir. Dinleyicileri uyutmadan dinletmek konuşmacının marifetidir. Dinleyici, konuşmadan yararlandığı oranda dinler ve takdir eder. Konuşmacı; grup içinde konuyu bilenlerle paylaşım göstermeli, örnekleriyle inandırıcı olmalı, dinleyicilerin ihtiyaçlarına cevap verebilmelidir. Konuşmacı dinleyicinin ilgisinin olup olmadığını soru

¹³¹ Ali Şimşek, "Eğitsel iletişim Teknikleri Açısından Sunuşları İyileştirmenin Yolları", *Kurgu Dergisi*, S:18, 2001, s.s.177-186.

sormalarından, vücut dillerinden anlar. Soru soran veya güzel bir fikir söyleyenin ortam müsaitse sırtı sıvazlanarak temas sağlanır. Konuşmacı karşısındakilerin bir sürü olmadığını hiç aklından çıkarmamalıdır. Sonuçta iyi bir konuşmacı grubun psikolojisini ve nabzını tutması gerekir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SINIF İÇİ ÖĞRETMEN- ÖĞRENCİ İLETİŞİM
ANKETİNİN UYGULAMASI

3.1.UYGULAMA İLE İLGİLİ GENEL AÇIKLAMALAR

3.1.1.Uygulamanın Amacı

Uygulamanın amacı sınıf içi öğretmen -öğrenci iletişim düzeyinin öğrenci başarısı üzerine etkilerini araştırmaktır. Eğitim faaliyeti iletişim üzerine kurulmuştur. Eğitim örgütlerinin en önemli görevi öğrencilerine gerekli olan bilgileri sunmak ve bunların öğrenciler tarafından en üst düzeyde algılanmasını sağlamaktır. Bilginin karşı tarafa iletimi ise iletişim kalitesi ile doğru orantılıdır. Kaliteli bir eğitim ve öğretim hizmetinin üretilmesi eğitim organizasyonlarının en önemli üyeleri olan müdür, öğretmen, öğrenci arasındaki kurulan iyi bir iletişimin ürünüdür. Verdiğiniz bilgi ne kadar nitelikli olursa olsun öğrenci ile iyi bir iletişim kurulamazsa bu bilginin öğrenci tarafından anlaşılmadığı görülecektir.

Öğretmen öğrencilere göndereceği mesajın önemine inanmalı ve bunu belirli bir amaç için yaptığının farkında olmalıdır. Öğrencilere göndereceği mesajın dilinin ve içeriğinin öğrenci tarafından anlaşılabilir, açık, net ifadeler olduğuna dikkat etmelidir. Mesajı gönderen öğretmenin öğrencinin gelişim ve eğitim düzeyine uygun olmalıdır. Mesajı iletirken göze, kulağa ve diğer duyu organlarına hitap edebilen kanallar bulmalı ve kullanılmalıdır. Öğretmen öğrencilerin gerektiği zaman kendisi ile iletişim kurabilmesini sağlayıcı kanallar açmalıdır. Öğretmen aynı zamanda etkili bir dinleyici olabilmelidir. Öğretmen kendisini hep mesaj gönderen kişi olarak düşünmemeli öğrencilerden ileti gelebileceğini kabul etmeli ve bu iletilere açık olduğunu göstermelidir. Bu yaklaşımda öğretmen ile öğrenci arasında çift yönlü bir iletişimin oluşmasına katkıda bulunacaktır. Öğretmen ile öğrenci çift yönlü bir iletişimle hem alıcı hem verici duruma geçebilecektir. Öğretmen ile öğrencinin sağlıklı bir iletişim kurmaları için birbirlerini iyi tanımaları önemli bir yere sahiptir. Sınıf yönetiminde duyguları yansıtan beden dilinin de önemli yeri vardır. Bir oyuncunun işini yaparken jestler ve mimikler gibi vücut hareketlerini iyi yapabilmesi ne ölçüde etkili ise sınıf yöneticisinin de beden dilini iyi bir şekilde kullanması aynı ölçüde etkilidir.

Bütün bunlardan anlaşılmaktadır ki iletişim eğitim örgütlerinin üzerinde durması gereken önemli bir unsurdur. Eğitimde insan faktörünün öne çıktığı görülmektedir. Öğretmen sınıfta başrol oyuncusu gibidir. Rolünü iyi oynayabilmesi için iyi bir iletişim bilgisine sahip olması gerekmektedir. Öğretmenlerin bu yönde eğitilmesi eğitim öğretim faaliyetlerinin istenen düzeye gelmesinde önemli bir yere sahiptir. Uygulamada amaç sınıf kapısından içeri giren öğretmenin sınıf içerisindeki tüm süreçlerde etkili bir iletişime sahip olmasına katkıda bulunmaktır. Sınıf içinde öğrenciye hitap şekli, öğrenci sorularına cevap vermesi, dili iyi kullanması, problemi olan öğrencilere yardımcı olması araştırma konuları arasında yer almaktadır.

3.1.2. Uygulamanın Kapsamı

Bu uygulama 2003–2004 eğitim -öğretim yılı Eskişehir'de dört adet Anadolu lisesi ve bir dengi özel okul da 9.sınıflar üzerinde sınıf içi öğretmen – öğrenci iletişimi araştırılmıştır. Araştırma 5 okulda ve her okuldan 20 kişi üzerinde toplam 100 kişi üzerinde anket yapılarak tamamlanmıştır.

3.1.3.Uygulamanın Yöntemi

Bu araştırmada genel tarama modeli olarak anket yöntemi uygulanmıştır. Aynı zamanda ilişkisel tarama şekli kullanılmıştır. Daha sonra karşılaştırma yolu ile sonuca gidilmiştir. Korelasyon metodu ile sınıf içi iletişim ile öğrenci başarısı arasında bir ilişki araştırılmıştır. Aynı zamanda her soruya verilen cevapların aritmetik ortalaması çıkartılarak cevaplar üzerinde yorum yapılmıştır.

Tablo:3.39 da öğrenci - öğretmen iletişim anketiyle alakalı toplanan veriler gösterilmiştir. Daha sonra bu tablodan öğrenci iletişim düzeyi ile ilgili en yüksek ortalamadan en düşük ortalama çıkartılarak genişlik bulunmuştur. Bulunan bu sayı yüksek, düşük, orta iletişim düzeylerini belirlemek için üçe bölünmüştür. Elde edilen bu sayı öğretmen-öğrenci iletişim düzeyini belirlemek amacıyla en düşük aritmetik ortalama puanına eklenip, en yüksek puandan çıkartılarak üç gruba ayrılmıştır.

3.1.4.Uygulama Evreni

Bu araştırmanın evrenini, 2003–2004 öğretim yılında Eskişehir'de Anadolu lisesi statüsünde dört okul ve bir dengi özel okul 9.sınıf öğrencileri arasında 100 öğrenci oluşturmaktadır.

3.1.5.Sınırlılıklar

Çalışmamız gerek zaman gerek görev kısıtlan nedeniyle sadece 5 okul 100 öğrenci ve bir ile sınırlı kalmıştır. Araştırmaya sadece 9.sınıf öğrencileri alınabilmiştir.Araştırmanın ana kütesini beş okulda 9. sınıf öğrencisi olan 100 kişiden oluşturmaktadır. Anket sadece Anadolu lisesi ve dengi okullarla sınırlı kalmıştır. Türkiye'nin değişik coğrafyasında yapılması gereken bir çalışma olmasına rağmen Eskişehir ili ile sınırlı kalmıştır. Ankette bağımsız değişken olarak yalnızca öğrencinin birinci dönem not ortalaması alınmıştır. Ankette yalnızca sınıf rehber hocaları değerlendirilmiştir.

3.1.6. Varsayımlar

Anket öğrencilere sınıf ortamında yapılmış sorulara cevaplandırılırken içtenlikle ve hiçbir tesir altında kalmadan cevaplandığı düşünülmüş dolayısıyla sonuçların güvenilir olduğu varsayılmıştır. İstatistik analizde kullanılan yöntem ve tekniklerin mevcut durumun değerlendirilmesine ve çalışmanın amacının yansıtılmasına uygun ve yeterli olduğu varsayılmıştır. Anketi cevaplamak için öğrenciye gerekli olan sürenin verildiği varsayılmıştır. Uygulama için seçilen örneklemin okulların genelini yansıttığı düşünülmüştür. Bağımsız değişkenin fazla olması anketin güvenilirliğini azaltacağı varsayılmıştır. Bu nedenle ankette bağımlı değişken olarak yalnızca öğrencinin birinci dönem ortalaması alınmıştır.

3.1.7.Verilerin Toplanması

Makale, tez, kitap ve araştırmalar incelenmiş alınıarak bu çalışma anketi oluşturulmuştur.Anketin oluşturulmasında kullanılan materyaller şunlardır: Sınıf içi ğrenci-ğretmen iletişim anketi oluşturulmasında tez çalışmasında kullandığı "Yüksek ğretimde ğretim Elemanı ğrenci İlişkilerinde ğrencilerin Beklentileri" konulu anketi ile bulguları incelenmiştir. Evcimen'in "Lise Müdürlerinin İletişim Düzeyi İle ğretmenlerin İş Doyumu Ve ğrencilerle Sınıf İçi İletişim Düzeyi Arasındaki İlişkiler" tezinde kullandığı ğrenci-ğretmen iletişim anketi ve uygulama sonuçları incelenmiş ve araştırmacının kendi amacına uygun gördüğü sorular alınıarak 27 maddelik bir anket oluşturulmuştur.¹³²

Bu anket 9.sınıflar düzeyinde yapılmıştır. Anketin güvenilirlik testleri uygulanmış $\alpha=0,94$ değerleri bulunmuştur.Ankette "beşli likert" ölçeği kullanılmıştır. Her soruya "Tamamen Katılıyorum" (5 puan), "Katılıyorum" (4 puan), "Kararsızım" (3 puan), "Katılmıyorum" (2 puan), "Hiç Katılmıyorum" (1 puan) şıkları konulmuş ve puanlama yapılmıştır.

Anketler SPSS (Statistical package For Social science) programında değerlendirilmiştir. Öğretmenlerin iletişim düzeyleri ile öğrencilerin 2003–2004 yılı not 1. dönem ortalamaları arasındaki ilişkileri araştırmak için korelasyon analizi yapılmıştır. Korelasyon analizinin amacı, iki değişken arasındaki ilişkinin varlığını test etmek ve değişkende meydana gelen harekete diğer değişkenin verdiği tepkinin yönünü göstermektir. Dolayısıyla değişkenler arasında sıkı bir ilişki olup olmadığı korelasyon testi ile ortaya konulmaktadır. Ayrıca ğretmenin iletişim düzey ortalamak ve ğrenci 2003–2004 yılı not ortalamaları alınmıştır. Analizlerde aritmetik ortalamada 1,2 düşük 3 orta ve 4,5 yüksek değer olarak kabul edilmiştir.

¹³² Hülya Evcimen, "Lise Müdürlerinin İletişim Düzeyi İle ğretmenlerin İş Doyumu Ve ğrencilerle Sınıf İçi İletişim Düzeyi Arasındaki İlişkiler", Ankara, H.Ü, S.B.Ü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1998, s.25.

3.1.8.Anket Sorularının Niteliği ve Analizi

Çalışmamızın temel amacı sınıf içi öğrenci-öğretmen iletişiminin öğrenci başarısı üzerine etkilerini araştırmaktır. Dolayısıyla iletişim ile başarı arasındaki ilişkiyi ortaya koymamız gerekmektedir. Bunun için korelasyon analizi yöntemini kullandık. Bilindiği üzere korelasyon analizi kısaca iki değişken arasındaki ilişkinin varlığını test etmeye yarıyordu. Korelasyon analizinin sonucu negatif çıkarsa öğrenci ders başarısı ile sınıf içi öğretmen öğrenci iletişiminin ilişkisinin olmadığı pozitif olduğu takdirde ilişkinin olduğu ortaya çıkacaktır.

Anket formu öğrencinin 1.dönem not ortalaması ile sınıf içi öğretmen öğrenci iletişimi ile alakalı 27 sorudan oluşmaktadır. Bağımsız değişken olarak sadece 1.dönem not ortalaması alınmıştır. Bağımsız değişken olarak gelir düzeyleri, Anne-Baba meslekleri ankete konmuş daha sonra öğrencilerin bu sorulardan dolayı anketi iyi değerlendirmeyeceği düşünülerek anketten bu sorular çıkarılmıştır. Ankette öğrenciler yalnızca sınıf rehber öğretmenlerini değerlendirmiştir.

Soruların içeriği incelendiğinde 3 grup soruyla karşılaşılacaktır. 1.Grup sorular öğretmenin öğrencilerle birebir iletişimini ve ilişkilerini ortaya koyan sorulardan oluşmaktadır. Bu sorular 1,2,3,4,5,6,24 sorulardır. 2.Grup sorular öğretmenin sınıf içi dersini iyi anlatıp anlatamadığını ve sınıfın tümüyle olan iletişimini ortaya koyan sorulardır, Bu sorular 7,8,9,10,11,12,13,14,18. sorulardır. 3.Grup sorular öğretmenin mesleğini severek veya sevmeyerek yaptığını ortaya koyan sorulardır. Bu sorular 15,16,17,19,20,21,22,23,25,26,27 sorulardır.

3.1.9.Genel Bulgular

3.1.9.1.Anket Sorularına Verilen Cevapların Analizi

Anket soruları üç ana grupta incelendi. 1.Grup sorular öğretmen'in sınıf içinde öğrencilerle birebir iletişimiyle alakalı sorular, 2.Grup sorular öğretmen'in ders anlatmasıyla alakalı aynı zamanda sınıfın bütünüyle olan iletişimini gösteren sorular, 3.grup sorular ise de öğretmenlik mesleğinin sevilerek yapılıp yapılmamasıyla alakalı sorulardır. Tablo 3.1 de 1.grup sorulara bakılıp 1,2,3,4,5,6,24 soruların ortalaması alındığında 4.01 bir ortalama çıkacaktır. Daha önce belirttiğimiz gibi 4,5 puanları yüksek iletişim düzeyini göstermektedir. Dolayısıyla anketin ortalama sonucuna göre sınıf rehber öğretmenlerin birebir öğrencilerle olan iletişimleri yüksek düzeyde çıkmaktadır. Tablo 3.1 de 2.grup soruları olan 7,8,9,10,11,12,13,14,18 sorulara verilen puanların aritmetik ortalaması 4.02 olarak çıkmaktadır. Öğretmenlerin sınıf içi ders işlemleri ve sınıf geneli ile olan iletişimleri yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Tablo 3.1 de 3.grup sorular 15,16,17,19,20,21,22,23,25,26,27 sorular incelendiğinde 3,5 gibi bir ortalama görülecektir. Bu sonuç öğretmenlerin genel olarak mesleklerini orta düzeyde severek yaptıklarını ortaya koymaktadır.

Tablo 3.1:Anket Sorularının Aritmetik ortalaması

	N	X		
			Standart Hata	Standart Sapma
1 Soru	100	4,7	0,13	0,57
2.Soru	100	3,8	0,30	1,32
3.Soru	100	3,8	0,28	1,24
4.Soru	100	4,05	0,22	1,00
5. Soru	100	3,6	0,24	1,10
6.Soru	100	4,2	0,22	1,01
7.Soru	100	4,25	0,25	1,12
8. Soru	100	3,8	0,25	1,11
9.Soru	100	3,7	0,25	1,13
10.Soru	100	3,9	0,23	1,02
11. Soru	100	4,15	0,17	0,75
12.Soru	100	4,1	0,30	1,33
13. Soru	100	4,25	0,24	1,07
14.Soru	100	4,25	0,27	1,21
15.Soru	100	2,4	0,30	1,35
16. Soru	100	4,4	0,18	0,82
17.Soru	100	4,25	0,23	1,02
18. Soru	100	3,85	0,29	1,31
19. Soru	100	2,05	0,20	0,89
20.Soru	100	1,95	0,22	1,00
21. Soru	100	2,3	0,27	1,22
22.Soru	100	3,6	0,24	1,10
23.Soru	100	4,2	0,21	0,95
24.Soru	100	3,95	0,22	1,00
25.Soru	100	3,55	0,30	1,36
26. Soru	100	2,2	0,31	1,40
27.Soru	100	4	0,32	1,45
Geçerli N	100			

3.1.9.2.Öğrencilerin I.Dönem Not Ortalamaları

Anket için seçilen öğrencilerin not ortalamaları incelenmiştir. Not ortalamaları 2,5 ile 3,5 arası öğrenciler orta 3,5 ile 4,5 arası öğrenciler iyi 4,5 ve üstü öğrenciler yüksek not ortalamasına sahip demektir. Anket uygulayan öğrencilerin not dağılımları Tablo 3.2 de gösterilmiştir. Tabloya göre ortaya çıkan ankete katılan öğrencilerin %35 orta düzeyde not ortalamasına sahiptir. %50 iyi düzeyde not ortalamasına sahiptir. %15 yüksek düzeyde not ortalamasına sahiptir.

Tablo 3.2:Öğrenci Not Ortalamalarına Göre Dağılım Tablosu

Not Düzeyi	Frekans	Yüzde
2.5-3,5	35	35%
3,5-4,5	50	50%
4,5 ve Üstü	15	15%

3.1.10.İletişim Düzeyi İle Ders Başarısı Arasındaki İlişki

Öğrencilerin 1.dönem not ortalamaları ile sınıf içi öğretmen-öğrenci iletişimi arasında ilişki incelendiği Tablo 3.3.'deki verilere göre %95 güven düzeyinde not ortalamaları ile iletişim düzeyi arasında aynı yönde anlamlı bir ilişki vardır.($R=0,05$) Başka bir ifadeyle öğretmenin öğrenci ile iletişim düzeyi arttıkça öğrenci başarısının arttığı tersi durumda öğrencinin ders başarısının azaldığı söylenebilir. Rehber öğretmenin öğrenci ile iletişimi engelleyen nedenleri ortadan kaldırmaya çalıştığı takdirde öğrencinin derse olan ilgisinin artacağı dolayısıyla ders başarısının artacağı söylenebilir.

Tablo-3.3:İletişim Düzeyi İle Ders Başarısı Arasındaki Korelasyon Tablosu

Korelasyon			
		İletişim Düzeyi	Ders Başarısı
İletişim Düzeyi	Pearson Correlation	1	0,005
	Sig. (2-tailed)	,	0,983
	N	100	100
Ders Başarısı	Pearson Correlation	0,005	1
	Sig. (2-tailed)	0,983	,
	N	100	100

Değişken olarak seçilen ders başarısı ile iletişim düzeyleri arasındaki ilişki, Tek Yönlü Anova Analizi ile incelendiğinde Tablo 3.4.'e göre %95 güven düzeyinde öğretmen-öğrenci iletişim düzeylerinde ölçeklerin uygulandığı okullar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Buna göre Anadolu Liseleri'nin genelinde rehber öğretmen öğrenci iletişiminin olumlu yönde gerçekleşme oranının yüksek olduğu söylenebilir. Aynı zamanda bu sonuç daha önce belirttiğimiz; sınıf içi öğretmen-öğrenci iletişim düzeyi arttıkça öğrenci başarısı artar tezini doğrulamaktadır.

Tablo 3.4:Ders Başarısı İle İletişim Düzeyi Arasındaki İlişkinin Anova Tablosu

	Kareler Toplamı	S.D	Kareler Ortalaması	F
Gruplar arası	2,908	4	0,727	8,096
Gruplar içi	8,53	95	0,089	
Toplam	11,438	99		

3.1.10.1.Öğretmen-Öğrenci Birebir İletişimi İle Ders Başarısı İlişkisi

Öğretmenin öğrenci ile birebir iletişimi ile ders başarısı arasındaki ilişki Tablo 3.5.'deki verilere göre öğretmen-öğrenci birebir iletişimi ile ders başarısı arasında %95 güven düzeyinde aynı anlamlı bir ilişki kurulmuştur.Yani öğretmenin öğrenci ile olan birebir iletişimi arttıkça öğrenci başarısı düşmektedir. Bu sonuç başta söylediğimiz öğretmen öğrenci birebir iletişimi arttıkça öğrenci iletişimi artmaktadır tezini ispatlamaktadır.

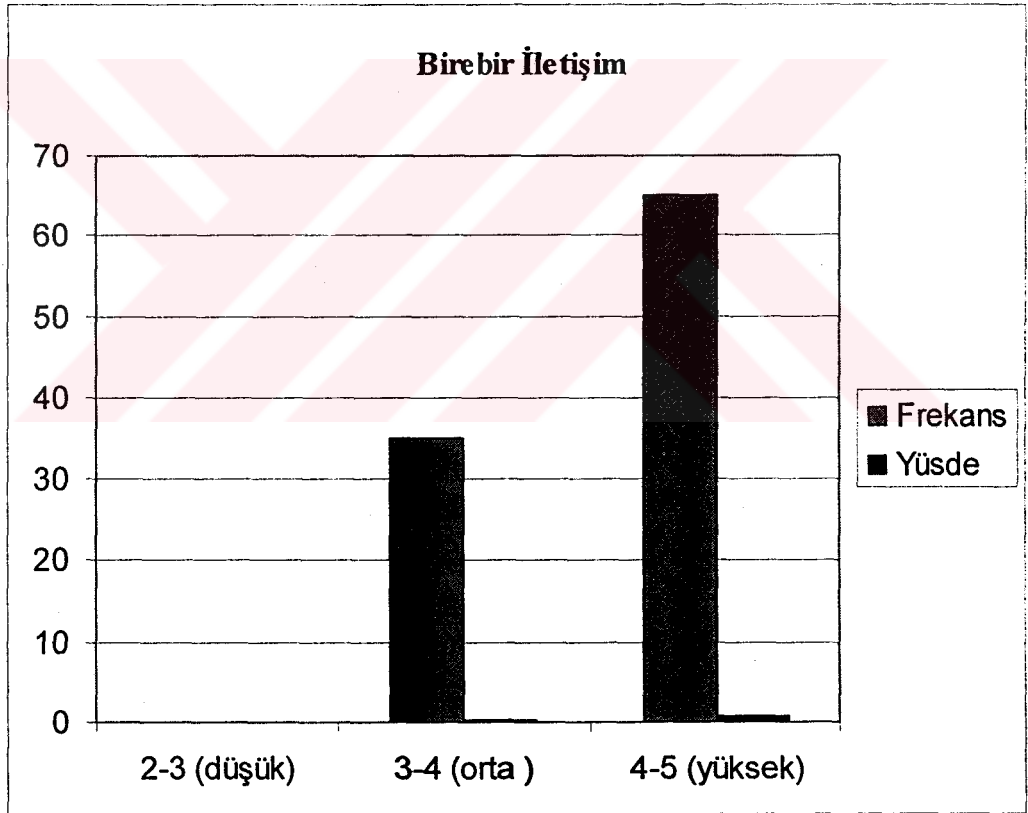
Tablo 3.5:Öğretmen-Öğrenci Birebir İletişimi İle Ders Başarısı İlişkisi İçin Korelasyon Tablosu

Korelasyon			
		Birebir İletişim	1.Dönem Not ortalaması
Birebir İletişim	Pearson Correlation	1	0,12
	Sig. (2-tailed)	,	0,615
	N	100	100
1.Dönem Not ortalaması	Pearson Correlation	0,12	1
,	Sig. (2-tailed)	0,615	,

Ankette yapılan puanlamaya göre 2-3 arası düşük 3-4 arası orta 4-5 arası yüksek iletişim düzeyini göstermektedir. Tablo 3.6.'deki verilere göre öğretmenlerin %35 orta %65 yüksek düzeyde birebir iletişime sahip oldukları söylenebilir.

Tablo 3.6: Birebir İletişim Düzeyi Dağılım Tablosu

İletişim Aralıkları	Frekans	Yüzde
2-3 (düşük)	0	0
3-4 (orta)	35	35%
4-5 (yüksek)	65	65%

Şekil-3-1: Birebir İletişim Düzeyi Grafiği

3.1.10.2.Öğretmenin Ders Anlatımı Ve Sınıf İle Olan İletişimi İle Öğrenci Ders Başarısı Arasındaki İlişki

Öğretmenin dersini iyi anlatması ve sınıf ile olan iletişiminin öğrencinin ders başarısı arasındaki ilişki Tablo 3.7.'deki verilere göre öğretmenin ders anlatımı ve sınıf ile olan iletişimi ile ders başarısı arasında %95 güven düzeyinde aynı yönde anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Bu sonuç en başta belirttiğimiz öğretmenin ders anlatımı ve sınıf ile olan iletişimi ile öğrenci ders başarısı artar tezini ispatlamaktadır.

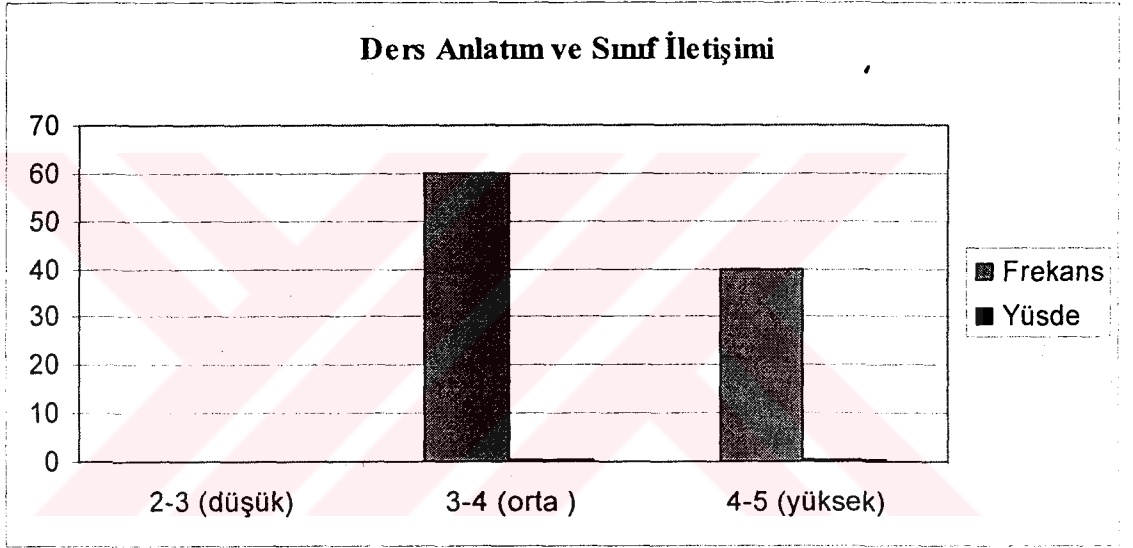
Tablo 3.7: Öğretmenin Ders Anlatımı Ve Sınıf İle Olan İletişimi İle Öğrenci Ders Başarısı Arasındaki İlişkisi İçin Korelasyon Tablosu

Korelasyon			
		1.Dönem Not ortalaması	Ders Anlatım Ve Sınıf İletişimi
Ders Anlatım Ve Sınıf İletişimi	Pearson Correlation	1	0,121
	Sig. (2-tailed)	,	0,611
	N	100	100
1.Dönem Not ortalaması	Pearson Correlation	0,121	1
	Sig. (2-tailed)	0,611	,

Ankette yapılan puanlamaya göre 2-3 arası düşük 3-4 arası orta 4-5 arası yüksek iletişim düzeyini göstermektedir. Tablo 3.8.'deki verilere göre öğretmenlerin %60 orta %40 yüksek düzeyde ders anlatım ve sınıf iletişimine sahip oldukları söylenebilir.

Tablo 3.8: Ders Anlatım Ve Sınıf İletişimi Dağılım Tablosu

İletişim Aralıkları	Frekans	Yüzde
2-3 (düşük)	0	0
3-4 (orta)	60	60%
4-5 (yüksek)	40	40%

Şekil-3.2:Ders Anlatımı Ve Sınıf İletişim Dağılım Grafiği

3.1.10.3.Öğretmenin Mesleğini Sevmesiyle Öğrencinin Ders başarısı Arasındaki İlişki

Öğretmenin mesleğini sevmesi ile ders başarısı arasındaki ilişki Tablo 3.9.'deki verilere göre Öğretmenin mesleğini sevmesiyle öğrencinin ders başarısı arasında %95 güven düzeyinde aynı yönde anlamlı bir ilişki vardır. Yani öğretmenin mesleğini severek yapmasıyla öğrencinin başarısı artmaktadır. Bu sonuç baştaki tezimizi ispatlamaktadır.

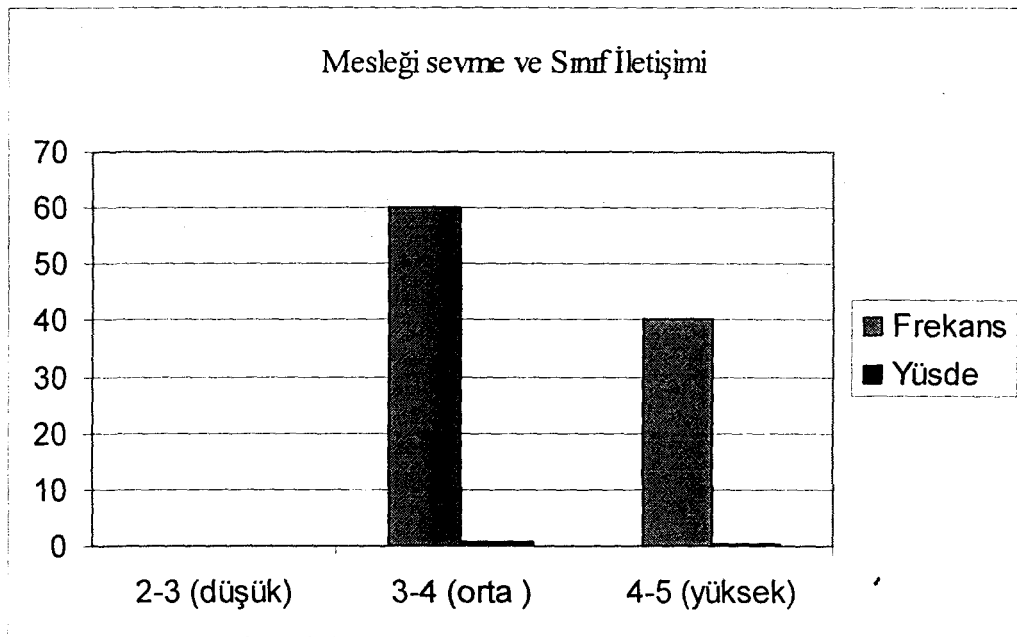
Tablo 3.9: Öğretmenin Mesleğini Sevmeyle Öğrencinin Ders başarısı Arasındaki İlişki İçin Korelasyon Tablosu

Korelasyon			
		Mesleği Sevme	1.Dönem Not ortalaması
Mesleği Sevme	Pearson Correlation	1	0,041
	Sig. (2-tailed)	,	0,864
	N	100	100
1.Dönem Not ortalaması	Pearson Correlation	0,041	1
	Sig. (2-tailed)	0,864	,

Ankette yapılan puanlamaya göre 2-3 arası düşük 3-4 arası orta 4-5 arası yüksek iletişim düzeyini göstermektedir. Tablo 3.10.'deki verilere göre öğretmenlerin %45 orta %55 yüksek düzeyde ders anlatım ve sınıf iletişimime sahip oldukları söylenebilir.

Tablo 3.10:Mesleği Sevme Ve Sınıf İletişimi Dağılım Tablosu

İletişim Aralıkları	Frekans	Yüzde
2-3 (düşük)	0	0
3-4 (orta)	45	45%
4-5 (yüksek)	55	55%

Şekil-3.3: Mesleği Sevme ve Sınıf İletişimi

Eskişehir de dört Anadolu Lisesi ve bir dengi okuldan 20 şer öğrenci alınarak uygulanan anketin ortalama verileri Tablo 3.8’de sonuçları verilmiştir. Daha öncede belirtimiz üzere 1,2 düşük 3 orta ve 4,5 yüksek düzeyde sınıf içi öğretmen-öğrenci iletişimini göstermektedir. Tablo 3.11’deki verileri yorumlayacak olursak 2 okul yüksek düzeyde 3 okul orta düzeyde iletişim düzeyine sahiptir.

Tablo 3.11: Okulların İletişim Düzey Ortalamaları

Okullar	N	x	Standart Sapma	Standart Hata
1	20	4,17	0,25	0,05
2	20	4,12	0,38	0,08
3	20	3,95	0,31	0,07
4	20	3,82	0,21	0,04
5	20	3,75	0,33	0,06
Toplam	100	3,96	0,33	0,03

Bu aşmaktan sonra her soru için verilen cevapların dağılımları aşağıda verilmiştir. Bu sonuçları 3 grup için ele alıp değerlendirelim. Tablo 3.12.'deki sonuç öğretmenin öğrencilere ismi ile hitap etmesi öğrenciyi öğretmenin iyi tanınması bire bir iletişiminin iyi olduğunu gösterir. Tablo 3.12.'deki sonuca göre öğretmenin ismi ile hitap etmesine 5 kişi orta 95 kişi yüksek düzeyde cevaplamıştır. Tablo 3.5.'deki sonuca göre öğretmenin öğrenciye ismi ile hitap etmesi başarıyı arttıran bir unsur olarak görüldüğü bilinmektedir. Öğrenciye isim ile hitap onu tanımanın bir göstergesidir. İletişimin iyi düzeyde kurulması için tanışma ön şart kabul edilebilir. Çıkan bu sonuca göre öğrencilere ismi ile hitap etmenin iyi düzeyde olduğu görülmüştür.

Tablo 3.12:Öğrencilere ismi ile hitap eder (Soru 1)

Puan Aralığı	f	%	kümülatif %
3	5	5	5
4	20	20	25
5	75	75	100
Toplam	100	100	

Öğretmenin bütün öğrencilere karşı hoşgörülü olduğu görülmektedir. Öğretmen öğrencilere karşı taraftar olmalıdır. Öğretmen öğrencinin hata yapabileceğini kabul etmelidir. Hoşgörülü olmak yapılan hataları görmemek değildir. Yapılan hatanın sonuçları ve vereceği zararlar öğrenciye anlatılmalıdır. Tablo 3.13.'deki sonuçlara göre öğrencilerin %5 bu soruya orta düzeyde katılmıştır.%95 bu soruya katılıyorum veya tamamen katılıyorum cevabı vermişlerdir.

Tablo 3.13: Bazı öğrencilere karşı hoşgörülüdür.(Soru 2)

Puan Aralığı	f	%	kümülatif %
3	5	5	5
4	20	20	25
5	75	75	100
Toplam	100	100	

Tablo 3.14.'deki verilere göre 4,5 değerlerini yüksek değerler olarak kabul ettiğimizden %40 orta düzey ve altında bir bir ilgilenme olduğu %60 iyi ve üstü ilgileme olduğu görülmektedir. Tablo 3.5.'deki verilere göre öğretmenin öğrencilerle birebir ilgilenmesi hem öğrenci ile olan iletişimini arttıracaktır hem de öğrenci başarısını arttıracaktır.

Tablo 3.14: Her öğrenci ile tek tek ilgilenir (Soru 3)

	f	%	kümülatif %
1	5	5	5
2	10	10	15
3	25	25	40
4	20	20	60
5	40	40	100
Toplam	100	100	

Tablo 3.15.'deki verilere göre Öğrenci eleştirilerine açık olma eleştiriden rahatsız olmama iletişimin devamı için önemlidir. Öğrencilerin yapıcı eleştirileri öğretmenin gelişimine faydalı olacaktır. Öğrenciler bu soruya %10 katılmıyorum %15 kararsızım %35 katılıyorum %40 tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. Genel itibariyle öğretmenlerin eleştirilere açık olması öğrencilerle birebir iletişimlerinin iyi olmasından kaynaklanabilir. Tablo 3.5.'deki sonuca göre bu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3.15: Öğrenci eleştirilerine açıktır.(Soru 4)

	f	%	kümülatif %
2	10	10	10
3	15	15	25
4	35	35	60
5	40	40	100
Toplam	100	100	

Tablo 3.16.'deki verilere göre Katılmıyorum ve kararsızım diyenlerin oranı %45 oranın da tamamen katılıyorum ve katılıyorum oranı %55 civarında hatayı kabul etme oranı ile kabul etmeme oranı birbirine yakın görülüyor.

Tablo 3.16: Gerektiğinde kendi hatasını kabul eder. (Soru 5)

			kümülatif %
2	20	20	20
3	25	25	45
4	30	30	75
5	25	25	100
Toplam	100	100	

Tablo 3.17.'deki sonuçlara göre öğrencilerin %10 bu soruya katılmıyorum %10 kararsızım %30 katılıyorum %50 tamamen katılıyorum cevabı vermişler. Analize göre %80 oranında önyargı olmadığını görmekteyiz. Tablo 3.5.'deki sonuçlarla örtüşen oranlar olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3.17: Öğrencilere karşı önyargısız davranır. (Soru 6)

	f	%	kümülatif %
2	10	10	10
3	10	10	20
4	30	30	50
5	50	50	100
Toplam	100	100	

Öğrencilere söz hakkı verilmesi öğrencinin iletişim düzeyini artırma adına önemlidir. Bu oran Anadolu liseleri ve dengi özel okullarda öğrencilere söz hakkı verildiğini buda öğrencilerin iletişimlerinin iyi düzeyde olduğu söylenebilir. Tablo 3.18.'deki verilere göre %85 oranında sınıf etkinliklerinin planlamasında öğrenciye söz hakkı verildiği görülmektedir.

Tablo 3.20: Notu bir baskı aracı olarak kullanmaktan sakınır. (Soru 9)

	F		kümülatif %
1	5	5	5
2	10	10	15
3	20	20	35
4	40	40	75
5	25	25	100
Toplam	100	100	

Tablo 3.21.'deki verilere göre %65 oranında öğretmenlerin konuyla alakalı esrilere yer verdiğini görmekteyiz. Konuyla alakalı esrilere yer verilmesi öğrencinin konuya olan ilgisini arttıracaktır. Buda öğrenci başarısını iyi yönde etkileyecektir. Der içinde öğrenci dersten koptuğu anlarda konuyla alakalı esri yapılması öğrencinin tekrar derse yönelmesini sağlayacaktır. Öğretmenin dersi anlatırken konuyla alakalı esrilere yer vermesi öğretmenin dersi iyi anlattığının işaretlerinden birisidir. Tablo 3.6.'deki sonuçlara göre öğretmenin dersini iyi anlatması ve genel olarak sınıf ile iletişiminin iyi olması öğrencinin ders başarısını arttırmaktadır.

Tablo 3.21: Derste konuyla ilgili esrilere yer verir. (Soru 10)

	f	%	kümülatif %
2	10	10	10
3	25	25	35
4	30	30	65
5	35	35	100
Toplam	100	100	

Tablo 3.22.'deki sonuçlara göre öğrencilerin %80 soruya olumlu cevap vermiştir. Bilmediklerini açıkça söylemesi öğrencinin de öğretmene dürüst yaklaşmasını sağlayacaktır. Genelde öğrenciler bilmediklerini sormakta zorlanabilirler. Öğretmenin bu samimi yaklaşımı öğrencilerinde iyi bir yaklaşım sergilemesine yol açabilir. Bu durumda öğretmen öğrenci iletişiminin artmasına sebep olacaktır. Dersine hakim olan öğretmen bilmediği soru olunca açıkça söyler bu kendine güvenin bir ifadesidir. Tablo 3.6.'deki sonuçlara göre dersine hakim olan bir öğretmen öğrencinin ders başarısının artmasına yardımcı olur.

Tablo 3.22: Bir sorunun cevabını bilmiyorsa, bilmediğini açıkça belirtir.

(Soru 11)

	f	%	kümülatif %
3	20	20	20
4	45	45	65
5	35	35	100
Toplam	100	100	

Tablo 3.23.'deki sonuçlara öğretmenin genelde öğrenciyi ilgiyle dinlediği görülmüştür. Öğrenciyi ilgiyle dinleme öğrencinin kendine olan güvenini arttıracaktır. Dinlendiğini bilen öğrenci öğretmenin kendisine değer verdiğini düşünecektir. İyi bir dinleme etkin iletişimin en önemli faktörlerinden biridir. İlgi ile dinlemek beden olarak öğrenciye dönmeniz aynı zamanda iyi bir göz teması ile sağlanabilir.

Tablo 3.23: Öğrencileri ilgiyle dinler. (Soru 12)

	f	%	kümülatif %
1	5	5	5
2	15	15	20
3	5	5	25
4	15	15	40
5	60	60	100
Toplam	100	100	

Tablo 3.24.'deki verilere göre öğrencilerin %80 düzeyde yanlış cevap verseler de öğretmenlerin kendilerini sabırla sözlerini bitirmelerini beklediğini ortaya koymaktadır. Sınıf içinde öğrenciler söz almakta zorlanabilirler. Söz aldıklarında sözlerini bitirmelerini beklememek veya dinlememek öğrencinin dersten soğumasını sağlayabilir. Bu durumda iletişimin kopmasına ve ders başarısını etkileyecektir.

Tablo 3.24:Öğrenciler sorulan soruya yanlış cevap verseler bile, sabırla sözlerini bitirmelerini bekler. (Soru 13)

	f	%	kümülatif %
1	5	5	5
3	15	15	20
4	25	25	45
5	55	55	100
Toplam	100	100	

Tablo 3.25.'deki sonuçlara göre öğrenciler öğretmenlerinin dili kurallarına göre kullandıklarını belirtmişler. Bu sonuç öğretmenin ders anlatım düzeyini de ortaya koymaktadır. Tablo 3.7.'deki sonuçlara göre öğretmenlerin derslerini iyi düzeyde anlatmaları öğrencinin başarısını artırmaktadır. Dil iletişimin kurulmasındaki en önemli faktördür. İyi kullanılan bir dil öğrenciyle iyi bir etkileşime yol açabilir.

Tablo 3.25: Dili kuralına uygun kullanır. (Soru 14)

	f	%	kümülatif %
1	10	10	10
4	35	35	45
5	55	55	100
Toplam	100	100	

Tablo 3.26.'deki verilere göre bu soruya %60 oranında katılmadıklarını söylemişler. Öğretmen neden şikayet eder sınıf içerisinde huzuru sağlayamıyorsa anlattıkları dinlenmiyorsa öğretmen öğrencilerden şikayet edebilir. Dersine hakim ve

cazip hale getirebilen bir öğretmen öğrencilerden şikayet etmez. Olumsuz bir soru olduğu dikkate alındığı düşünülürse öğretmenlerin %60 oranında öğrencilerden şikayet etmedikleri ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3.26: Öğrencilerden sürekli şikayet eder.(Soru 15)

	f	%	kümülatif %
1	35	35	35
2	25	25	60
3	10	10	70
4	25	25	95
5	5	5	100
Toplam	100	100	

Tablo 3.27.'deki verilere göre öğrencilerin %90 öğretmenlerinin kendilerine nazik davrandığını ortaya koymaktadır. Öğretmenleri kendisine nazik davranan bir öğrenci öğretmenini ve dersini sever dersi seven ve derse karşı istekli olan bir öğrencinin Tablo 3.7.'deki sonuçlara göre ders başarısı artar.

Tablo 3.27: Öğrencilere karşı nazik davranır. (Soru 16)

	f	%	kümülatif %
2	5	5	5
3	5	5	10
4	35	35	45
5	55	55	100
Toplam	100	100	

Tablo 3.28.'deki verilere göre öğrenciler öğretmenlerin sınıfta %85 oranında sakin ve sabırlı oldukları düşünülebilir. %15 kadar öğrenci ise öğretmenlerin bu tutumuna kararsız ve olumsuz cevap vermiş. Sakin ve sabırlı bir öğretmen öğrenciyi derse devamını sağlar ve derse karşı istekli olmasını sağlar. Derse karşı istekli olan bir öğrencinin Tablo 3.7.'deki sonuçlara göre ders başarısı artar.

Tablo 3.28: Sınıfta sakin ve sabırlı davranır. (Soru 17)

	f	%	kümülatif%
1	5	5	5
3	10	10	15
4	35	35	50
5	50	50	100
Toplam	100	100	

Tablo 3.29.'deki verilere göre %70 oranında öğrenciler öğretmenlerin kendilerini derse teşvik ettiğini söylemektedirler. Derse karşı teşvik edilen bir öğrenci o derse daha çok çalışır ve ilgi gösterir Tablo 3.7.'deki verilere göre bu öğrencinin başarısını artırır.

Tablo 3.29: Derse karşı ilgisiz öğrencileri derse teşvik eder (Soru 18)

	f	Percent	kümülatif%
1	10	10	10
2	5	5	15
3	15	15	30
4	30	30	60
5	40	40	100
Toplam	100	100	

Tablo 3.30.'deki verilere göre öğrencilerin %70 oranında bu soruya katılmadıklarını görüyoruz. Problemler öğrencilerden şikayet eden ve bu öğrencilerin kendi sınıfına gönderildiğini düşünen bir öğrenci mesleğini sevdiği düşünülemez. Tablo 3.9.'deki verilere göre mesleğini sevmeyen bir öğretmenin öğrencilerinin ders başarılarının yükselmesi düşünülemez.

Tablo 3.30:Problemlı öğrencilerin hep kendi sınıfına gönderildiğini düşünür.

(Soru 19)

	f	%	kümülatif %
2	5	5	5
3	25	25	30
4	40	40	70
5	30	30	100
Toplam	100	100	

Tablo 3.31.'deki verilere göre öğrencilerin %70 öğretmenlerinin kendilerinden usandığına katılmamaktadır. Mesleğini seven ' bir öğretmenin öğrencilerden usanması mümkün değildir Tablo 3.9.'deki verilere göre böyle öğretmenlerin öğrencilerinin ders başarısı artmaktadır.

Tablo 3.31:Öğrencilerle çalışmaktan usanmış gibi davranır. (Soru 20)

	f	%	kümülatif %
1	40	40	40
2	30	30	70
3	15	15	85
4	15	15	100
Toplam	100	100	

Tablo 3.32.'deki sonuçlara göre %60 oranında öğrenciler öğretmenlerin her davranışı cezalandırma gibi bir eğilimlerinin olmadıklarını söylemişler.

Tablo 3.32: Her kuraldışı davranışımızı cezalandırır. (Soru 21)

	f	%	kümülatif %
1	35	35	35
2	25	25	60
3	15	15	75
4	25	25	100
Toplam	100	100	

Tablo 3.33.'deki verilere göre öğrencilerin %65 oranında öğretmenlerinin belli davranışları görmezlikten geldiklerini söylemektedirler. Belli davranışları görmeme olumlu olurken yanlış olduğu düşünülen aykırı bazı davranışları görmeme öğrenci aleyhine olabilir.

Tablo 3.33: Bazı kuraldışı davranışımızı görmezlikten gelir. (Soru 22)

	f	%	kümülatif %
1	10	10	10
3	25	25	35
4	50	50	85
5	15	15	100
Toplam	100	100	

Tablo 3.34.'deki verilere göre öğrencilerin öğretmenlerinin her soruyu cevaplamaya çalıştıklarını söylemektedirler. Mesleğini seven bir öğretmen öğrencilerinin derse olan ilgilerini kırmamak için her soruya cevap vermeye çalışır. Sorularına cevap verilen bir öğrenci Tablo -3.9.'deki verilere ders başarısı artar.

Tablo 3.34: Öğrencilerin her sorusunu cevaplamaya çalışır. (Soru 23)

	f	%	kümülatif %
2	5	5	5
3	20	20	25
4	25	25	50
5	50	50	100
Toplam	100	100	

Tablo 3.35.'deki verilere öğrencilerin %70 öğretmenlerin kendilerine arkadaş gibi davrandığını göstermektedir.

Tablo 3.35: Öğrencilere arkadaş gibi davranır (Soru 24)

	f	%	kümülatif %
2	10	10	10
3	20	20	30
4	35	35	65
5	35	35	100
Toplam	100	100	

Tablo 3.36.'deki verilere göre %50 oranında öğretmenlerinin davranışlarıyla öğrenci ile bir arada bulunmaktan memnun olduğunu kalan %50 ise bu konuda kararsız ve buna katılmadıklarını söylemişler. Bu kesim öğretmenlerden aldığı sözlü, sözsüz mesajlar sonucunda bu kanıya vardığı söylenebilir.

Tablo 3.36: Öğrencilerle bir arada olmaktan çok memnun olduğunu davranışlarıyla gösterir. (Soru 25)

	f	%	kümülatif %
1	10	10	10
2	10	10	20
3	30	30	50
4	15	15	65
5	35	35	100
Toplam	100	100	

Tablo 3.37.'deki verilere göre Öğrenciler öğretmenlerinin öğretmekten bıkmış gibi davrandığına %75 oranında katılmıyor. Soru olumsuz bir soru olduğunu dikkate almamız gerekiyor.

Tablo 3.37: Öğretmekten bıkmış gibi davranır. (Soru 26)

	f	%	kümülatif %
1	55	55	55
2	20	20	75
3	15	15	90
4	10	10	100
Toplam	100	100	

Tablo 3.38.'deki verilere göre öğrencilerin %75 öğrencilerin öğretmenlerin sınıftaki ilişkileri üst düzeyde tutmaya çalıştıklarını söylemektedirler. Bu şekilde davranan öğretmenlerin mesleklerini severek yaptıklarını göstermektedir. Bu şekilde davranan öğretmenin Tablo 3.9.'deki verilere göre öğrencilerinin ders başarısı artmaktadır.

Tablo 3.38: Öğrencilerle sınıftaki ilişkilerinin en üst düzeyde olması gerektiğini düşünür. (Soru 27)

	f	%	kümülatif %
1	15	15	15
3	10	10	25
4	20	20	45
5	55	55	100
Toplam	100	100	

3.2.OKULLARIN İLETİŞİM DÜZEYLERİNİN ANALİZİ

Yapılan araştırma sınıf içi öğretmen öğrenci iletişim düzeyinin öğrenci başarısı üzerine etkileri araştırılmıştır. Burada öğrenci başarısı dereken sınıf içerisinde dersi algılama ve anlama ölçülmeye çalışılmıştır. Yapılan korelasyon analizinden ders başarısı ile iletişim düzeyi arasında 0,983 gibi yüksek düzeyde ilişki olduğu görülmektedir. Buradan anlaşılacağı üzere sınıf içi öğrenci öğretmen iletişim düzeyi arttıkça öğrenci başarısı artmakta düşüğe de öğrenci başarısı düşmektedir. Öğretmen-öğrenci iletişim anketi 27 maddeden oluşmuştur. Her maddeye en çok 5 puan verileceğinden bu ankete ilişkin aritmetik ortalamalar $27 \times 5 = 135$ üzerinden hesaplanmıştır. Bu puana göre, öğretmen-öğrenci iletişim düzeyinin belirlenmesinde şu yöntem belirlenmiştir. Alınabilecek en yüksek puan olan 135 ten alınabilecek en düşük puan olan 27 çıkarılmış, bulunan sayı beşli ölçek kullanıldığından beşe bölünmüştür. Bulunan rakam olan 21,6 27 ye'ye ve daha sonra elde edilen rakamlara eklenerek 27-48,6 arası puan alan çok düşük iletişim düzeyi, 48,6-70,3 arası puanlar düşük iletişim düzeyi, 70,4-92 arası puanlar orta iletişim düzeyi, 92,1-113,7 arası puanlar yüksek iletişim düzeyi ve 113,8-135 arası puanlar çok yüksek iletişim düzeyi olarak yorumlanmıştır. Bu bulgulara göre iletişim düzeyi çok yüksek, düşük ve çok düşük olan bir liseye rastlanmamıştır. İletişim düzeyi 2 lisede yüksek, 3 lisede orta düzeyde çıkmıştır. Bu sonuç 5 Anadolu lisesi ve bir dengi özel okulda iletişim düzeyinin istenilen seviyede olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Öğretmen-öğrenci iletişim düzeyi anketiyle toplanan veriler Tablo:3.36 de verilmiştir. Bu tabloda yer alan öğretmen-öğrenci iletişimi ile ilgili sayısal verilerle belli bir yargıya varılmıştır.

1. Öğretmen-öğrenci iletişim düzeyi ile ilgili olarak en yüksek aritmetik ortalama puanından en düşük aritmetik ortalama puanı çıkartılarak genişlik bulunmuştur.

$$98,54-85,23=13,31$$

2. Bulunan bu sayı yüksek,orta ve düşük iletişim düzeylerini belirlemek amacıyla üçe bölünmüştür.

$$13,31:3=4,43$$

3. Elde edilen bu sayı öğretmen-öğrenci iletişim düzeyini belirlemek amacıyla en düşük aritmetik ortalama puanına eklenip, en yüksek puandan çıkartılarak üç gruba ayrılmıştır.

$$85,23+4,43=89,66$$

$$89,66+4,43=94,09$$

$$94,09+4,43=98,52$$

Buna göre iletişim düzeyi puanlarının aritmetik ortalamaları 85,23 ile 89,66 arası olan öğretmen-öğrenci iletişim düzeyi düşük, 89,66 ile 94,09 arası orta, 94,09 ile 98,52 arası yüksek olarak değerlendirilmiştir. Bu sonuca göre iki okul yüksek üç okul orta iletişim düzeyine sahiptir. Bu sonuçlar Tablo:3.39 de ayrıntılı gösterilmiştir.

Tablo:3.39:Okulların Öğretmen-Öğrenci İletişim Düzeyi tablosu

	Öğretmen-Öğrenci İletişim Puanı (X=135 Üzerinden)	Öğretmen-Öğrenci İletişim Düzeyi
Özel Ertuğrulgazi Lisesi	97,54	Yüksek
Tepebaşı Anadolu Lisesi	97,02	Yüksek
Muzaffer Çil Anadolu Lisesi	91,04	Orta
Fatih Anadolu Lisesi	92,52	Orta
Kılıçoğlu Anadolu Lisesi	93,01	Orta

3.3. ARAŞTIRMANIN DEĞERLEMESİ VE YORUMU

Araştırmaya başlarken hipotezlerimiz şunlardı. Sınıf içi öğretmen-öğrenci iletişimi artınca öğrenci başarısı artar. Öğretmenin öğrencilerle birebir iletişimleri artınca öğrenci başarısı artar. Öğretmenin dersi anlatış şekli dersine hakim olması ve sınıf ile olan iletişimleri öğrenci başarısını arttırmaktadır. Bu anket 9.sınıflar düzeyinde yapılmıştır. Anketin güvenilirlik testleri uygulanmış $\alpha=0,94$ değerleri bulunmuştur. Ankette "beşli likert" ölçeği kullanılmıştır. Her soruya "Tamamen Katılıyorum" (5 puan), "Katılıyorum" (4 puan), "Kararsızım" (3 puan), "Katılmıyorum" (2 puan), "Hiç Katılmıyorum" (1 puan) şıkları konulmuş ve puanlama yapılmıştır. Anketler SPSS (Statistical package For Social science) programında değerlendirilmiştir.

Öğrencilerin 1.dönem not ortalamaları alınarak sınıf öğretmen-öğrenci iletişimi ile öğrenci ders başarısı arasında ilişki araştırılmıştır. Ders başarısı ile sınıf içi öğretmen-öğrenci iletişimi arasında korelasyon testi yapılmıştır. Tablo-3.3.'deki veriler bakıldığında ($R=0,05$) sınıf içi öğretmen-öğrenci iletişimi ile ders başarısı arasında aynı yönde anlamlı bir ilişki ortaya çıkmıştır. Bir başka deyişle sınıf içi öğretmen-öğrenci iletişimi arttıkça öğrenci başarısı artar düştükçe öğrenci başarısı düşer. Başarıdan kastedilen öğrenci 1.dönem not ortalamalarıdır. Tablo 3.4.'deki anova testinin verilerine göre %95 güven düzeyinde okulların iletişim düzeyi ölçekleri arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Başka bir ifadeyle Anadolu liseleri arasında öğretmen-öğrenci iletişimi olumlu düzeydedir. Bu sonucu pekiştirmek için anket soruları gruplandırılmıştır. 1.Grup sorular öğretmenin öğrencilerle birebir iletişim düzeyini ortaya koyan sorulardır. 2.grup sorular ise öğretmenin ders anlatımı aynı zamanda sınıf ile öğretmen iletişimini ortaya koyan sorulardır. 3.Grup sorular ise öğretmenin mesleğini sevip sevmediğini ortaya koyan sorulardır. 1,2,3 grup sorularla öğrenci ders başarısı arasında bir ilişki aranmıştır. Tablo 3.5.'deki verilere göre ($R=0,12$) öğretmenin öğrencilerle birebir iletişimi ile öğrenci ders başarısı arasında aynı yönde anlamlı bir ilişki vardır. Bilindiği üzere R değeri 1'e yaklaştıkça aynı yönde -1'e yaklaştıkça ters yönde bir ilişki vardır.

Tablo 3.5.'deki verilere göre öğretmenin öğrencileriyle birebir ilgilenmesi, öğrencilerini tanıması derslerini dinlemesi öğrencilerin ders başarısını arttırdığı söylenebilir. Tablo 3.1.'deki sonuçlar incelendiğinde öğrencilerin iletişim düzeyine verilen puan ortalaması 3,6 orta düzeyde iletişime sahiptir. Tablo 3.2.'deki sonuçlara göre öğrencilerin not ortalamaları 3,8 görülmektedir. 3,5-4,5 arası ortalama iyi kabul edilmektedir. Başka bir deyişle ankete katılan öğrencilerin not ortalamaları iyi düzeydedir. Tablo 3.7.'deki verilere göre öğretmenin dersi iyi anlatması derse hakim olması bunun yanında sınıf ile iyi bir iletişim kurması öğrencinin ders başarısını arttırmaktadır. Öğrencinin dersi iyi anlatan bir öğretmene güven duyacağı söylenebilir. Öğretmene güven duyan bir öğrenci derse daha çok çalışacak bu da öğrencinin başarısını arttıracaktır. Tablo 3.9.'deki verilere göre öğretmenin mesleğini sevmesi mesleğini severek yapması öğrenci üzerinde pozitif bir enerji oluşturacağı düşünülebilir. Dersine ve mesleğine önem veren bir öğretmenin öğrencilerinin derse istekli çalışacağı söylenebilir. Başka bir ifadeyle öğrencinin ders başarısı bu koşullarda artabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Eğitim-öğretim çalışmaları iletişim üzerine kurulmuştur. Toplumun gelişmesi ve ilerlemesindeki en önemli görev öğretmenlere düşmektedir. Öğretmenlik mesleğinde başarılı olunabilmesi için öğretmenin mesleğini sevmesi gerekmektedir. Eğitim öğretim faaliyetleri genel itibariyle sınıf içinde gerçekleştirilmektedir. Öğrencinin sunulan bilgiyi algılayabilmesi için öğretmenin dersi anlaşılır bir şekilde iyi bir iletişim kurarak anlatması gerekmektedir. Eğitim örgütlerinin en önemli görevi öğrencilerine gerekli olan bilgileri sunmak ve bunların öğrenciler tarafından en üst düzeyde anlaşılmasını sağlamaktır. Öğrencilerin verilen bilgiyi anlaması ise ders başarısını arttıracaktır. Yapılan araştırmada öğrenci öğretmen iletişimi ile öğrenci ders başarısı arasında aynı yönde anlamlı bir sonuç bulunmuştur. Bilginin karşı tarafa iletimi ise iletişim kalitesi ile doğru orantılıdır. Verdiğiniz bilgi ne kadar nitelikli olursa olsun öğrenci ile iyi bir iletişim kurulamazsa bu bilginin öğrenci tarafından anlaşılmadığı görülecektir.

Sonuç olarak anlaşılmıştır ki iletişim eğitim örgütlerinin üzerinde durması gereken önemli bir unsurdur. Eğitimde insan faktörünün öne çıktığı görülmektedir. Öğretmen sınıfta başrol oyuncusu gibidir. Rolünü iyi oynayabilmesi için iyi bir iletişim bilgisine sahip olması gerekmektedir. Öğretmenlerin bu yönde eğitilmesi eğitim öğretim faaliyetlerinin istenen düzeye gelmesinde önemli bir yere sahiptir. Anket çalışması bulgularına göre sınıf içi öğrenci-öğretmen iletişim düzeyi arttıkça öğrencinin ders başarısının arttığı sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda öğretmen-öğrenci birebir iletişim düzeyi yükseldikçe öğrencilerin başarısının arttığı görülmektedir. Başka bir sonuçta öğretmenin sınıf hakimiyeti ve sınıf ile iletişim düzeyi arttıkça öğrencilerin ders başarısının arttığı ortaya çıkmıştır. Öğretmenin mesleğini severek icra etmesi melege değer vermesi ders verimliliğini öğrencinin dersi ve öğretmeni sevmesine yardımcı olacaktır. Araştırmanın sonucunda öğretmenin mesleğini severek yapmasının öğrencinin ders başarısını arttırdığı görülmektedir.

Yapılan uygulamanın sonucuna göre öğretmen-öğrenci sınıf içi iletişim düzeyleri, ilk bulgulara göre çok yüksek, çok düşük ve düşük okula rastlanmamıştır. 5 okulun 2 sinde yüksek 3 ünde orta düzeyde çıkmıştır. Bu sonuca göre Eskişehir deki Anadolu liselerinde öğretmen ve öğrencilerin sınıf içi iletişim düzeyi ortanın biraz üzeri

olarak belirlenmiştir. Anadolu liseleri ile paralel konumda olan özel eğitim kurumlarında ise bulgular ışığında yüksek düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır.

Anadolu liselerine öğrenci alınırken lise giriş sınavlarında belli bir başarının üzerindeki öğrencilerin alındığı ve öğretmenlerin de seçilerek alındığı dikkate alınmalıdır. Bu sonuçlara göre iletişim düzeyinin daha iyi seviyeye çıkması için aşağıdaki önerilerde bulunabiliriz.

- i Anadolu liselerinde öğrencilerin lise giriş sınav sonuçlarına göre alındığından iyi düzeyde öğretim altyapısına sahip bulunduğu bilinmektedir. Bundan dolayı yukarıda verilen sonuçlar istenen düzeyde değildir. Bu seviyenin yükseltilmesi için hizmet içi seminerler verilebilir.
- ii Sınıflarda öğrenci sayısının düşürülmesi sağlanmalıdır.
- iii İletişim düzeyi ile alakalı Anadolu liseleri dışındaki okullarda araştırma yapılarak alınan sonuçlar bütünleştirilebilir. Bu şekilde daha kesin sonuçlara varılacaktır.
- iv Öğretmen yetiştiren üniversitelerimizde iletişim ve sınıf içi iletişime dair dersler okutulabilir. Sınıf içi iletişime ait uygulamalı dersler yapılabilir.
- v Eğitimin en önemli unsuru olan öğretmenlik mesleğinin daha cazip hale gelmesi ve daha nitelikli öğretmenleri eğitim ortamında görebilmek için ciddi bir eğitim politikasına ihtiyaç vardır. Bu çerçevede öğretmenliğin toplumdaki statüsünün daha yukarılara çekilmesi gerekmektedir.
- vi Öğretmenin hizmet içi seminerler yardımıyla beden dili, sözlü iletişim ile alakalı son gelişmeleri de kapsayacak şekilde seminerler almalıdır.
- vii Etkin dinleme seminerleri uygulamalı şekilde verilmelidir.
- viii Öğrenme engellerinden olan teknolojik engellerin ortadan kaldırılması için okullardaki teknolojik imkanların desteklenmesi gerekmektedir. Bu amaçla ailelerin ve devletin eğitime olan ilgi ve desteğinin artması öğrenmedeki iletişimin kalitesini artırıcı bir etki yapacağı açıktır.

- ix Uygulamada tespit edildiği gibi özel okullardaki iletişimin yüksekliği ortaya çıkmaktadır. Bu yöntemin diğer okullarda yaygınlaşması oranında eğitimde kalite sağlanacaktır.

EKLER

SINIF İÇİ ÖĞRETMEN-ÖĞRENCİ İLETİŞİM DÜZEYİ ANKETİ

SORULAR	TAMAMEN KATILYORUM	KATILYORUM	KARARSIZIM	KATILMIYORUM	HİÇ KATILMIYORUM
1-Öğrencilere ismi ile hitap eder	( )	( )	( )	( )	( )
2-Bazı öğrencilere karşı hoşgörülüdür	( )	( )	( )	( )	( )
3-Her öğrenci ile teke tek ilgilenir	( )	( )	( )	( )	( )
4-Öğrencilerin eleştirilerine açıktır	( )	( )	( )	( )	( )
5-Gerektiğinde kendi hatasını kabul eder	( )	( )	( )	( )	( )
6-Öğrencilere karşı önyargısız davranır	( )	( )	( )	( )	( )
7-Sınıf içi etkinliklerin planlanmasında öğrencilere söz hakkı verir	( )	( )	( )	( )	( )
8-Sınıfta bir veya birkaç öğrenci istenmeyen davranışta bulunduğu anda tüm sınıfı sorumlu tutmaz	( )	( )	( )	( )	( )
9-Notu baskı aracı olarak kullanmaktadır	( )	( )	( )	( )	( )
10-Derste konuyla ilgili esprilere yer verir	( )	( )	( )	( )	( )
11-Bir sorunun cevabını bilmiyorsa bilmediğini açıkça belirtir	( )	( )	( )	( )	( )
12-Öğrencileri ilgiyle dinler	( )	( )	( )	( )	( )
13-Öğrenciler sorular soruyorsa yanlış cevaplar verşeler bile sabırla sözlerini bitirmelerini bekler	( )	( )	( )	( )	( )
14-Dili kuralına göre kullanır	( )	( )	( )	( )	( )
15-Öğrencilerden sürekli şikayet eder	( )	( )	( )	( )	( )
16-Öğrencilere karşı nazik davranır	( )	( )	( )	( )	( )
17-Sınıfta sakin ve sabırlı davranır	( )	( )	( )	( )	( )
18-Derse karşı ilgisiz öğrencileri derse teşvik eder	( )	( )	( )	( )	( )
19-Problemlili öğrencilerin hep kendi sınıfına geldiklerini düşünür	( )	( )	( )	( )	( )
20-Öğrencilere çalışmaktan usanmış gibi davranır	( )	( )	( )	( )	( )
21-Her kural dışı davranışı cezalandırır	( )	( )	( )	( )	( )
22-Bazı kural dışı davranışları görmemezlikten gelir	( )	( )	( )	( )	( )
23-Öğrencilerin her sorusunu cevaplamaya çalışır	( )	( )	( )	( )	( )
24-Öğrencilere arkadaş gibi davranır	( )	( )	( )	( )	( )
25-Öğrencilerle birarada olmaktan çok memnun olduğunu davranışlarıyla gösterir	( )	( )	( )	( )	( )
26-Öğretmekten bıkmış gibi davranır	( )	( )	( )	( )	( )
27-Öğrencileriyle sınıftaki ilişkilerinin en üst düzeyde olması gerektiğini düşünür	( )	( )	( )	( )	( )

KAYNAKLAR

KİTAPLAR

AÇIKALIN, Aytaç, **Toplumsal, Kurumsal ve Teknik Yönleriyle Okul Yöneticiliği**, Pegem Yay. Ankara, 1998.

AÇIKGÖZ, Kamile Ün, **Etkili Öğrenme ve Öğretme**, İzmir, 1996.

AİLEN, Mehrabian, , "Communication Without Words". **Psycholog Today**, 1968.

BAŞARAN, İbrahim Ethem, **Eğitime Giriş**, Kadioğlu Matbaası, Ankara, 1994.

BURKE, Keith A **Rhetoric of Motives**, Berkley, Universty Pres, California, 1969.

BÜYÜKKARAGÖZ, Savaş ve Diğ, **Öğretmen Mesleğine Giriş**, MikroYayınevi, İstanbul,1998.

CARNEGİE, Dale, **Dost Kazanma Ve İnsanlar Üzerinde Tesir Yapma Sanatı**, Kitsan Yayınları, Sosyal Bilimler Dizisi, Ankara, 1989.

CÜCELOĞLU, Doğan, **İnsan İnsana**, Altın Kitaplar, İstanbul, 1979.

_____, **İnsan İnsana**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999.

_____, **İyi Düşün Doğru karar Ver**, Sistem Yayınları İstanbul, 1998.

_____, **Yetişkin Çocuklar**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1997.

DANİEL, C Glicman. "The Supervisors Challange Chaniging the Teacher's Work Environment" **Educational Leadership**, Vol:42 No: 4, 1985 David Jacobsen ve Diğerleri, **Metod For Teaching: A skills approach**. Charles nd merril pub. Compus colombus,1985.

DEMİRTAŞ, Hasan, "Orta Öğretim Kurumlarında Sorumluluğa Dayalı Sınıf Yönetimi", **Öğretmen Dünyası**, Sayı 238, 1999.

DÖKMEN, Üstün, **İletişim Çatışmaları Ve Empati**, Sistem Yayıncılık, Mayıs 1997,
5.Baskı, 1995.

DUNCAN, Jr. Sam, "Communication" **Nonverbal communication.psychological
bulletin**, No:72, 1969.

ERDEN, Münir'e, **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**, Alkım Yayınları, İstanbul, 1998

ERDOĞAN, İrfan – KORKMAZ, **Alemdar İletişim ve Toplum**, Bilgi Yayınevi,
Ankara, 1990.

ERGİN, Aktif, **Öğretim Teknolojisi**, İletişim Yayınları, Ankara, 1995.

EVLİYAOĞLU, Gökhan, **İletişim Psikolojisi**, Gazeteciler Cemiyeti Vakfı Yayınları,
Ankara, 1987.

FERİHA, Baymur **Genel Psikoloji**, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1999.

FİDAN, Nurettin - ERDEN Münire, **Eğitime Giriş**, Meteksan Matbaacılık, Ankara,
1994.

GİBLİN, Les, **İnsan İlişkilerinde Kendine Güven Ve Güç Elde Etmenin Yolları**,
Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1995.

JEAN, Hull, **Classroom Skills:A Teacher Guide**. Davit Fulton
PubLondon, 1990.

JOHN, Cappel , "Definitions and Fundamental Questions on Communication"
Interperconel Communication, 1987.

JOHN, R. Davitz, **The Communication Of Emotional Meaning**. Newyork : Mc.Graw-
Hill Book company, 1964.

JOHN, W.Williams-S.A.Egglan, **Örgütlerde İletişim**, Anadolu üniversitesi Yayınları,
Eskişehir, 1991.

KOKSAL, Aydın, **Bilişim Terimleri Sözlüğü**, T.D.K Yayınları, Ankara, 1981.

- L.K.Seifert, **Educational Psychology** U.S.A.:Houghton Mifflin Company, 1991.
- LAMY, Festinger.,**A Theory Of Cognitive Dissonance**, Evanstın,ııı.Row, Peterson, 1957.
- LEMLECH, J. Kasin, **Classroom Management**, Longman Press, Nevvyork, 1988.
- Le Compte, **Human Consequeneces Of Crowding**, Plenum Pres New york: , 1977.
- LEAVİTT, Harold J. **Managerial Psychology: The university of Chicago Pres: Part II, Part III**, 1978.
- MC Keachie Doyle, **Psycholog**. Massachusetts: Addisson-Wesley publishing Companyjnc, 1966.
- MUTLU, Erol, **İletişim Sözlüğü**, Arkadaş Yayınevi, 1994.
- OSKAY, Unsal, **İletişimin ABC'si**, İstanbul, 1992.
- OZANKAYA, Özer, **Toplum Bilim**, Cem Yayınevi, İstanbul,1964.
- ÖZDEMİR, Servet, **Eğitimde Örgütsel Yenileşme**, 2000.
- ÖZDİL, İlhan, "**Eğitimsel İletişim Ve Eğitim Teknolojisi**", Yüksek Öğretmen Okulu Yayını, Ankara.
- ÖZKÖK, Ertuğrul, **Sanat, İletişim Ve İktidar**, Tan Kitap Yayınları, Düşünce Dizisi , Ankara,1982.
- REDFİELD, Charles E. **Communication in management: The Theory and Practice of Administrative. Communication** : :The university of Chicago Pres 1958.
- SAM, Duck . "Human Relationships: An İntroduction To Social" ,**Beverly Hill Psycholog**, 1986.
- SHİRLY, Bull ve Jonathan Solity. **Classroom Management**, Roudledge, London, 1987.

STEPHEN, Covey, Etkili İnsanların Yedi Alışkanlığı, Varlık Yayınları, İstanbul, 1998.

STUART, Sillars, **İletişim**, Özgün Matbaacılık, Ankara, 1995.

SUTTON ve Porter , "A study or Grapevine in a governmental Organization.",
Personel Psycholog, 1968.

TEZCAN, Mahmut, **Kuşaklar Çatışması**, Kadioğlu Matbaası, Ankara, 1981

THAYER, Lee O., **Administrative Communication**, Richard D. Invin
Inc. Homewood. Illinois. USA, 1961.

THOMAS Gordon, **Aile İletişim Dili**, Sistem yayıncılık. İstanbul, 1996.

_____, Etkili **Öğretmenlik Eğitimi**, YA-PA Yayınları, İstanbul, 1993.

TUBBOS ve Moss, **Human Communication: An İnterpersonel perspective**. New
York: Random Hause, 1974.

YAVUZER, Haluk, **Çocuk Psikolojisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1997.

YUMLU, Konca, **Kitle İletişim Kavramı ve Araştırmaları**, İzmir, 1994.

ZILLIOĞLU, Merih, **İletişim Nedir**, Cem yayınevi, İstanbul, 1993.

TEZLER

ÇAKMAK, Melek "Yüksek Öğretimde Öğretim Elemanı Öğrenci İlişkilerinde
Öğrencilerin Beklentileri", Ankara, A.Ü, S.B.E, **Yayınlanmamış Yüksek
Lisans Tezi**, 1995.

DERYAKULU, Deniz, **Öğretim Elemanı Öğrenci İletişiminde Öğretim Elemanı
Davranışları Gösterilmesini Engelleyen Faktörler** Yayınlanmamış Yüksek
Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 1992, s.12.

EVCİMEN, Hülya, "Lise Müdürlerinin İletişim Düzeyi İle Öğretmenlerin İş Doyumu ve Öğrencilerle Sınıf İçi İletişim Düzeyi Arasındaki İlişkiler", Ankara, H.Ü, S.B.Ü, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, 1998.

GÖZÜTOK, Dilek, **Öğretmen Eğitiminde Öğretmen Formasyonu Öğretimin Öğretim Elemanı Davranışlarına Yansıması**, A.Ü.SBE Yayınlanmamış Doktora Tezi Ankara, 1988.

HALİS, İsa, **Sınıf Yönetimi**, Mikro Yayınlan, İstanbul, 2002, s.83.

HİKMET, Bayram **Eğitim Yüksek Okullarında Öğretim Elemanı Öğrenci İletişimi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,. Ankara, 1992.

PEKTAŞ, Suat, **Sözel Olmayan Öğretmen Davranışlarının Öğretime Etkilerinin Değerlendirmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi . SBE, Ankara, 1998.

MAKALELER

ERDOĞAN, İrfan, "**Sınıf Yönetimi**" Özel Okullar Derneği Seminerleri, İstanbul, 2002.

CELEP, Cevat, "Orta Öğretim Öğrencilerinin Psikolojik ve Akademik Gereksinimlerini Karşılama ile Sınıf İçi Öğrenci Dönütleri", **Eğitim Araştırmaları**, Sayı.9, Ankara, 2002.

ROGER, E.Williams, "Genel iletişim Kanal ve Modelleri", (Çev:Akın Ergüden,) **T.Ö.E.F. Dergisi**, S.5, 1999.

ŞİMŞEK, Ali, "Eğitsel İletişim Teknikleri Açısından Sunuşları İyileştirmenin Yolları", **Kurgu Dergisi**, S:18, 2001.

ULUSAVAŞ, Mualla, "Eğitim Sürecinde İletişimin Önemi", **Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt. 1,Sayı 1,Bursa, 1986.

YÜKSEL, Ahmet H., "İletişim Süreci Sistem Yaklaşımı Açısından İletişim Sürecinin İncelenmesi" Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi İletişim Bilimleri Dergisi, S.6, Eskişehir, 1997

DİZİN

A	kişisel alan, 21	
Alıcı, 10, 25, 28, 31, 53, 58		M
Ç	Mesaj, 8, 24, 31	
Çalışkan, 42		O
D	Oluk, 10	
Ders, 43, 48, 49, 61, 77, 78, 79, 81, 82, 83, 100		Ö
Dönüt, 29, 41	Ödev, 59	
E	öğrenci başarısı, 45, 70, 71, 74, 77, 78, 79, 86, 89, 98, 100	
Eğitim, 31, 32, 38, 39, 40, 41, 45, 57, 61, 70, 102, 109, 111, 112	öğretmen öğrenci iletişimi, 74, 78, 90	
G		P
Güven, 66, 108	Psikoloji, 24, 108	
İ		S
iletişim kavramı, 6, 10	sözlü iletişim, 11, 14, 17, 47, 61, 103	
iletişim süreci, 4, 5, 8, 10, 13, 24, 34, 36, 42	sözsüz iletişim, 18, 19, 27, 36, 38, 43, 47	
İstatistik, 72	süreç, 6, 7, 22, 29, 42, 49, 54, 63	
K	Süreç, 7	
Kanal, 3, 10, 28, 63, 111		